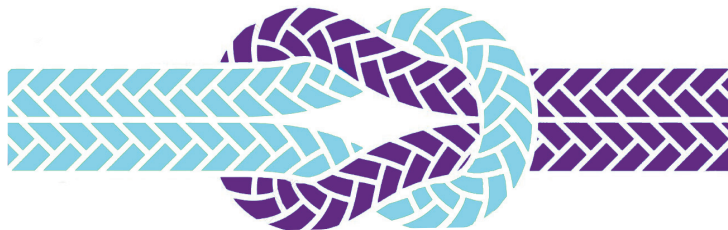

שותפות בעירבון מוגבל
יהודים וערבים

ישראל 2019

תמר הרמן
אור ענבי / אלה הלר / פאדי עומר / וויליאם קביסון

המכון הישראלי
לדמוקרטיה

שותפות בעירבון מוגבל
יהודים וערבים

ישראל 2019

תמר הרמן
אור ענבי / אלה הלר / פאדי עומר / ויליאם קביסון

המכון הישראלי
לדמוקרטיה

A Conditional Partnership: Jews and Arabs, Israel 2019

Tamar Hermann

Or Anabi, Ella Heller, Fadi Omar, William Cubbison

עריכת הטקסט: ענת ברנשטיין

עיצוב הסדרה: לוטה עיצובים

עימוד: אירית נחום

הדפסה: גרפוס פרינט, ירושלים

מסת"ב 978-965-519-260-5 ISBN

אין לשכפל, להעתיק, לצלם, להקליט, לתרגם, לאחסן במאגר ידע, לשדר או לקלוט בכל דרך או אמצעי אלקטרוני, אופטי או מכני או אחר – כל חלק שהוא מהחומר בספר זה. שימוש מסחרי מכל סוג שהוא בחומר הכלול בספר זה אסור בהחלט אלא ברשות מפורשת בכתב מהמוציא לאור.

© כל הזכויות שמורות למכון הישראלי לדמוקרטיה (ע"ר), 2019

נדפס בישראל, תשע"ט/2019

המכון הישראלי לדמוקרטיה

רח' פינסקר 4, ת"ד 4702, ירושלים 9104602

טל': 02-5300888

אתר האינטרנט: www.idi.org.il

להזמנת ספרים:

החנות המקוונת: www.idi.org.il/books

דוא"ל: orders@idi.org.il

טל': 02-5300800 ; פקס: 02-5300867

הדברים המתפרסמים בספר זה אינם משקפים בהכרח את עמדת המכון הישראלי לדמוקרטיה.

כל פרסומי המכון ניתנים להורדה חינם, במלואם או בחלקם, מאתר האינטרנט.

תוכן העניינים

9	מבוא
13	ממצאים עיקריים
	שניים ביחד וכל אחד לחוד?
19	יחסי יהודים-ערבים בישראל 2019 בראי עמדות הציבור
21	פרק 1 / זהויות עיקריות ומשניות
31	פרק 2 / יחסי יהודים-ערבים: רמת המדינה
55	פרק 3 / יחסי יהודים-ערבים: רמת החברה
73	פרק 4 / יחסי יהודים-ערבים: רמת חיי היום-יום
	תמונת מצב 2019 בראי הסטטיסטיקה*
91	נספחים
93	נספח 1 / התפלגות התשובות בסקר (יהודים וערבים)
130	נספח 2 / התפלגות נתוני 2019 לעומת נתוני העבר (כלל המדגם)
159	נספח 3 / ההרכב החברתי-דמוגרפי והגדרות עצמיות (מדגם 2019)
165	צוות המחקר

* חלק זה מופיע באתר האינטרנט של הפרויקט.

תרשימים

- 24 **תרשים 1.1** / זהות עיקרית, 2017 ו-2019 (יהודים)
- 24 **תרשים 1.2** / זהות עיקרית, 2017 ו-2019 (ערבים)
- 25 **תרשים 1.3** / זהות עיקרית, לפי מיקום עצמי על הרצף החרדי-חילוני (יהודים)
- 25 **תרשים 1.4** / זהות עיקרית, לפי מחנה פוליטי (יהודים)
- 26 **תרשים 1.5** / זהות עיקרית, לפי דת (ערבים)
- 27 **תרשים 1.6** / "אפשרי שערבי אזרח ישראל שמרגיש חלק מן העם הפלסטיני יהיה גם אזרח נאמן למדינת ישראל", 2017 ו-2019 (יהודים וערבים)
- 29 **תרשים 1.7** / מאוד גאים ודי גאים בישראליותם, 2003-2019 (יהודים וערבים)
- 31 **תרשים 2.1** / "ישראל היא מקום שטוב לחיות בו", 2007-2019 (מסכימים, יהודים)
- 32 **תרשים 2.2** / "ישראל היא מקום שטוב לחיות בו", 2008-2019 (מסכימים, ערבים)
- 33 **תרשים 2.3** / "לישראל יש הזכות להיות מוגדרת מדינת הלאום של העם היהודי", 2017 ו-2019 (לא מסכימים, ערבים)
- 34 **תרשים 2.4** / "יש לקחת את זכות ההצבעה בבחירות ממי שלא מסכים להצהיר שישראל היא מדינת הלאום של העם היהודי" (מסכימים, יהודים)
- 35 **תרשים 2.5** / "רוב הערבים אזרחי ישראל לא השלימו עם קיומה ותומכים בחיסולה", 2015-2019 (מסכימים, יהודים)
- 36 **תרשים 2.6** / "היה נכון לכלול בחוק הלאום את הקביעה שרק לעם היהודי יש זכות להגדרה עצמית במדינת ישראל" (יהודים)
- 37 **תרשים 2.7** / "המשטר בישראל הוא דמוקרטי גם לאזרחים הערבים" (יהודים וערבים)
- 38 **תרשים 2.8** / "המשטר בישראל הוא דמוקרטי גם לערבים", 2017-2019 (מסכימים, יהודים וערבים)
- 39 **תרשים 2.9** / "שלטונות ישראל הוגנים כלפי אזרחי ישראל הערבים", 2017 ו-2019 (מסכימים, יהודים וערבים)

- 41 **תרשים 2.10** / "הסיכוי של יהודים וערבים להצליח במדינת ישראל הוא שווה"
(לא מסכימים, יהודים וערבים)
- 42 **תרשים 2.11** / "בישראל צריכות להיות לאזרחים היהודים יותר זכויות מאשר
לאזרחים הערבים", 2009–2019 (לא מסכימים, יהודים)
- 43 **תרשים 2.12** / היכן יש להתיר לערבים לרכוש קרקעות? 2017 ו־2019
(יהודים)
- 44 **תרשים 2.13** / היכן יש להתיר לערבים לרכוש קרקעות? לפי מחנה פוליטי
(יהודים)
- 45 **תרשים 2.14** / "יש לחייב את כל הצעירים הערבים אזרחי ישראל בגיל 18
בשירות כלשהו, אזרחי או צבאי – לפי בחירתם", 2015 ו־2019 (יהודים וערבים)
- 46 **תרשים 2.15** / מינוי יותר ערבים לתפקידים בכירים במדינה, 2010 ו־2019
(יהודים)
- 47 **תרשים 2.16** / חובת שילוט רשמי בערבית, 2015 ו־2019 (מסכימים,
יהודים וערבים)
- 48 **תרשים 2.17** / "יש לחייב את לימוד השפה הערבית בבתי ספר יהודיים",
1976 ו־2019 (מסכימים, יהודים וערבים)
- 49 **תרשים 2.18** / אמון במוסדות שלטון, 2017 ו־2019 (הרבה אמון ודי הרבה
אמון, יהודים וערבים)
- 51 **תרשים 2.19** / "חברי הכנסת הערבים מייצגים היטב את המגזר הערבי",
2017 ו־2019 (לא מסכימים, יהודים וערבים)
- 52 **תרשים 2.20** / "ועדת המעקב העליונה מייצגת היטב את הערבים אזרחי ישראל"
(ערבים)
- 53 **תרשים 2.21** / צירוף מפלגות ערביות לממשלה, בכלל זה מינוי שרים ערבים,
2003–2019 (מתנגדים, יהודים)
- 54 **תרשים 2.22** / צירוף מפלגות ערביות לממשלה, בכלל זה מינוי שרים ערבים,
2003–2019 (תומכים, ערבים)
- 55 **תרשים 3.1** / מרגישים חלק מהחברה הישראלית, 2017 ו־2019 (יהודים וערבים)
- 57 **תרשים 3.2** / "רוב הערבים אזרחי ישראל רוצים להשתלב בחברה הישראלית
ולהיות חלק ממנה" (מסכימים, יהודים וערבים)

- 58 **תרשים 3.3** / "האזרחים הערבים ממלאים תפקיד חיובי בחיי החברה
הישראלית" (יהודים)
- 59 **תרשים 3.4** / "עדיף שהיהודים והערבים בישראל יחיו בנפרד אלה מאלה"
(יהודים וערבים)
- 61 **תרשים 3.5** / תומכים בהפרדה בין יהודים לערבים בחיי היום-יום ובבתי הספר
(יהודים)
- 61 **תרשים 3.6** / מתנגדים להפרדה בין יהודים לערבים בחיים ובבתי הספר (ערבים)
- 62 **תרשים 3.7** / עמדה כלפי הפרדה בבתי ספר בין יהודים לערבים (ערבים)
- 63 **תרשים 3.8** / האם אתה תומך או מתנגד למפגשים מאורגנים של בני נוער
יהודים וערבים? (יהודים וערבים)
- 64 **תרשים 3.9** / תומכים במפגשים מאורגנים של בני נוער יהודים וערבים
(יהודים)
- 65 **תרשים 3.10** / "אפילו אם ערבים מתאימים יותר ללימודים או לעבודה, יהודים
תמיד מתקבלים לפנייהם" (ערבים)
- 66 **תרשים 3.11** / המתח החזק ביותר בחברה הישראלית כיום (יהודים וערבים)
- 68 **תרשים 3.12** / טיב היחסים בין אזרחי ישראל היהודים לאזרחי ישראל הערבים,
2017-2019 (יהודים וערבים)
- 70 **תרשים 3.13** / ההסבר העיקרי לפשיעה הגבוהה בחברה הערבית בישראל
(יהודים וערבים)
- 72 **תרשים 3.14** / אי-שביעות רצון מהטיפול של המשטרה בפשעי אלימות
בחברה היהודית ובחברה הערבית (יהודים וערבים)
- 73 **תרשים 4.1** / האם אתה עובד או עבדת בעבר במקום שעובדים בו יהודים
וערבים? (יהודים וערבים)
- 75 **תרשים 4.2** / עבדו או עובדים עם ערבים (יהודים)
- 76 **תרשים 4.3** / עבדו או עובדים עם יהודים (ערבים)
- 77 **תרשים 4.4** / מגדירים את היחסים בין יהודים לערבים במקום העבודה מאוד
טובים או די טובים, 2017 ו-2019 (יהודים וערבים)
- 77 **תרשים 4.5** / חוששים למשמע דיבור בערבית במקומות ציבוריים (יהודים)

- 78 **תרשים 4.6 /** חוששים למשמע דיבור בערבית במקומות ציבוריים, לפי גיל, מחוז מגורים, מיקום על הרצף החרדי־חילוני ומחנה פוליטי (יהודים)
- 79 **תרשים 4.7 /** מרגישים חופשיים לדבר ערבית במקומות ציבוריים בקרב יהודים, 2017 ו־2019 (ערבים)
- 80 **תרשים 4.8 /** משתדלים שלא להיכנס ליישובים יהודיים/ערביים בישראל (יהודים וערבים)
- 81 **תרשים 4.9 /** משתדלים שלא להיכנס ליישובים ערביים בישראל (יהודים)
- 82 **תרשים 4.10 /** האם מפריע לך לשבת בתחבורה ציבורית ליד ערבי/יהודי או לערוך קניות במקום שיש בו רוב ערבי/יהודי? (יהודים וערבים)
- 84 **תרשים 4.11 /** האם מפריע לך לשבת בתחבורה ציבורית ליד ערבי או לערוך קניות במקום שיש בו רוב ערבי? (לא מפריע, יהודים)
- 85 **תרשים 4.12 /** נכונות לקבל את האחר (יהודים וערבים)
- 86 **תרשים 4.13 /** נכונות לקבל ערבי, לפי מיקום עצמי על הרצף החרדי־חילוני (יהודים)
- 87 **תרשים 4.14 /** נכונות לקבל יהודי, לפי דתיות (ערבים)
- 88 **תרשים 4.15 /** נכונות לקבל ערבי, לפי מחנה פוליטי (יהודים)

מבוא

דוח מחקר זה הוא השני בסדרה שנועדה לנטר את המגמות במערכת היחסים בין היהודים והערבים אזרחי ישראל (הדוח הראשון ראה אור ב־2017).

הדוח הנוכחי – כקודמו – מחולק לשניים: החלק הראשון מציג ומנתח את **עמדות** הציבור היהודי והציבור הערבי בישראל ברמות ובנושאים שנבחרו להלן. החלק השני בוחן את **הנתונים הסטטיסטיים** על מצבם היחסי של שני הציבורים בהסתמך על מקורות רשמיים או מקצועיים, כמו הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, מרכז אדווה ומרכז מוסווא. שלא כמו הכרך הקודם, הפעם החלק הראשון רואה אור **בדפוס**, ואילו החלק השני – **חיי יהודים וערבים בראי הסטטיסטיקה** – מתפרסם בפורמט **דיגיטלי** בלבד באתר הפרויקט.

הפרק הראשון של הדוח פותח בדיון בזהויות העיקריות של שני הקולקטיבים. כאן נבחן משקלן היחסי של הגדרות זהות עיקריות אפשריות (ערבי, מוסלמי/נוצרי/דרוזי, פלסטיני או ישראלי, יהודי, אשכנזי/מזרחי/מערבי, או חילוני, מסורתי למינהו, דתי או חרדי). כאן גם נשאלת השאלה אם תחושת שייכות לעם הפלסטיני אפשרית יחד עם נאמנות אזרחית למדינת ישראל. כמו כן נבחנות מידת הגאווה בישראליות ושאלות נוספות שעניינן זהויות.

הפרקים הבאים משקפים שלוש רמות ניתוח: (א) מערכת היחסים בין האזרחים הערבים למדינת ישראל; (ב) מערכת היחסים בין האזרחים היהודים לאזרחים הערבים ברמת החברה; (ג) היחסים בין יהודים וערבים בחיי היום־יום. בפרק העוסק בניתוח ברמת המדינה נבחנות שאלות כגון האם ישראל היא דמוקרטית גם לאזרחיה הערבים; האם השלטונות נהגו ונוהגים בערבים אזרחי ישראל בשוויוניות ובהוגנות; האם ישראל זכאית להגדיר את עצמה מדינת הלאום של העם היהודי; האם על המדינה להקצות משאבים שווים ליישובים יהודיים וליישובים ערביים; האם ליהודים צריכות להיות זכויות יתר במדינה? וכיצד באלה. בפרק המוקדש לניתוח ברמת החברה נבחנות שאלות כמו אלה: האם המרוויין מרגיש חלק מהחברה הישראלית; האם הערבים אזרחי ישראל מעוניינים להשתלב בחברה; האם הציבור היהודי מעריך את תרומתם של האזרחים הערבים לחברה כחיובית; האם הרוב תומכים בהפרדה בחיים בין יהודים לערבים או מתנגדים לה; ובבתי ספר? ועוד. בפרק העוסק ביחסים בין יהודים וערבים בחיי היום־יום מנותחות התשובות לשאלות בנושאים כמו היקף העבודה במרחבים משותפים ואיכות היחסים במקום העבודה המשותף, הנכונות להיכנס למקומות יישוב של הקולקטיב האחר, הנכונות לקבל מישהו מהקבוצה ה"אחרת" כשכן, חבר או בן משפחה, מידת תחושת הנוחות לערוך קניות או לשבת בתחבורה ציבורית ליד ה"אחר", ועוד ועוד.

גם הפעם מצאנו כי היחסים בין האזרחים היהודים ובין האזרחים הערבים של ישראל אינם זהים בשלוש הרמות הללו. המתחים מורגשים בעיקר ביחסים שבין המדינה לאזרחיה הערבים. הם חמורים פחות בתחום של היחסים החברתיים בין שני הציבורים אך גרועים יותר מאשר בתחום היחסים בחיי היום־יום בין האנשים. ברמת היחסים עם המדינה נראה שמתנהל ויכוח עמוק על הלגיטימיות של הגדרתה מדינת הלאום של העם היהודי. נראה שהייתה כאן השפעה שלילית לחוק הלאום (שנחקק ביולי 2018), שכן שיעור האזרחים הערבים המתנגדים להגדרה הזאת עלה מאז הפעם שעברה שבדקנו

את הנושא (2017). גם ברמת החברה ובחיי היום־יום המצב אינו אידילי – למשל, שיעור ניכר מהיהודים סבורים שאין לאפשר לערבים לרכוש קרקעות בכל מקום אלא רק ביישוביהם או בכלל לא. רוב הערבים סבורים כי מועמדים יהודים תמיד יתקבלו תחילה לעבודה או ללימודים אפילו כאשר מועמדים ערבים מתאימים יותר. הם מחזיקים בדעה זו למרות שמן הנתונים המספריים בחלק השני עולה כי שיעור הערבים המתקבלים לעבודה בשירות המדינה, למשל, עולה בהתמדה. על בסיס הנתונים שאספנו הפעם ובפעם הקודמת יש בסיס להעריך – ולקוות – כי שיפור בזיקות בין המדינה לאזרחיה הערבים יחלחל גם לרמות החברה וחיי היום־יום.

ולבסוף, לנוכח העובדה שהסקר שעליו מבוסס חלק זה נערך זמן־מה אחרי חקיקת חוק הלאום, מפתיע למדי לגלות כי השוואת נתוני 2019 ונתוני 2017 אינה מראה הבדלים דרמטיים. בין שלחוק הלאום אין בשלב הנוכחי השתמעויות מעשיות ובין שהוא רק קיבע מצב תודעתי קיים – מתברר כי הוא לא ממש הרחיב את השטח בין שני הציבורים. יתרה מזו, מצאנו גם נקודות הסכמה לא מעטות בין שני הציבורים, בראש ובראשונה הסכמת רוב גדול מאוד, כאן גם כאן, שישראל היא מקום שטוב לחיות בו.

מתודולוגיה והתמצאות בדוח

עבודת השדה לסקר זה נעשתה על ידי שני מכוני: הסקר בעברית בוצע על ידי מכון "דיאלוג" תל אביב והסקר בערבית על ידי מכון "סטטנט" דלית אל כרמל.

הערה חשובה: הסקר התקיים בינואר 2019 (כשלושה חודשים לפני בחירות אפריל). היות שכך, נתוני ההצבעה בבחירות הכלליות שלפיהם פילחנו את התשובות הם של בחירות 2015 ולא של הבחירות הראשונות של 2019.

השאלון

לצורך הסקר חוברו שני שאלונים: אחד למדגם היהודי, שרואיין בשפה העברית, והשני למדגם הערבי, שרואיין בשפה הערבית.

שני השאלונים כללו שלושה סוגי שאלות:

א. שאלות זהות – הופיעו באותו נוסח בשני השאלונים (למשל, שאלה 1: "באיזו מידה אתה מרגיש את עצמך חלק מהחברה הישראלית?").

ב. שאלות "מרָאָה" – שבהן המרואיינים הערבים התבקשו לחוות את דעתם על היהודים והמרואיינים היהודים על הערבים (למשל, בשאלות 31–34 התבקש כל צד להתייחס לנוכחותו לקיום יחסי קרבה עם הצד האחר בתחומים שונים).

ג. שאלות שהוצגו רק לאחד המדגמים מפאת הרלוונטיות הספציפית שלהן (למשל, שאלה 38 בעניין עמדות היהודים לגבי קניית קרקעות על ידי ערבים, או שאלה 20 – שבדקה את מידת הנוחות של ערבים בישראל לדבר ערבית בסביבה יהודית).

בכל השאלות התשובה "לא יודע/מסרב להשיב" לא הוקראה למרואיינים.

המדגם

מדגם הסקר כלל 1,036 מרואיינים וחולק לשני מדגמי משנה: האחד – של 500 יהודים, והאחר – של 536 ערבים.¹ כל אחד משני מדגמי המשנה הוא מייצג של האוכלוסייה הרלוונטית. גודל שני המדגמים הללו מאפשר לפלח כל אחד מהם לקבוצות משנה לפי משתנים שונים ולשמור על רמת מובהקות סטטיסטית של הממצאים.

מכסות הדגימה נקבעו לפי נתוני הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה בפרמטרים שלהלן:

- ערבים: מין, גיל, מחוז מגורים ודת. נתוני המדגם שלנו שוקללו לפי דת.
- יהודים: מין, גיל מחוז מגורים ומיקום עצמי על הרצף החרדי-חילוני. במדגם של היהודים לא היה צורך בשקלול.

טעות המדידה המרבית לכל אחד מן המדגמים הללו היא 4.5% (±) ברמת ביטחון של 95%.

איסוף הנתונים

איסוף הנתונים במדגם הערבי נעשה בימים 10–29 בינואר 2019 ובמדגם היהודי בימים 13–31 בינואר 2019.

כדי להתגבר על הקושי המוכר לכל מי שעוסק היום בסיקור להגיע לקבוצות אוכלוסייה שאינן זמינות בטלפונים ניידים, בעיקר מרואיינים צעירים, נעשה גם הפעם שימוש נרחב בטלפונים ניידים. להלן התפלגות הראיונות בכל מדגם לפי סוג הטלפון (באחוזים):

מדגם	טלפון נייד	טלפון ניח	סך הכול
יהודים	81	19	100
ערבים	87	13	100

1 במדגם נכללו רק ערבים אזרחי ישראל המתגוררים בתוך תחומי הקו הירוק, ולפיכך כל האמור בדוח מתייחס אליהם בלבד. מעבר לכך, לצורך חישוב "כלל המדגם" שוקללו שני המדגמים לפי חלקם היחסי באוכלוסייה המבוגרת במדינת ישראל.

התמצאות בדוח

כדי להקל על העיון ועל ההתמצאות בדוח שולבה בשולי העמודים, ליד כל שאלה, הפניה מובילה לעמוד שבו מופיעה השאלה בנספח 1 ("התפלגות התשובות לשאלות הסקר"). הפניות אלו נראות כך:

גאווה בישראליות

שאלה 9

נספח 1

עמ' 103

נספח 2

עמ' 137

הוא הדין בנספח: בצד כל לוח מופיעה הפניה למקום שבו מופיעה השאלה בגוף הדוח.

ועוד הערה קטנה: כדי להקל על הקריאה וההתרשמות עיגלנו בטקסט את הנתונים למספרים שלמים, הן בלוחות המשולבים בו הן בתרשימים. בנספחים שבסוף הספר הנתונים מופיעים ברמת דיוק גבוהה יותר – עם ספרה אחת אחרי הנקודה העשרונית. כתוצאה מן העיגול, שנועד כאמור להקל על הקריאה, יש פה ושם הבדלים זעירים, אך זניחים מבחינה מחקרית, בין הנתונים בטקסט לבין הנתונים בנספחים.

ועוד הערה מתודולוגית: נספח 2 מחזק את תוקפה של הקביעה שההקשר של שאלת סקר משפיע לא פעם על התפלגות התשובות, אם כי אין מקרה שההקשר הופך את כיוון ההתפלגות – כלומר, תמיד עמדת הרוב נשארת עמדת הרוב ועמדת המיעוט נשארת עמדת המיעוט. השפעת ההקשר באה לידי ביטוי בהבדלים בהתפלגויות של התשובות שניתנו לאותן שאלות כאשר הן נשאלו במרוצת השנים במסגרת הסקרים על יחסי יהודים-ערבים ובמסגרת הסקרים של מדד הדמוקרטיה הישראלית.

ממצאים עיקריים²

פרק 1: זהויות עיקריות ומשניות

- הזהות העיקרית השכיחה ביותר בציבור היהודי היא זו היהודית (33%), ובצמוד אליה – הישראלית (31%). במרחק ניכר מאחור מבחינת שכיחותן באות הזהויות הדתית והעדתית. לא חל שינוי בסדר העדפת הזהויות מאז הבדיקה ב־2017, אך נמצאה עלייה בזהות היהודית ובזהות העדתית וירידה בשיעור מי שהצביעו על הישראליות ועל הדתיות כזהויותיהם העיקריות.
- החילונים (50%) מגדירים את עצמם יותר כישראלים. רוב הדתיים (55%), רוב המסורתיים הדתיים (53%) ורוב המסורתיים הלא־דתיים (36%) רואים את עצמם בראש ובראשונה כיהודים. ההגדרה השכיחה בקרב החרדים היא חרדיותם (46%).
- השמאל והמרכז היהודי רואים בעצמם בעיקר ישראלים (50% ו־43% בהתאמה), ואילו אנשי הימין בחרו בזהות היהודית בשיעורים הגבוהים ביותר (41%).
- הזהות העיקרית השכיחה ביותר בציבור הערבי היא הזהות הערבית (38%). בצמוד אליה מבחינת השכיחות כזהות העיקרית – הזהות הדתית (מוסלמי/נוצרי/דרוזי – 36%). כמו במדידות קודמות גם במדידה הנוכחית באות במרחק ניכר מתחתיהן הזהויות הפלסטינית והישראלית. לא חל בסדר זה שינוי מאז הבדיקה ב־2017.
- רוב הדרוזים (56%) מגדירים את עצמם בעיקר "דרוזים", ורק פחות מרבע מהם בחרו בזהות הערבית בתור הזהות העיקרית שלהם (לעומת 42% מהנוצרים ו־40% מהמוסלמים).
- 92% מהיהודים גאים בישראליות שלהם. גם כשני שלישים מהערבים חשים גאווה בישראליותם (דרוזים – 86%; נוצרים – 75.5%; מוסלמים – כ־50%). ב־2019 הגאווה הערבית בישראליות עולה על הממוצע הרב־שנתי בשנים 2003–2019, העומד על כמחצית.
- רוב בציבור היהודי (59%) – אם כי קטן מזה שב־2017 (68%) – סבורים שערכים אזוריים לא יכולים בעת ובעונה אחת גם להרגיש חלק מהעם הפלסטיני וגם להיות אזרחים נאמנים למדינת ישראל (למעט מי שמקמים עצמם במחנה השמאל, מהם רק מיעוט חושבים כך). רוב הציבור הערבי (70%) סבורים ההפך – שאפשר בעת ובעונה אחת גם להרגיש חלק מהעם הפלסטיני וגם להיות אזרחים נאמנים למדינה.

פרק 2: יחסי יהודים וערבים: רמת המדינה

- נמצאה תמימות דעים בין יהודים וערבים כלפי ההיגד ש"ישראל היא מקום שטוב לחיות בו" (85% מכל לאום מסכימים עם התיאור הזה).
- רוב הערבים (77%) אינם מסכימים כי "לישראל יש הזכות להיות מוגדרת מדינת הלאום של העם היהודי" – עלייה של 10% מ־2017 (אז עמד שיעור הלא־מסכימים על 67%).
- רוב קטן של יהודים (54%) מסכימים כי "יש לקחת את זכות ההצבעה בבחירות ממי שלא מסכים להצהיר שישראל היא מדינת הלאום של העם היהודי", שיעור הסכמה דומה לשנים קודמות.
- הציבור היהודי חצוי באשר להערכת השלמה של רוב האזרחים הערבים עם קיומה של מדינת ישראל והתמיכה בחיסולה אילו יכלו (45% מסכימים שזו עמדתם של האזרחים הערבים ו־50% אינם מסכימים שכך הדבר, שיעורים דומים לשנים קודמות).
- שיעור היהודים הסבורים שהיה נכון לכלול בחוק הלאום את הקביעה שרק לעם היהודי יש הזכות להגדרה עצמית במדינת ישראל למרות שהיא מקשה על הערבים אזרחי ישראל להרגיש שישראל היא גם המדינה שלהם (46% עולה במעט על שיעור מי שחושבים שצריך היה לוותר על סעיף זה (41%).
- רוב ברור (71%) מהיהודים סבורים שהמשטר בישראל דמוקרטי גם לאזרחים הערבים. רוב הערבים (55.5%) חושבים שהיא אינה דמוקרטית עבורם.
- היהודים חצויים בשאלה אם השלטונות בישראל נהגו בערבים באופן שוויוני והוגן במהלך השנים. כבעבר, רק מיעוט של ערבים (19%) חשים שיחס השלטונות אליהם במהלך השנים היה שוויוני והוגן. על קיומו של יחס לא־שוויוני ולא־הוגן כלפיהם מעידים המוסלמים (80%) והנוצרים (76%), אך גם הדרוזים (69%).
- רוב הערבים (75%, עלייה ביחס לעבר) וגם רוב היהודים (55%, ירידה ביחס לעבר) סבורים שאין לחייב ערבים בתפקיד רשמי לשיר את "התקווה" באירועים ציבוריים.
- רוב הערבים והיהודים (63% ו־57%) מסכימים שסיכויי ההצלחה של יהודים וערבים במדינת ישראל אינם שווים.
- רוב היהודים (61%) מתנגדים לרעיון שלאזרחים יהודים צריכות להיות יותר זכויות מלאזרחים ערבים. הרוב (57%) גם תומכים במתן תקציבים שווים ליישובים יהודיים וליישובים ערביים.
- חלה ירידה בשיעור היהודים התומכים במתן אפשרות לערבים לקנות קרקע בכל מקום בישראל (24%, לעומת 29% בסקר 2017) ועלייה בשיעור חסרי הדעה בנושא.
- רוב היהודים (72%) תומכים בחיוב הערבים בשירות צבאי או אזרחי, שיעור דומה למחייבים זאת ב־2015. כשליש מהערבים (34.5%) תומכים בחיוב שירות – עלייה בהשוואה ל־25% שהחזיקו בעמדה זו ב־2015.
- למרות התמיכה בשוויון זכויות ברמה ההצהרתית, רוב היהודים (64%) מתנגדים למינוי ערבים רבים יותר לתפקידים בכירים במדינה.

- כמעט כל הציבור הערבי (98%) ורוב קטן מהציבור היהודי (55%) סבורים שיש לחייב שילוט רשמי במרחב הציבורי גם בשפה הערבית. בהשוואה לסקר מ־2015 נמצאה הפעם ירידה בשיעור היהודים ועלייה בשיעור הערבים התומכים בחיוב זה.
- אמנם רוב היהודים (59%) תומכים בחיוב לימוד השפה הערבית בבתי ספר יהודיים. ואולם זו ירידה ניכרת בהשוואה לשיעור מי שחייבו זאת בשנת 1976 (80%). ב־2019 תומכים בכך 90% מהערבים.
- אמון כל הציבור – היהודי והערבי – בכלל מוסדות המדינה ירד במעט בהשוואה לסקר 2017. ירידה חדה נמצאה באמון הציבור היהודי בבית המשפט העליון ובנשיא המדינה, אם כי שני מוסדות אלו שמרו על מקומם בדירוג האמון (השני והשלישי, אחרי צה"ל).
- האמון של הערבים בכל המוסדות נמוך במידה ניכרת מהאמון של היהודים בהם (ממוצע 24.3, לעומת 40.6 – ממוצע היהודים). בית המשפט העליון שומר על מקומו הראשון בדירוג האמון של הציבור הערבי.
- מוסדות הדמוקרטיה המייצגים – הכנסת, הממשלה והמפלגות – נמצאים, לצד התקשורת, בתחתית סולם האמון הן בקרב היהודים והן בקרב הערבים.
- רוב קטן של יהודים (56%) ורוב קטן של ערבים (52%) מביעים אמון ברשות המקומית שהם מתגוררים בה.
- היועץ המשפטי לממשלה נהנה מהאמון של קרוב ל־50% מהיהודים ושל 28% מהערבים.
- לראשונה מצאנו בסקר זה כי רוב הערבים (58%) אינם חושבים שחברי הכנסת הערבים מייצגים היטב את המגזר הערבי, עלייה ברורה בהשוואה לשיעור מי שחשו היעדר ייצוגיות כזו בשנת 2017 (41%).
- מעמדה של ועדת המעקב העליונה של הציבור הערבי בישראל טוב במעט מזה של חברי הכנסת הערבים. שיעור הערבים שמרגישים שוועדת המעקב העליונה מייצגת אותם נאמנה (45%) גבוה משיעור מי שאינם חשים כך (39.5%). עם זאת גם בתחושה זו של הערבים בעניין הייצוגיות הראויה של ועדת המעקב העליונה נמצאה ירידה חדה בהשוואה ל־2017 (מ־55% ל־45.5%).
- קרוב ל־50% מהיהודים מתנגדים לצירוף מפלגות ערביות לממשלה ולמינוי שרים ערבים, שיעור התנגדות נמוך משנים קודמות. מנגד, רוב גדול של ערבים (76%) תומכים בהצטרפות.

פרק 3: יחסי יהודים'ערבים: רמת החברה

- רוב גדול מאוד בציבור היהודי (84%) ורוב מסוים בציבור הערבי (57%), בעיקר הדרוזים (69%) אך גם הנוצרים (60%) והמוסלמים (55%), מרגישים חלק מן החברה הישראלית.
- שיעור היהודים המעריכים כי הערבים מרגישים חלק מהחברה הישראלית (32%) נמוך בהרבה משיעור הערבים החשים כך בפועל. כלומר, מדובר בנתק מהותי בין התפיסות העצמיות של הציבור הערבי להשתקפותן בעיני הציבור היהודי. יתרה מזו, שיעור הערבים החשים שהיהודים רואים בהם חלק מהחברה הישראלית נמוך אפילו מהשיעור הלא־גבוה של היהודים הסבורים שהערבים מרגישים חלק מהחברה הישראלית (24%).

- עם זאת, רוב מסוים בציבור היהודי (57%) ורוב גדול בציבור הערבי (83%) מאמינים ברצונם של רוב הערבים אזרחי ישראל להשתלב בחברה הישראלית.
- כ־50% מהיהודים, בעיקר מהשמאל (76%) ומהמרכז הפוליטי (56%), סבורים שהערבים ממלאים תפקיד חיובי בחברה הישראלית, לעומת מיעוט מאנשי הימין (44.5%) המסכימים עם דעה זו.
- היהודים חצויים בשאלה אם עדיף שערבים ויהודים יחיו בנפרד, ואילו רוב הערבים (81%) שוללים הפרדה זו.
- כשמדובר בתלמידי בתי הספר, בשני הציבורים התמיכה בהפרדה חזקה מהתמיכה בחיים בנפרד באופן כללי (תומכים בהפרדה בבתי הספר: יהודים – 59%; ערבים – 44%).
- לעומת התמיכה החלשה בלימודים משותפים, למפגשים מאורגנים קבוצתיים של בני נוער יהודים וערבים נמצא שיעור גבוה יותר של תמיכה גם בקרב היהודים (63%) וגם בקרב הערבים (92%).
- 75% מהערבים מסכימים עם הטענה שאפילו אם ערבים מתאימים יותר ללימודים או לעבודה, יהודים תמיד מתקבלים לפנייהם.
- המתח היהודי-ערבי נתפס כמתח החזק ביותר בחברה הישראלית הן בעיני הערבים (48%) הן בעיני היהודים (38%).
- בסקר זה מצאנו עלייה הן בשיעור היהודים והן בשיעור הערבים המגדירים את היחסים ביניהם טובים (יהודים – 20%; ערבים – 31%) או "ככה ככה" (יהודים – 57%; ערבים – 49%) וירידה בשיעור המגדירים יחסים אלה רעים.
- 84% מהמוסלמים ו־67% מהנוצרים מגדירים את היחסים בין בני שתי הדתות הללו אלו כטובים או טובים מאוד, וכך גם 61% מהמוסלמים ו־74% מהדרוזים בהתייחס ליחסים ביניהם.
- 70% מהיהודים מטילים את האשמה העיקרית לפשיעה בחברה הערבית על אי־שיתוף הפעולה מצד ההנהגה הערבית עם המשטרה או באלימות המובנית בתרבות הערבית. הערבים חושבים שהסיבה העיקרית לשיעורי הפשיעה היא ההשקעה הנמוכה של המדינה או המשטרה בטיפול בנושא (38%), אך רבים מהם (29%) תולים את האשם באלימות המובנית בתרבות הערבית.
- 83% מהערבים ו־58% מהיהודים אינם שבעי רצון מהטיפול של המשטרה בפשיעה בקרב החברה שלהם.

פרק 4: יחסי יהודים-ערבים: רמת חיי היום־יום

- רוב היהודים (70%) ורוב הערבים (75%) עובדים או עבדו בעבר עם בני הלאום האחר. כמעט כולם מדווחים על יחסים טובים מאוד או טובים במקום העבודה (92.5% מהיהודים ו־98% מהערבים), עלייה בהשוואה לסקר 2017.

- קרוב למחצית מהערבים מרגישים חופשיים מאוד לדבר עברית בקרבת יהודים במקומות ציבוריים, ועוד יותר משליש מרגישים די נוח בנסיבות כאלה (סך הכול: 84%), עלייה לעומת סקר 2017.
- רוב היהודים (57%) בכלל לא חוששים וכרבע לא כל כך חוששים לשמוע דיבור בערבית במקומות ציבוריים (סך הכול: 84%).
- רוב היהודים (58%) משתדלים להימנע מכניסה ליישובים ערביים, לעומת 8% בלבד מקרב הערבים שנמנעים מכניסה ליישובים יהודיים.
- לרוב היהודים (58%) ולרוב גדול בהרבה מקרב הערבים (85%) כלל לא מפריע לשבת ליד בן העם האחר בתחבורה ציבורית.
- לכמחצית מן היהודים (49%) ולרוב הערבים (88%) כלל לא מפריע לערוך קניות במקום שיש בו רוב לבני העם האחר.
- הנכונות של הערבים לקבל יהודי כחבר לעבודה, כחבר אישי או כשכן גבוהה מאוד (96%, 85% ו-89%). גם נכונות היהודים לקבלת הערבים גבוהה, אך פחותה מזו של הערבים (81%, 64% ו-58%). עם זאת, רק מיעוט בכל קבוצה מוכן לקבל את בני הלאום האחר כבן או בת זוג לנישואים (22% מהערבים ו-12% מהיהודים).

שניים ביחד וכל אחד לחוד?

יחסי יהודים-ערבים בישראל 2019
בראי עמדות הציבור

פרק 1 / זהויות עיקריות ומשניות

בלב מערכת היחסים המורכבת בין האזרחים היהודים (קבוצת הרוב, ששיעורה היום כ-74% מכלל האוכלוסייה המבוגרת, מגיל 18 ומעלה) לבין האזרחים הערבים (קבוצת המיעוט הגדולה ביותר, ששיעורה היום כ-21%³ מכלל האוכלוסייה המבוגרת במדינה) עומדים הבדלי הזהויות העיקריות והמשניות של שתי הקבוצות. הנושא אקוטי במיוחד בעידן הפוליטיקה של הזהויות שאנו חיים בו, אשר מדגיש את השיוך הקבוצתי לא פחות משהוא מדגיש את הזהות הפורמלית האזרחית, שבישראל הייתה מאז ומתמיד משנית לזהות הלאומית-אתנית. ואולם זהות היא עניין חמקמק, וקשה לתרגם אותה למונחים חד-משמעיים. היא גם נושא רגיש ונפיץ ביותר; רבים מן הסכסוכים בעולם היום ניזונים מחילוקי דעות ומעיונות על רקע (אי-)הכרה בזהויות כאלה ואחרות. יתרה מזו, זהויות אישיות וקולקטיביות הן תמיד רב-ממדיות, שכן כל איש או אישה הם תמיד "גם וגם": גם איש או אישה וגם בן או בת של..., אבא או אימא של..., בעל/ת מקצוע כזה או אחר וגם תושב/ת עיר או כפר וגם חבר/ה בארגון זה או אחר, ועוד ועוד זהויות, שהן לא רק מורכבות אלא גם משתנות. הוא הדין בקבוצות; גם הן מרובות זהויות, וגם בהן מתחולל תהליך מתמיד של שינוי. חשוב להוסיף כי זהויות אישיות וקבוצתיות הן כר פורה לגיוס פוליטי ואף משמשות כחומר ביד היוצר בידי בעלי אינטרסים כאלה ואחרים.

בישראל, בשל הסכסוך הישראלי-ערבי והישראלי-פלסטיני המתמשך והמדמם, שאלת הזהות ממלאת תפקיד מכריע במערכת היחסים בין יהודים לערבים בתוך המדינה. בדוח הקודם (2017)⁴ הצגנו למרואיינים היהודים ולמרואיינים הערבים שתי שאלות סגורות שהיו בהן מספר זהויות לבחירה כזהות העיקרית של המרואיינים. היהודים התבקשו לבחור אם הם רואים את עצמם בעיקר כ: ישראלי; יהודי; מזרחי/אשכנזי/מעורב; או חילוני/מסורתי/דתי/חרדי. בעת הריאיון הוצגו האפשרויות הללו בסדר אקראי, כדי שלא ליצור הטיה לטובת אחת מהן. למרואיינים הערבים הוצגו האפשרויות הבאות (גם הן בסדר אקראי): ישראלי; פלסטיני; ערבי; מוסלמי/נוצרי/דרוזי. ואולם בעקבות טענה שנשמעה לאחר הדוח הקודם שכביכול "כפינו" על המרואיינים זהויות, לא הסתפקנו הפעם בשאלה "סגורה" אלא שאלנו גם שאלה "פתוחה" ואפשרנו למרואיינים להחליט בעצמם מהי זהותם העיקרית.

להלן הממצאים המשווים את הזהויות העיקריות שהתקבלו הפעם עבור כל קבוצה, היהודית והערבית, בשאלה הסגורה ובשאלה הפתוחה. נוסח השאלה הפתוחה היה: "כל אדם מרגיש שכמה הגדרות קבוצתיות מזהות אותך, למשל – הלאום שלך, הדת או הדתיות שלך, האזרחות שלך, העדה

3 עוד כ-5% מוגדרים ברשומות "אחרים", כלומר לא-יהודים שאינם ערבים. לרוב מדובר בעולים מחבר המדינות זכאי עלייה לישראל על פי חוק השבות אף שאינם יהודים על פי ההלכה. בסקר זה אנו מתייחסים אליהם כחלק מקבוצת הרוב היהודית ובוחנים את ההבדלים בין קבוצת היהודים והאחרים מחד גיסא ובין מדגם הערבים הישראליים מאידך גיסא.

4 תמר הרמן, חנון כהן, פאדי עומר, אלה הלר וציפי לזר-שואף, **שותפות בעירבון מוגבל: יהודים וערבים, ישראל 2017**, ירושלים: המכון הישראלי לדמוקרטיה, 2017, עמ' 27-32.

זהות עיקרית

שאלות 4, 5.1, 5.2

נספח 1

עמ' 94-96

נספח 2

עמ' 132, 133

שלו, וכדומה. מכל הזהויות הקבוצתיות שלך – איזו אתה מרגיש שמגדירה אותך יותר מהאחרות?". נוסח השאלה הסגורה היה לזה לזה של הסקר הקודם: "בין האפשרויות הבאות, האם אתה רואה את עצמך בעיקר כ: ישראלי; יהודי; מזרחי/אשכנזי/מעורב; חילוני/מסורתי/דתי/חרדי". לערבים השאלה הפתוחה הייתה זהה, ואילו השאלה הסגורה נוסחה כך: "בין האפשרויות הבאות, האם אתה רואה את עצמך בעיקר כ: ישראלי; פלסטיני; ערבי; מוסלמי/נוצרי/דרוזי".

כפי שאפשר לראות בלוח הבא, בקרב היהודים ההבדלים בין שני מערכי התשובות לפי סוג השאלה היו לא גדולים והסדר של ההעדפות הקבוצתיות נשמר, בין שהשאלה הייתה פתוחה ובין שהייתה סגורה. בשתי השאלות ניצבה במקום הראשון מבחינת שיעור המרואיינים שבחר בה כעיקרית הזהות היהודית. אחריה, בסדר יורד: הישראלית (במרחק קטן), המיקום העצמי על הרצף החרדי-חילוני והמוצא העדתי. עם זאת, הפער בין שיעור המזהים את עצמם כיהודים (כאמור, הזהות השכיחה ביותר בשתי השאלות) לשיעור המזהים את עצמם כישראלים (הזהות השנייה בשכיחותה בשני סוגי השאלות) היה גדול יותר בשאלה הפתוחה, כנראה משום שכאן עלתה באופן ספונטני הקטגוריה המשולבת "יהודי וישראלי", שהיא אולי מורכבת יותר אך בה בעת גם עמומה יותר ושימושית פחות לניתוח בהמשך.

בקרב המרואיינים הערבים התמונה שהתקבלה הייתה דומה ושונה בעת ובעונה אחת: גם כאן התבלטה בשני סוגי השאלות קטגוריה חזקה אחת – "ערבי", ואחריה, בפער קטן, הקטגוריה של הדת, דהיינו "מוסלמי/נוצרי/דרוזי". בשאלה הפתוחה הייתה הזהות השלישית בשיעור מי שבחרו בה כחשובה ביותר הזהות הישראלית, ואילו בשאלה הסגורה – הזהות הפלסטינית. ממצא זה מעמיד בספק את הטענה שהאי-בחירה בזהות הפלסטינית כזהות העיקרית נבעה מן החשש של המרואיינים מפני "חשיפת" זהותם הפלסטינית. ייתכן שהמצב אפילו הפוך. ולראיה, בשאלה הפתוחה שיעור כמעט כפול של מרואיינים זיהו את עצמם, מבחירה חופשית שלהם, כישראלים. גם בקרב המרואיינים הערבים שיעור ה"אחר", "לא יודע", "כולם באותה מידה", "אף אחד מהם" היה גבוה בהרבה בשאלה הפתוחה משיעורם בשאלה הסגורה.

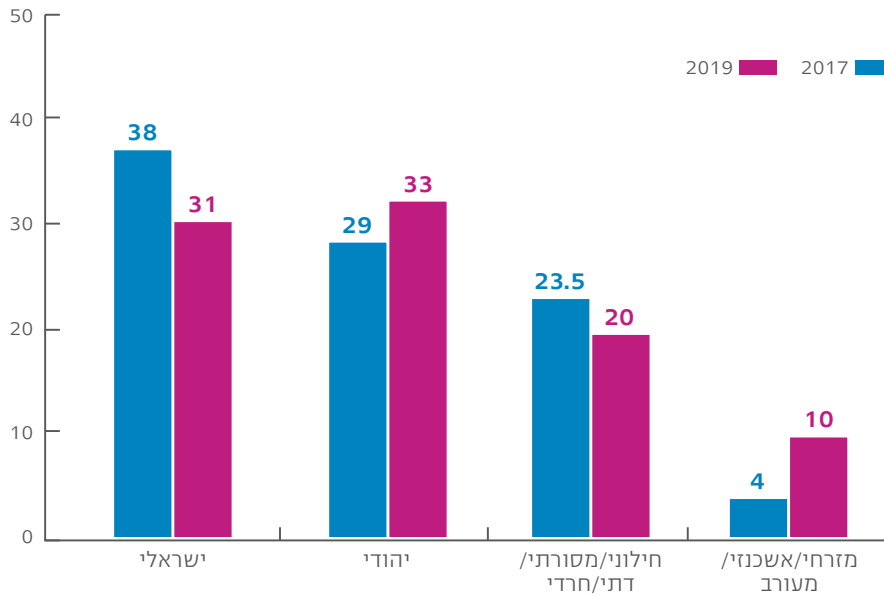
לוח 1.1 / זהות עיקרית: השוואת התשובות לשאלה הפתוחה ולשאלה הסגורה (%)

שאלה פתוחה	שאלה סגורה	
יהודים		
31	33	יהודי
24	31	ישראלי
18	–	יהודי וישראלי
10	20	דתיות (חרדי, דתי, מסורתי, חילוני)
5	10	עדה (מזרחי, רוסי, אתיופי, אשכנזי וכו')
12	6	אחר/לא יודע/כולם באותה מידה/אף אחד
100	100	סך הכול
ערבים		
30.5	38	ערבי
27	36	הדת שלי (מוסלמי, נוצרי, דרוזי)
18	9.5	ישראלי
10	13	פלסטיני
14.5	3.5	אחר/לא יודע/כולם באותה מידה/אף אחד
100	100	סך הכול

האם מאז 2017 חלו שינויים בהגדרת הזהות העצמית של היהודים והערבים הישראלים? בתרשימים הבאים מוצגת השוואה של התשובות לשאלה הסגורה במדידה הנוכחית לעומת הקודמת. אצל היהודים חלה ירידה ניכרת בשיעור המגדירים את עצמם ישראלים ועלייה מסוימת בשיעור המגדירים את עצמם יהודים. כמו כן חלה עלייה בשיעור המגדירים את עצמם לפי עדה וירידה במגדירים את עצמם על בסיס המיקום העצמי שלהם על הרצף חרדי-חילוני.

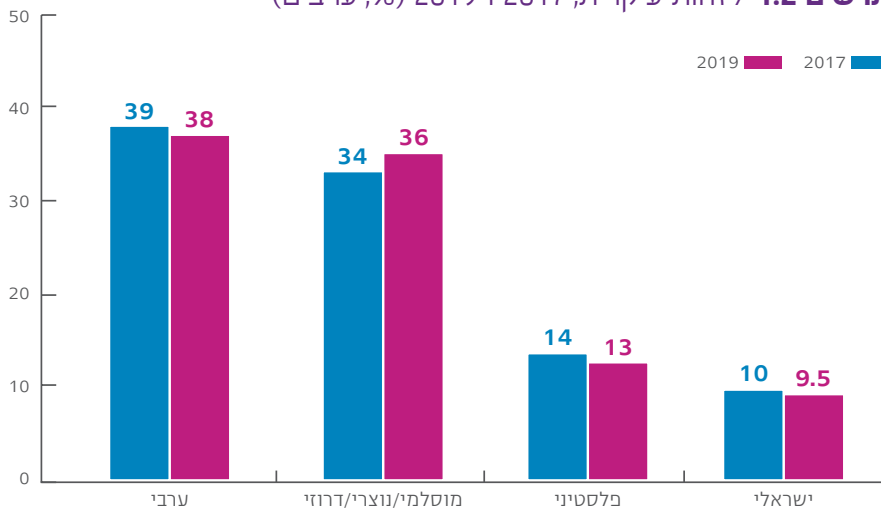

תרשים 1.1 / זהות עיקרית, 2017 ו-2019 (% יהודים)

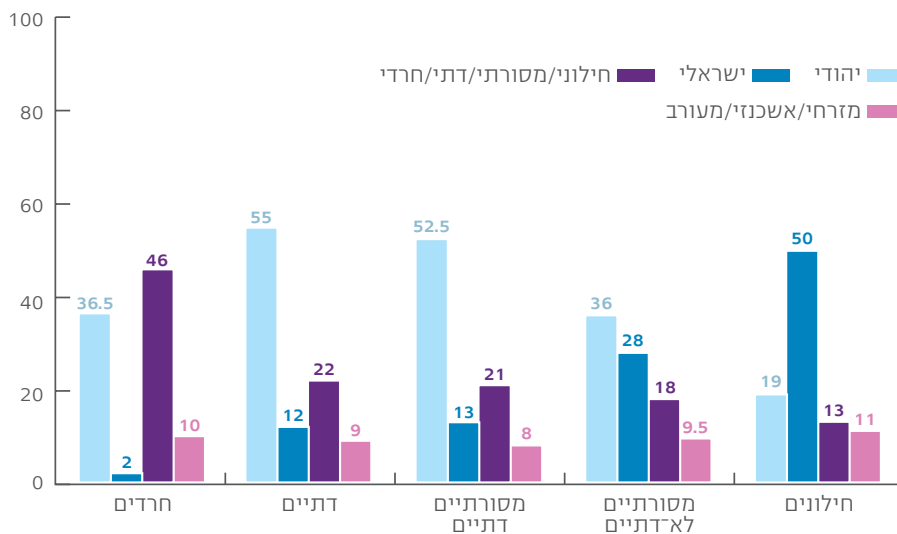
מהתרשים אפשר ללמוד כי בשנתיים האחרונות לא השתנה דבר בציבור הערבי מבחינת הגדרת הזהות העצמית העיקרית. הזהות הערבית היא זו המועדפת, ואחריה הזהות לפי דת. הזהות הפלסטינית, שאותה נוטים מנהיגי הציבור הערבי בארץ להדגיש, היא שוב רק במקום השלישי, והרביעית והאחרונה – הזהות הישראלית.

תרשים 1.2 / זהות עיקרית, 2017 ו-2019 (% ערבים)

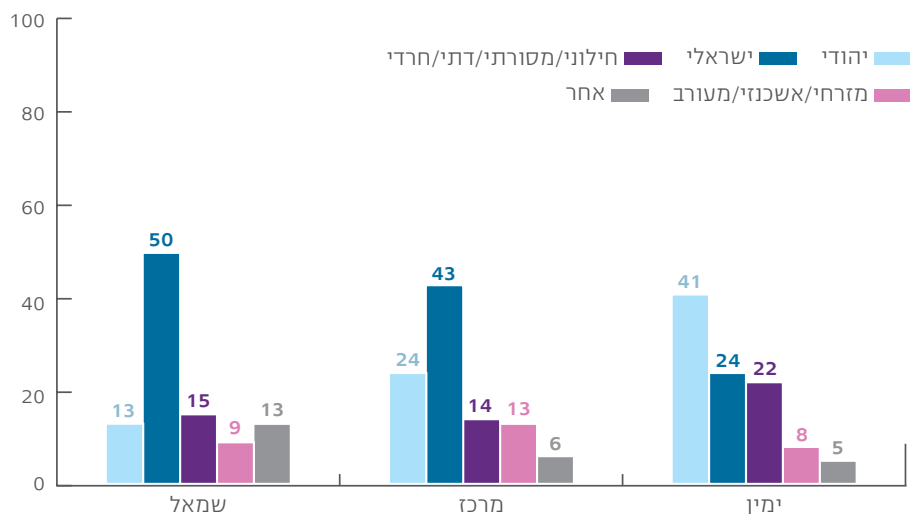

רצינו לדעת אילו קבוצות משנה בכל מדגם מעדיפות איזו זהות. את המדגם היהודי פילחנו לפי המיקום העצמי על הרצף החרדי-חילוני ולפי מחנה פוליטי. את המדגם הערבי פילחנו לפי דת ולפי התשובה לשאלה אם יש או אין למרואיינים קרובים מדרגה ראשונה בשטחים.

תרשים 1.3 / זהות עיקרית, לפי מיקום עצמי על הרצף החרדי-חילוני (%, יהודים)

תרשים 1.4 / זהות עיקרית, לפי מחנה פוליטי (%, יהודים)

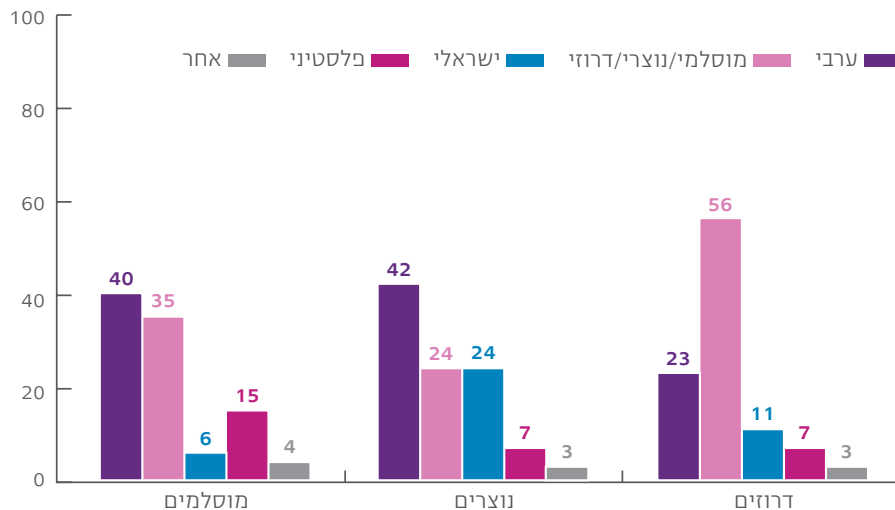

מתרשים 1.3 עולה כי בקרב החרדים הזהות החרדית היא הראשונה במעלה בשכיחותה, ולאחריה זו היהודית. הדתיים, המסורתיים הדתיים והמסורתיים הלא-דתיים רואים בזהותם היהודית את זו העיקרית. אצל הדתיים והמסורתיים הדתיים במקום השני בשכיחותו מופיע המיקום העצמי על הרצף החרדי-חילוני, ואצל המסורתיים הלא-דתיים – הזהות הישראלית. החילונים, רואים בשיעור הגבוה ביותר את זהותם הישראלית כעיקרית. פילוח לפי מחנה פוליטי (יהודים) המוצג בתרשים 1.4 מראה כי בעוד שבימין הזהות היהודית היא השכיחה ביותר כזהות העיקרית, במרכז, ועוד יותר מכך בשמאל, הזהות העיקרית השכיחה ביותר היא זו הישראלית.

ובציבור הערבי? כפי שמראים התרשימים שלהלן, פילוח לפי דת מראה כי הזהות הראשונה בשכיחותה בקרב הנוצרים והמוסלמים היא ערבי ואחריה הדת; ואילו בקרב הדרוזים הדת היא הזהות העיקרית השכיחה ביותר, ובמרחק גדול מתחתיה – הזהות הערבית. ייתכן שבעקבות חקיקת חוק הלאום (שנחקק ביולי 2018) ניכרת אצל הדרוזים השנה ירידה בבחירה בזהות הישראלית כזהות העיקרית לעומת המדידה לפני שנתיים (2017 – 18%; 2019 – 11%).

כמו במדידה הקודמת גם הפעם ביקשנו לדעת אם ערבים אזרחי ישראל שיש להם קרובים בשטחים נוטים יותר ממי שאין להם קרובים בשטחים להגדיר את עצמם פלסטינים. ואכן מצאנו הבדל: מי שיש להם קרובים בשטחים מרגישים פלסטינים בשיעור גבוה יותר ממי שאין להם קרובים שם (19% לעומת 11%).

תרשים 1.5 / זהות עיקרית, לפי דת (% ערבים)

זהות פלסטינית ונאמנות למדינת ישראל

שאלה 35

נספח 1

עמ' 118

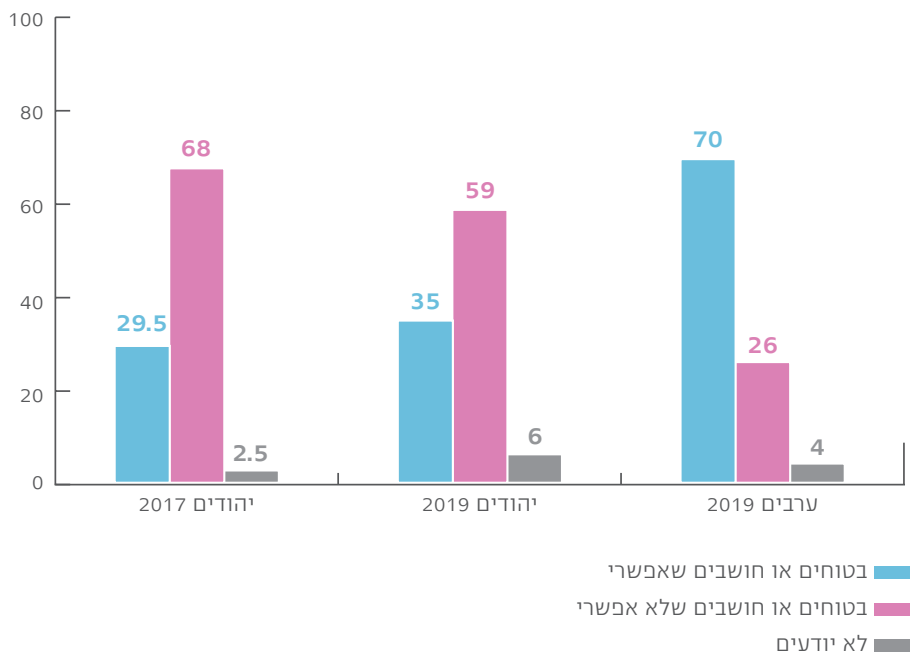
נספח 2

עמ' 151

ביקשנו לבדוק אם הציבור – היהודי והערבי – רואה אפשרות לזהויות מקבילות. שאלנו: "לדעתך, האם אפשרי או לא אפשרי שערבי אזרח ישראל שמרגיש חלק מן העם הפלסטיני יהיה גם אזרח נאמן למדינת ישראל?". במדגם היהודי מצאנו רוב (59%) למי שחושבים או בטוחים כי התשובה לשאלה זו היא שלילית, כלומר שאי־אפשר להרגיש חלק מהעם הפלסטיני ובה בעת להיות אזרחים נאמנים למדינת ישראל. עם זאת, כפי שמראה התרשים הבא, רוב זה קטן יותר מהרוב שמצאנו במדידת 2017.

בציבור הערבי רוב גדול סבורים כי אפשרות כזו היא בת קיימא.⁵

תרשים 1.6 / "אפשרי שערבי אזרח ישראל שמרגיש חלק מן העם הפלסטיני יהיה גם אזרח נאמן למדינת ישראל", 2017 ו־2019 (% , יהודים וערבים)

פילוח לפי מחנה פוליטי (יהודים) הראה כי בימין הרוב הגדול (68%) מעריכים שהדבר אינו אפשרי. במרכז רוב מסוים חושבים כך (54%). בשמאל, לעומת שני המחנות האחרים, רק מיעוט (17%) מחזיקים בדעה שזהות מורכבת אינה אפשרית, כלומר הרוב במחנה זה חושבים שאכן ניתן גם להרגיש חלק מהעם הפלסטיני וגם להיות אזרח ישראלי נאמן. פילוח התשובות העלה כי עם העלייה בהשכלה חלה גם עלייה בשיעור האנשים הסבורים שאפשר להיות בעת ובעונה אחת גם חלק מהזהות הפלסטינית

וגם אזרח נאמן למדינת ישראל: בעלי השכלה תיכונית חלקית ומטה – 26%; בעלי השכלה תיכונית מלאה – 33%; בעלי השכלה אקדמית – 41%.

במדגם הערבי לא מצאנו בעניין זה הבדלים בין מוסלמים, נוצרים ודרוזים. לעומת זאת מצאנו הבדל לפי הצבעה בבחירות 2015 לרשימה המשותפת או למפלגה ציונית. בשני המקרים מדובר ברוב, אבל בגדלים שונים: בקרב מצביעי הרשימה המשותפת 77% מעריכים שכפילות כזו היא אפשרית, ובקרב מצביעי המפלגות היהודיות רק 64% חושבים כך. פילוח לפי השכלה העלה כי בעלי השכלה תיכונית חלקית ומטה חושבים בשיעור גבוה יותר (77%) כי הכפילות היא אפשרית. בקרב בעלי ההשכלה התיכונית והאקדמית שיעור נמוך יותר – כשני שלישים – סבורים כך.

השאלה האחרונה בדיון בנושא הזהות הייתה אם המרוויינים מרגישים גאווה בהיותם ישראלים. על סמך ממצאי העבר והיכרות עם החברה הישראלית-יהודית לא מפתיע במיוחד למצוא גם הפעם רוב עצום למאוד גאים או די גאים בקרב הציבור היהודי – שיעור היהודים החשים כך בעת הזו עומד על 92%. כפי שמראה התרשים הבא, השינויים לאורך השנים בשיעור היהודים הגאים בישראליותם הם קטנים.

צפוי פחות הוא הממצא שגם רוב המרוויינים הערבים (65%) דיווחו כי הם גאים בהיותם ישראלים. למעשה, שיעור הגאים בישראליותם בציבור הערבי היה ב־2019 גבוה מכל המדידות מאז 2003. עם זאת, בניגוד ליציבות שצינו בשיעור הגאים היהודים, בשיעורי הגאים הערבים חלו במרוצת השנים תנודות גדולות, למשל הנפילה הגדולה בעקבות מלחמת לבנון השנייה (2007) או בעקבות חקיקת חוק הלאום (2018), כך שיייתכן שהשיא בגאווה בשנה לא בהכרח מורה על העתיד.

לוח 1.2 / ממוצע רב־שנתי של הגאווה בישראליות, 2003–2019 (%, יהודים וערבים)

יהודים	86
ערבים	49

גאווה בישראליות

שאלה 9

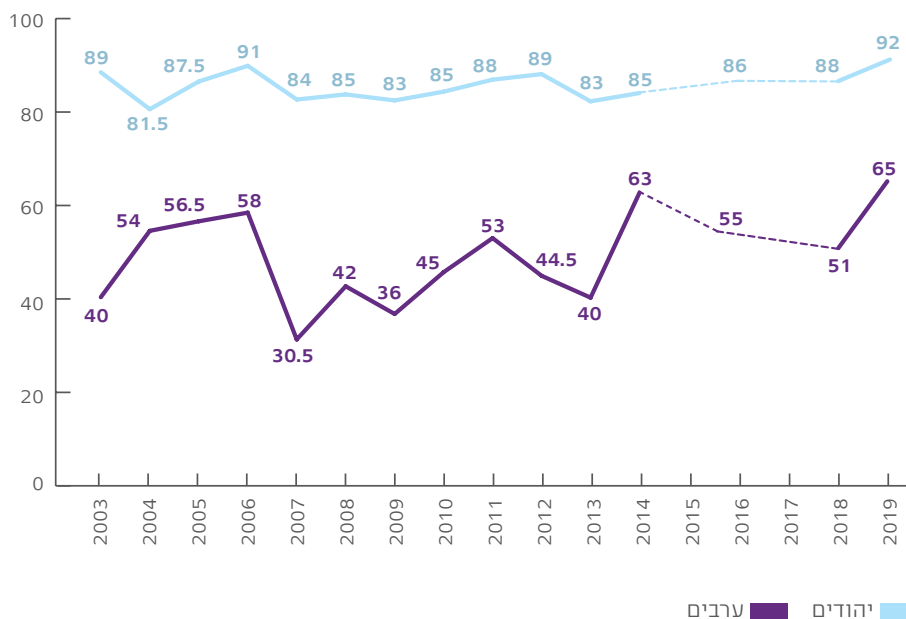
נספח 1

עמ' 103

נספח 2

עמ' 137

תרשים 1.7 / מאוד גאים ודי גאים בישראליותם, 2003-2019 (%, יהודים וערבים)

פילוח לפי משתנים שונים של תשובות המדגם היהודי הראה הבדלים ניכרים לפי מחנה פוליטי, אם כי בכל שלושת המחנות היה רוב לגאים בישראליותם: במרכז שיעור הגאים או גאים מאוד בישראליותם הוא הגבוה ביותר (94%), בימין השיעור דומה מאוד (93%), ובשמאל הוא נמוך במידה ניכרת אם כי עדיין מדובר ברוב (80%). מצאנו גם הבדלים לפי מיקום עצמי על הרצף החרדי-חילוני, אם כי – שוב – בכל קבוצות המשנה מדובר ברוב של גאים: בקרב החרדים 77% אמרו שהם גאים או גאים מאוד בישראליותם, בקרב כל שאר הקבוצות שיעור המאוד גאים או הדי גאים עמד על כ-93%. בקרב היהודים גיל אינו משחק תפקיד בשאלה זו וגם לא השכלה.

בציבור הערבי מצאנו הבדלים גדולים בעניין זה בפילוחים לפי דת, לפי גיל ולפי השכלה. הדרוזים, המבוגרים ובעלי ההשכלה הלא-אקדמית גאים יותר בישראליותם מהאחרים.

לוח 1.3 / גאווה בישראליות לפי דת, גיל והשכלה (% ערבים)

מאוד גאים ודי גאים להיות ישראלים	
ערבים	
דת	
50	מוסלמים
75.5	נוצרים
86	דרוזים
גיל	
58	34–18
72	54–35
70	+55
השכלה	
77	תיכונית חלקית ומטה
70	תיכונית מלאה
53	אקדמית

פרק 2 / יחסי יהודים-ערבים: רמת המדינה

במחקר של 2017 מצאנו כי החינוך הקשה ביותר מתרחש בין הציבור הערבי למדינה, באופן מובהק יותר מאשר בין הציבור הערבי לחברה הישראלית והרבה יותר מאשר בין ערבים ליהודים ברמת חיי היום-יום. חזרנו לבדוק את הדברים גם בסיבוב הנוכחי – שנתיים לאחר מכן.

פתחנו בשאלת רקע: האם ישראל היא מקום שטוב או לא טוב לחיות בו? הגאווה בישראליות שעליה הצבענו קודם קשורה מן הסתם בשיעור הגבוה מאוד בקרב היהודים והערבים כאחד האומרים כי ישראל היא מקום שטוב לחיות בו (בשני המקרים – 85%).

טוב לחיות בישראל?

שאלה 48

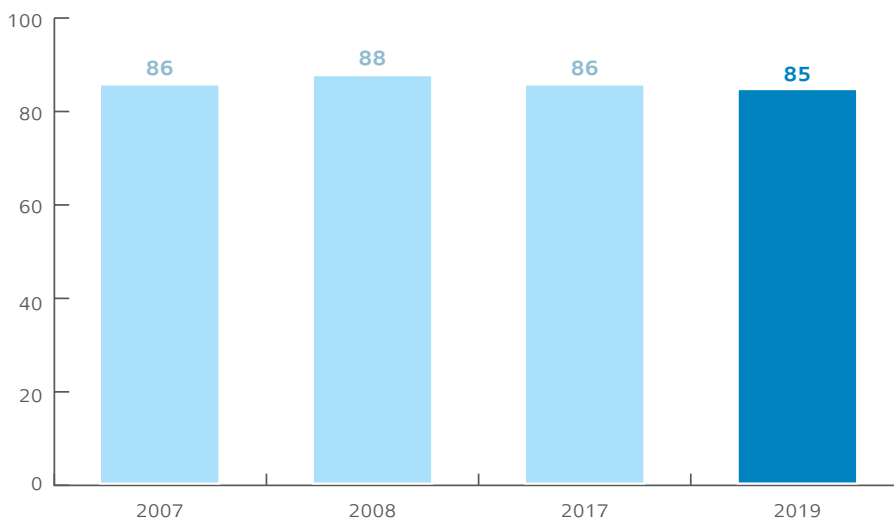
נספח 1

עמ' 124

נספח 2

עמ' 155

תרשים 2.1 / "ישראל היא מקום שטוב לחיות בו", 2007-2019 (%, מסכימים, יהודים)

בציבור היהודי היציבות לאורך השנים מפליאה בהתחשב בשינויים מרחיקי הלכת שחלו במשך העשור האחרון כמעט בכל תחומי החיים בארץ. עם זאת, למרות שבכל קבוצות המשנה יש רוב למי שחושבים שהחיים בישראל הם טובים, ההבדלים בתשובות לשאלה זו לפי מחנה פוליטי וגיל הם ניכרים – ככל שנעים ימינה על הרצף הפוליטי, שביעות הרצון מהחיים במדינה גדלה, וכך גם עם העלייה בגיל. לא מצאנו הבדלים לפי מיקום עצמי על הרצף החרדי-חילוני או לפי הכנסה.

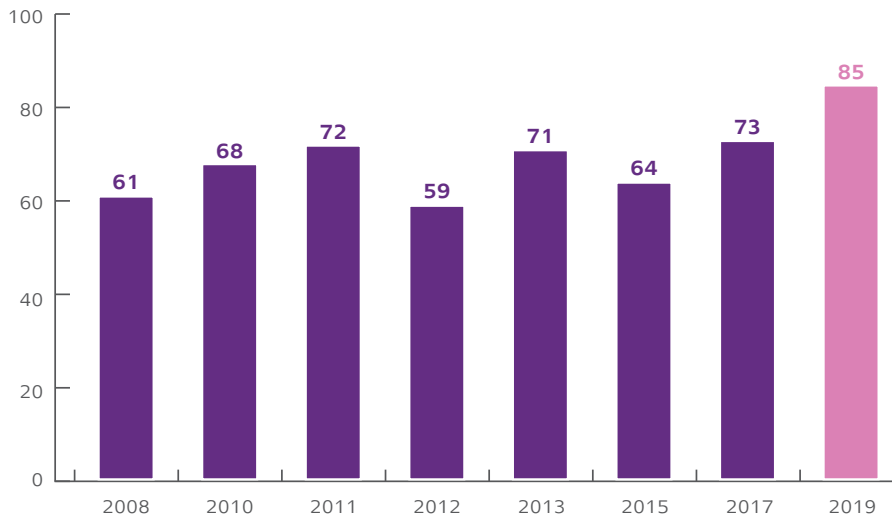

לוח 2.1 / "ישראל היא מקום שטוב לחיות בו" (% יהודים)

מסכימים	
מחנה פוליטי	
89	ימין
80	מרכז
76	שמאל
גיל	
77	34-18
85	54-35
92	+55

ומה המצב בציבור הערבי? כמו בנושא הגאווה בישראליות גם בנושא הערכת איכות החיים בישראל העמדות הן פחות יציבות לאורך השנים, כפי שנראה בתרשים הבא. עם זאת, משנת 2015 ניכרת מגמה של עלייה הדרגתית, שהגיעה השנה לשיא.

תרשים 2.2 / "ישראל היא מקום שטוב לחיות בו", 2008-2019 (% מסכימים, ערבים)

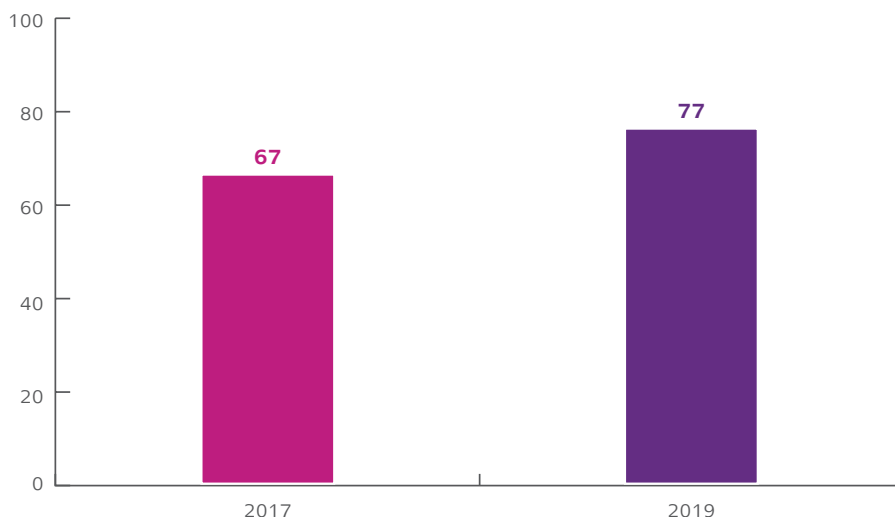

ביקשנו לדעת אם יש קשר בין הערכת החיים בישראל כטובים או לא טובים לבין הגאווה בישראליות. מצאנו שבקרב מי שחושבים שישראל היא מקום שטוב לחיות בו שיעור הגאים גבוה בהרבה משיעורם בקרב מי שחושבים ההפך, אם כי בשני המקרים מדובר ברוב: בקרב הראשונים שיעור הגאים עומד על 81%, ובקרב האחרונים על 57%.

לסיכום – נראה כי רוב, הן בציבור היהודי הן בציבור הערבי, סבורים שהחיים בישראל טובים. גם השנה, כמו במדידות קודמות, בדקנו את התייחסות הציבור לשני הרכיבים של הגדרתה של מדינת ישראל: הרכיב הדמוקרטי ומרכיב הלאומי-יהודי.

שאלנו את המרואיינים הערבים אם לישראל יש או אין זכות להיות מוגדרת מדינת הלאום של העם היהודי. כבעבר, גם הפעם הרוב לא הסכימו כי זכות זו מוקנית לישראל. למעשה, השנה, ובהשוואה למדידה לפני שנתיים, חלה עלייה ניכרת בשיעור מי שאינם מסכימים עם הקביעה הזו.

תרשים 2.3 / "לישראל יש הזכות להיות מוגדרת מדינת הלאום של העם היהודי", 2017 ו-2019 (% לא מסכימים, ערבים)

בפילוח לפי דת מצאנו בשאלה זו רוב למתנגדים בקרב הערבים משלוש הדתות, אם כי שיעור המתנגדים לזכותה של ישראל להיות מוגדרת מדינה יהודית היה הגדול ביותר בקרב המוסלמים (81%). אצל הדרוזים החזיקו בדעה זו 69%, ואצל הנוצרים – 66%.

פילוח של המדגם הערבי לפי השכלה הראה כי עלייה בהשכלה הולכת יד ביד עם עלייה בהתנגדות לזכותה של ישראל להיות מוגדרת מדינת הלאום של העם היהודי (השכלה תיכונית חלקית ומטה – 67.5%; השכלה תיכונית מלאה – 80%; השכלה אקדמית – 83%).

ישראל כמדינת הלאום של העם היהודי

שאלה 14

נספח 1

עמ' 106

נספח 2

עמ' 141

שלילת זכות הצבעה ממי שלא מכיר בישאל מדינת הלאום היהודית

שאלה 13

נספח 1

עמ' 105

נספח 2

עמ' 140

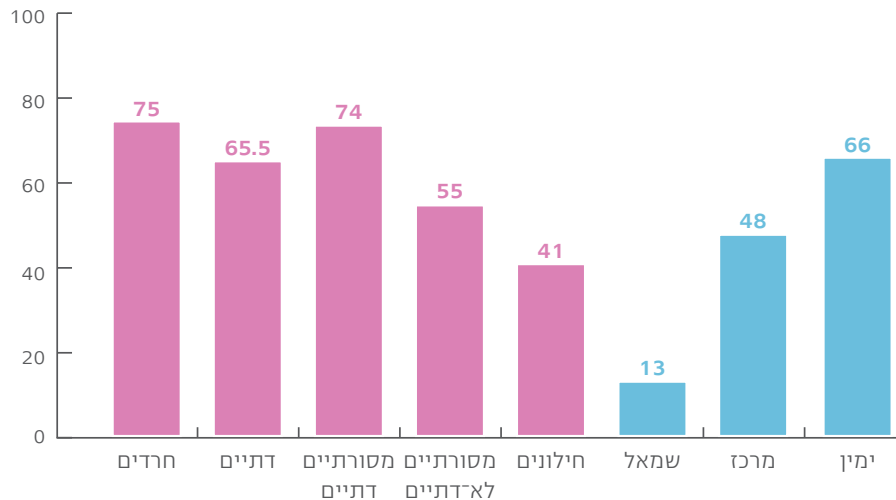
הצד השני של המטבע – והבעייתי לא פחות – הוא הנכונות של הציבור היהודי להתנות זכויות אזרחיות מסוימות בהכרה במדינת ישראל מדינת הלאום של העם היהודי. חזרנו ובדקנו מהי מידת ההסכמה עם הקביעה: "יש לקחת את זכות ההצבעה בבחירות ממי שלא מסכים להצהיר שישראל היא מדינת הלאום של העם היהודי". שוב מצאנו רוב בציבור היהודי למסכימים עם קביעה זו, העומדת בניגוד ברור לתפיסה הדמוקרטית הגורסת כי הזכות להצביע בבחירות היא זכות יסוד אזרחית שאינה תלויה בדעותיו של אדם. בשיעור המסכימים עם הקביעה לא חל כמעט שום שינוי בהשוואה למדידות קודמות – בכל המקרים מדובר ברוב קטן שמצדדים במהלך כזה.

לוח 2.2 / "יש לקחת את זכות ההצבעה ממי שאינו מוכן להצהיר שישראל היא מדינת הלאום של העם היהודי" (% מסכימים, יהודים)

2019	2017	2016
54	58	52.5

פילחנו את התשובות לשאלה זו לפי מחנה פוליטי: בימין מצאנו רוב למצדדים במהלך כזה; במרכז – כמחצית מצדדים בו; ובשמאל – רק מיעוט. פילוח לפי מיקום עצמי על הרצף החרדי-חילוני מראה כי רק בקרב החילונים אין רוב למחזיקים בעמדה שיש לקחת את זכות ההצבעה ממי שאינו מוכן להצהיר שמדינת ישראל היא מדינת הלאום של העם היהודי, אבל המיעוט שכן מסכים עם הקביעה הוא גדול.

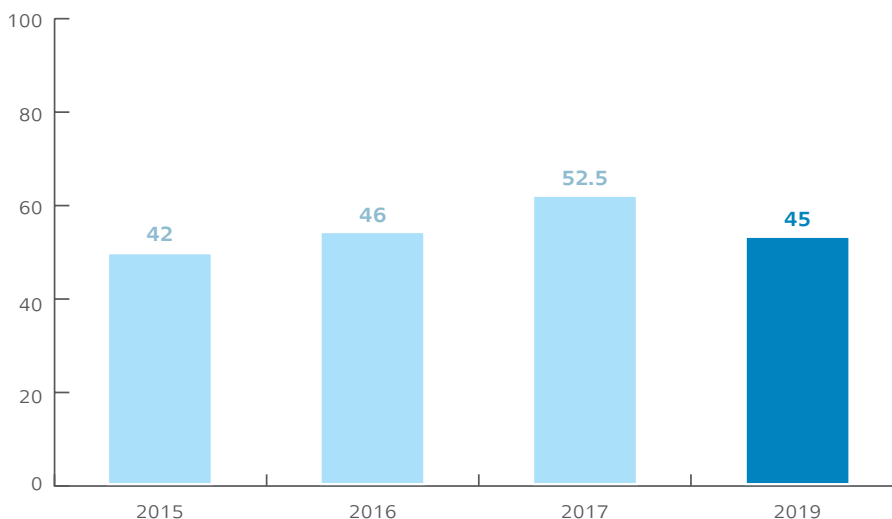
תרשים 2.4 / "יש לקחת את זכות ההצבעה בבחירות ממי שלא מסכים להצהיר שישראל היא מדינת הלאום של העם היהודי", לפי מחנה פוליטי ולפי מיקום עצמי על הרצף החרדי-חילוני (% מסכימים, יהודים)

ההסכמה הרווחת בציבור היהודי לדרישה מכל אחת ואחד להצהיר שמדינת ישראל היא מדינת הלאום של העם היהודי ולא – לשלול מן המסרבים את זכות ההצבעה, קשורה ככל הנראה לעמדה, הרווחת גם היא בקרב אזרחי ישראל היהודים, שרוב הערבים אזרחי ישראל לא השלימו עם קיומה של המדינה ותומכים בחיסולה.

שאלנו את המרואיינים היהודים אם הם מסכימים או אינם מסכימים עם המשפט: "רוב הערבים אזרחי ישראל לא השלימו עם קיומה ותומכים בחיסולה". הנתונים מורים כי הציבור היהודי כמעט חצוי בשאלה זו: 50% לא הסכימו עם המשפט הזה, ואילו 46% הסכימו איתו. השוואה עם מדידות עבר מלמדת כי שיעור המסכימים עם ההיגד יציב (ממוצע: 46.2%).

תרשים 2.5 / "רוב הערבים אזרחי ישראל לא השלימו עם קיומה ותומכים בחיסולה", 2015-2019 (% מסכימים, יהודים)

באילו קבוצות משנה בציבור היהודי רווחת יותר התפיסה שהערבים אזרחי ישראל היו רוצים למעשה לראות בחיסולה? הפערים בין המחנות הפוליטיים עמוקים: בימין הרוב מעריכים שזה המצב (56%); במרכז – מיעוט (30%); ובשמאל – מיעוט קטן עוד יותר (15%) חושבים כך.

באופן די חריג מצאנו בשאלה זו הבדל על בסיס מין: בקרב הגברים 49% הסכימו עם המשפט, לעומת 40% בלבד בקרב הנשים. ייתכן – אבל כלל לא ודאי – שהשירות הצבאי הקרבי שגברים רבים בישראל חווים משפיע על עמדתם בעניין זה. בפילוח לפי גיל מצאנו כי שכיחות ההסכמה עם המשפט גבוהה יותר בקרב צעירים (49%) מאשר בקבוצות הגיל הבינונית והמבוגרת (42% ו-43%). ואולם את הפער הגדול ביותר מצאנו בין מי שהגדירו את עצמם חרדים למי שהגדירו את עצמם חילונים: שיעור החרדים הסבורים שרוב הערבים לא השלימו עם קיומה של מדינת ישראל והיו רוצים לראות בחיסולה

אזרחי ישראל הערבים לא השלימו עם קיומה של המדינה?

שאלה 46

נספח 1

עמ' 123

נספח 2

עמ' 154

הוא יותר מכפול משיעור שחושבים כך בקרב החילונים. למעשה, מן הלוח שלהלן אפשר ללמוד שרק בקרב החילונים יש מיעוט למחזיקים בדעה זו, בעוד שבשאר הקבוצות מדובר ברוב (בכלל זה בקרב המסורתיים הלא-דתיים אם מנכים מתוכם את ה"לא יודעים").

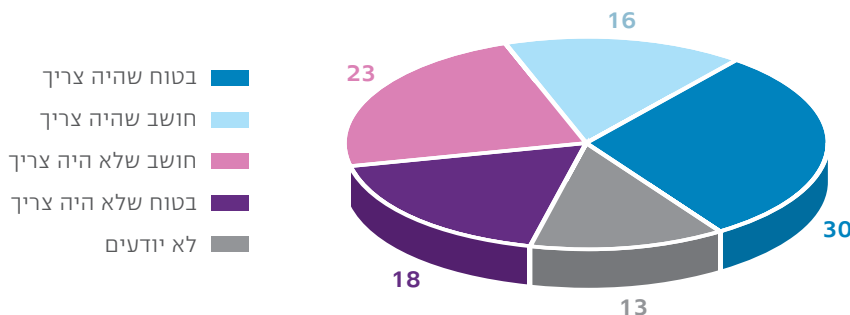
לוח 2.3 / מסכימים עם ההיגד ש"רוב הערבים אזרחי ישראל לא השלימו עם קיומה ותומכים בחיסולה", לפי מיקום על הרצף החרדי-חילוני (% , יהודים)

73	חרדים
53	דתיים
54	מסורתיים דתיים
49.5	מסורתיים לא-דתיים
31	חילונים

היות שמדובר בתופעה קבועה, דומה שלפנינו בעיה חמורה מבחינה דמוקרטית – כמעט מחצית מקבוצת הרוב במדינה משוכנעים שאילו רק יכלה, קבוצת המיעוט הייתה קמה עליה לכלותה. הדבר יכול להסביר את הסירוב השיטתי של רבים מאזרחי ישראל היהודים לשתף ערבים ישראלים בתהליכי קבלת החלטות אסטרטגיות, בייחוד ככל שהדבר נוגע לענייני ביטחון.

חוק הלאום שנחקק בשנה שחלפה קבע כי רק לעם היהודי יש זכות להגדרה עצמית לאומית במדינת ישראל. שאלנו את המרואיינים היהודים: "לפי התגובות בציבור הערבי, הקביעה הזו מקשה על אזרחי ישראל הערבים להרגיש שזו גם המדינה שלהם. לדעתך, האם היה או לא היה צורך בקביעה הזו בחוק?". מתברר שהציבור היהודי חצוי בשאלה זו, עם יתרון קל (46% לעומת 41% למי שבטוחים או חושבים שהיה צורך לכלול בחוק את הבלעדיות של העם היהודי להגדרה עצמית במדינת ישראל.

תרשים 2.6 / "היה נכון לכלול בחוק הלאום את הקביעה שרק לעם היהודי יש זכות להגדרה עצמית במדינת ישראל" (% , יהודים)

נחיצות סעיף הבלעדיות של העם היהודי בחוק הלאום

שאלה 41

נספח 1

עמ' 121

נספח 2

עמ' 152

קבוצות המשנה שבהן היה רוב למי **שלא הסכימו** עם הקביעה שהיה צריך לכלול בחוק את האמירה שרק לעם היהודי יש זכות להגדרה עצמית במדינת ישראל הן החילוניים (56%) וכן מי שמיקמו את עצמם במרכז הפוליטי (58%) או בשמאל (72%). כלומר, בקרב החרדים, הדתיים, המסורתיים הדתיים והמסורתיים הלא-דתיים וכן בקרב מי שמיקמו את עצמם בימין הרוב **כן הסכימו** עם הקביעה שלעיל.

מצאנו גם הבדלים בשיעורי האי-הסכמה בחלוקה לפי השכלה, אם כי בכל הקבוצות על פי פילוח זה הרוב כן הסכימו שהיה צורך לקבוע את האמור בחוק. שיעור הלא-מסכימים בקרב בעלי ההשכלה האקדמית היה הגבוה ביותר (48%, בהשוואה ל-38% בקרב בעלי ההשכלה התיכונית המלאה ו-28% בלבד בקרב בעלי ההשכלה התיכונית החלקית ומטה).

המשטר בישראל דמוקרטי גם לערבים?

שאלה 12

נספח 1

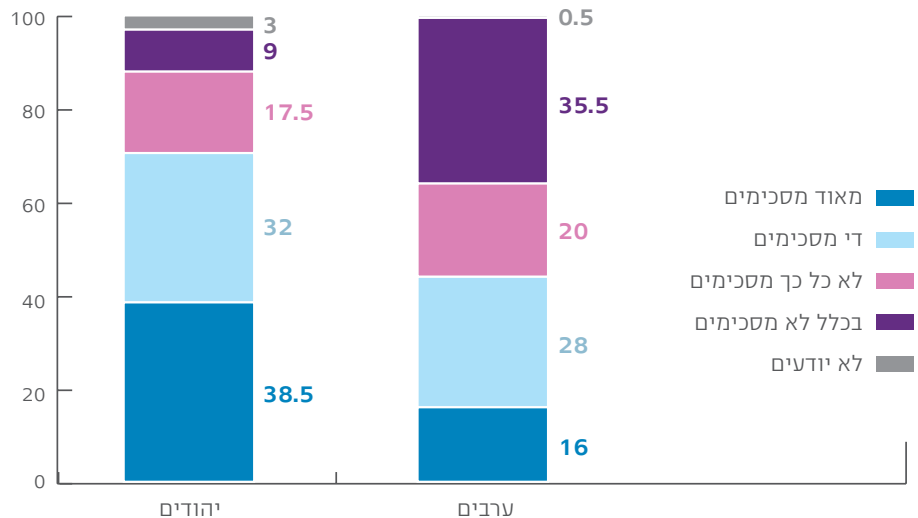
עמ' 105

נספח 2

עמ' 140

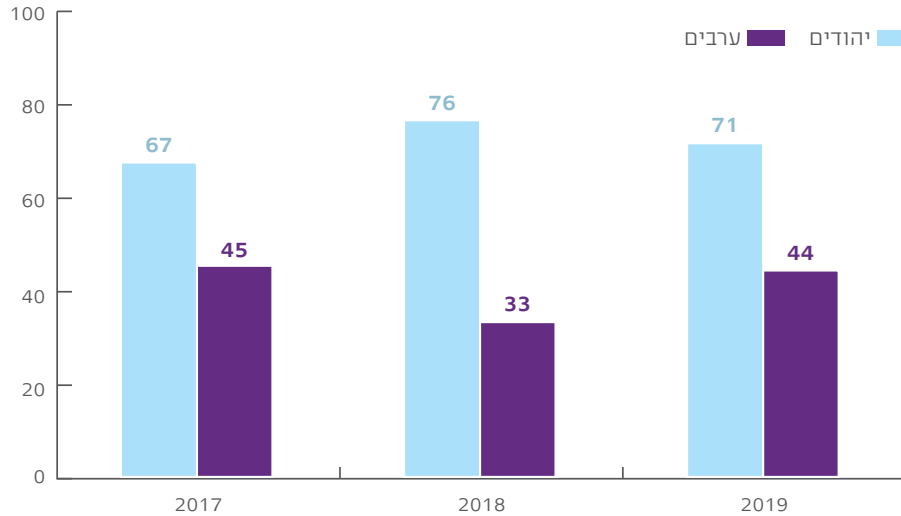
אחד הנימוקים השגורים בפי מי שמדגישים את האופי הלאומי-יהודי של ישראל הוא שניתן להיות בעת ובעונה אחת גם מדינת לאום מלאה וגם דמוקרטיה אמיתית. מי שאינם מקבלים את הגישה הזו טוענים שככל שישראל יהודית יותר, היא דמוקרטית פחות, ולהפך – ככל שהיא דמוקרטית יותר, היא יהודית פחות. אבל המבחן האמיתי אינו ברמת הדיון התאורטי אלא במציאות. שאלנו אפוא את המרואיינים בסקר אם הם מסכימים או לא מסכימים עם הקביעה שהמשטר בישראל הוא דמוקרטי גם לאזרחים הערבים. רוב היהודים, כך מורים הממצאים, חושבים שאכן כך הדבר, או במילים אחרות – לדעתם, אין סתירה מהותית בין הרכיב היהודי של מדינת ישראל לרכיב הדמוקרטי שלה. רוב הערבים לעומת זאת סבורים ההפך, דהיינו שישראל אינה דמוקרטית מבחינתם או כלפיהם. יתרה מזו, בקרב היהודים השיעור הגבוה יותר (38.5%) מחזיקים בעמדת ההסכמה החזקה עם הקביעה הזו, שעה שבקרב הערבים השיעור הגבוה יותר (35.3%) מחזיקים בעמדת האי-הסכמה החזקה. כלומר, בשאלה זו קבוצת הרוב וקבוצת המיעוט במדינה רחוקות קוטבית זו מזו.

תרשים 2.7 / "המשטר בישראל הוא דמוקרטי גם לאזרחים הערבים" (% יהודים וערבים)

השוואה למדידות קודמות מראה כי כמעט שלא חל שינוי בהערכות בעניין זה בקרב שני הציבורים לאורך השנים.

תרשים 2.8 / "המשטר בישראל הוא דמוקרטי גם לערבים", 2017-2019 (%, מסכימים, יהודים וערבים)

האם יש הבדלים בין קבוצות שונות בתוך הציבור היהודי והערבי בשאלה זו? פילחנו את המדגם היהודי לפי שיוך עצמי למחנה פוליטי ומצאנו כי בימין ובמרכז הרוב (בגדלים שונים) מסכימים עם הקביעה שהמשטר בישראל הוא דמוקרטי גם לערבים (80%, 62%). בשמאל, לעומת זאת, מדובר במיעוט של המסכימים עם ההיגד (44%).

פילוח לפי מיקום עצמי על הרצף החרדי-חילוני מראה כי בכל הקטגוריות יש רוב למסכימים עם הקביעה, אך הרוב הזה הוא הגדול ביותר בקרב החרדים והקטן ביותר בקרב החילונים: חרדים – 85%; דתיים – 71%; מסורתיים דתיים – 80%; מסורתיים לא-דתיים – 70.5%; חילונים – 64.5%.

ובציבור הערבי? בקרב המוסלמים והנוצרים הרוב אינם מסכימים עם ההיגד שהמשטר בישראל הוא דמוקרטי גם לערבים (57.5%, 53.5%). בקרב הדרוזים רוב קטן דווקא מסכימים עם קביעה זו (52.5%). פער עצום – אך לא בלתי צפוי – מצאנו בשאלה זו בין מצביעי הרשימה המשותפת בבחירות 2015 לבין מצביעי המפלגות הציוניות: בקרב מצביעי הרשימה המשותפת הרוב **לא** הסכימו עם הקביעה שהמשטר בישראל הוא דמוקרטי גם לערבים (69.5%), ואילו בקרב מצביעי המפלגות הציוניות הרוב **כן** הסכימו איתה (72%).

שלטונות ישראל הוגנים כלפי אזרחי ישראל הערבים?

שאלה 22

נספח 1

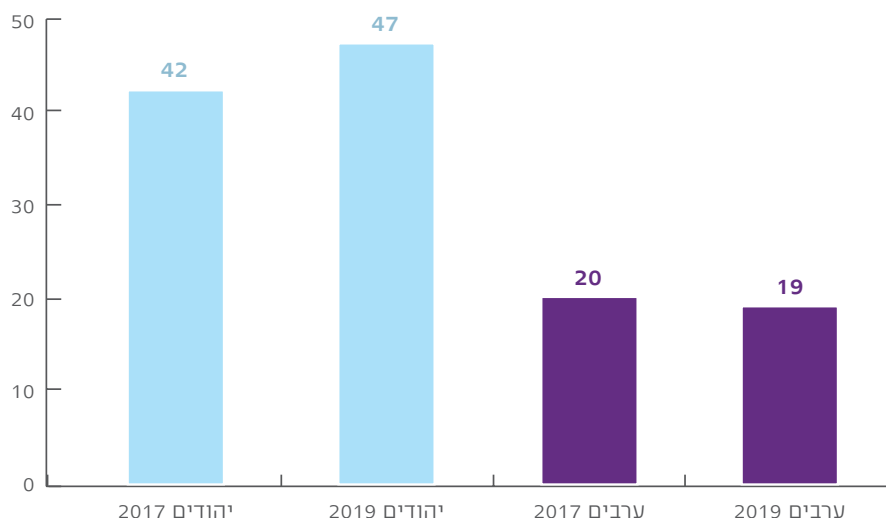
עמ' 111

נספח 2

עמ' 145

ניסינו לפצח את המקור לתחושה של רוב הערבים אזרחי ישראל שעבורם מדינת ישראל אינה דמוקרטית ואת התחושה של רוב היהודים שהמצב הפוך. שאלנו: "לדעתך, האם שלטונות ישראל נהגו לאורך שנים בערבים אזרחי המדינה באופן שוויוני והוגן?". מתברר כי הציבור היהודי חצוי בשאלה זו, עם נטייה קלה לצד המשיבים בחיוב (47% השיבו בחיוב ו-44% בשלילה). בהשוואה למדידה הקודמת מצאנו כי בקרב היהודים חלה השנה עלייה קלה בשיעור המשיבים בחיוב על השאלה הזו (ב־2017 השיבו בחיוב 42%). לעומת זאת הציבור הערבי כמעט מאוחד בדעתו, בעבר ובהווה, שהתשובה לשאלה זו היא שלילית, כלומר שלטונות ישראל לא נהגו לאורך השנים בערבים אזרחי ישראל באופן שוויוני והוגן (78%). לא חל שינוי משמעותי בשיעור זה.

תרשים 2.9 / "שלטונות ישראל פועלים בצורה הוגנת ושוויונית כלפי אזרחי ישראל הערבים", 2017 ו-2019 (% מסכימים, יהודים וערבים)

מי מהיהודים סבורים שהשלטונות לא הוגנים ולא שוויוניים כלפי האזרחים הערבים? רוב כזה מצאנו, ראשית לכול, בקבוצת המשנה החילונית. כאן 56% ענו בשלילה על השאלה, כלומר לדעתם שלטונות ישראל אינם הוגנים ושוויוניים כשזה נוגע לאזרחים הערבים. הוא הדין במי שזיהו את עצמם מרכז פוליטי (57% או שמאל (76%). גם בקרב בעלי ההשכלה האקדמית מצאנו לכך רוב (52%).

בקרב הערבים מצאנו רוב לסבורים כי שלטונות ישראל אינם נוהגים בציבור הערבי בהוגנות ובשוויוניות הן בקרב מי שהצביעו בבחירות 2015 לרשימה המשותפת (88% הן בקרב מי שהצביעו למפלגות ציוניות (59%). הוא הדין בפילוח לפי דת. בכל הקבוצות מדובר ברוב החשים בחוסר שוויוניות והוגנות כלפי הערבים: בקרב המוסלמים – 80%; בקרב הנוצרים – 76%; ובקרב הדרוזים, שלכאורה התערו טוב יותר בחברה ולוחמים שכם אחד עם יהודים – 69%.

היש לחייב ערבים בתפקיד בשירת התקווה?

שאלה 30

נספח 1

עמ' 115

נספח 2

עמ' 148

אזרחים, ובפרט בעלי תפקידים רשמיים, מתבקשים בנסיבות מסוימות לשיר את ההמנון. לנוכח העובדה שרוב הערבים סבורים שישראל אינה נותנת להם את היחס הראוי לאזרחים, החובה הזו היא נושא רגיש במיוחד. שאלנו: "האם לדעתך יש או אין לחייב ערבים אזרחי ישראל בעלי תפקיד רשמי לשיר את התקווה באירועים ציבוריים?". הממצאים מעניינים: הן בקרב המרואיינים היהודים הן בקרב המרואיינים הערבים מצאנו רוב נגד חיוב כזה, אם כי הרוב בקרב הערבים (75%) גדול מזה שבקרב היהודים (55%).

כדי להבין מי חושב מה בנושא זה, פילחנו את תשובות המדגם היהודי לפי מחנה פוליטי. מצאנו כי בעוד שהימין מפוצל עם נטייה קלה לכיוון מי ששוללים חיוב (בעד - 46%; נגד - 49%), במרכז ובשמאל יש רוב ברור נגד חיוב שכזה (61.5%, 72%).

פילוח לפי מיקום עצמי על הרצף חרדי-חילוני לא הראה הבדלים ניכרים בין קבוצות המשנה, למרות שאפשר היה, אולי, לצפות כי החרדים, שאינם נלהבים מסמלי הריבונות הישראלית, יתנגדו יותר מאחרים לחיוב לשיר את התקווה באירועים פומביים.

האם היה שינוי בשאלה זו מאז מדידה קודמת ב־2012? מתברר שבקרב היהודים חלה ירידה בשיעור המתנגדים לחיוב, ואילו בקרב הערבים חלה עלייה חדה בהתנגדות לחיוב. במילים אחרות, שני הצדדים החריפו את עמדותיהם: יותר יהודים מעוניינים כיום בחיוב מאשר בעבר, שעה שיותר ערבים מתנגדים כיום לחיוב כזה מאשר לפני שבע שנים.

לוח 2.4 / מתנגדים לחייב ערבים אזרחי ישראל בעלי תפקיד רשמי לשיר את התקווה באירועים ציבוריים (% יהודים וערבים)

	2012	2019
יהודים	62	55
ערבים	50	75

האם ליהודים ולערבים יש סיכויים שווים במדינת ישראל?

ביקשנו מהמרואיינים - יהודים וערבים - להביע הסכמה או אי-הסכמה עם המשפט: "הסיכוי של יהודים וערבים להצליח במדינת ישראל הוא שווה". הן בקרב היהודים הן בקרב הערבים הרוב סברו שהסיכויים של ערבים ושל יהודים להצליח במדינת ישראל אינם שווים. התשובות הללו "מהדהדות" הבנה שונה בקרב היהודים מזו שהתקבלה בתשובות להיגד קצת אחר, נוקב יותר, ששאלנו עליו במרץ 2011: "למי שהם לא-יהודים אין היום סיכוי להצליח בישראל". אז מצאנו רוב של יהודים (76%) שלא הסכימו עם האמירה הזו, כלומר חשבו שאין הבדל בסיכויי ההצלחה של יהודים ושל לא-יהודים. ואולם ייתכן שההבדל הוא שבעבר שאלנו על "לא-יהודים" וכאן, באופן ספציפי, על "ערבים". כלומר, יהודים מייחדים את ההבדל בסיכויים להצליח לציבור הערבי ולא לציבור הלא-יהודי ככלל.

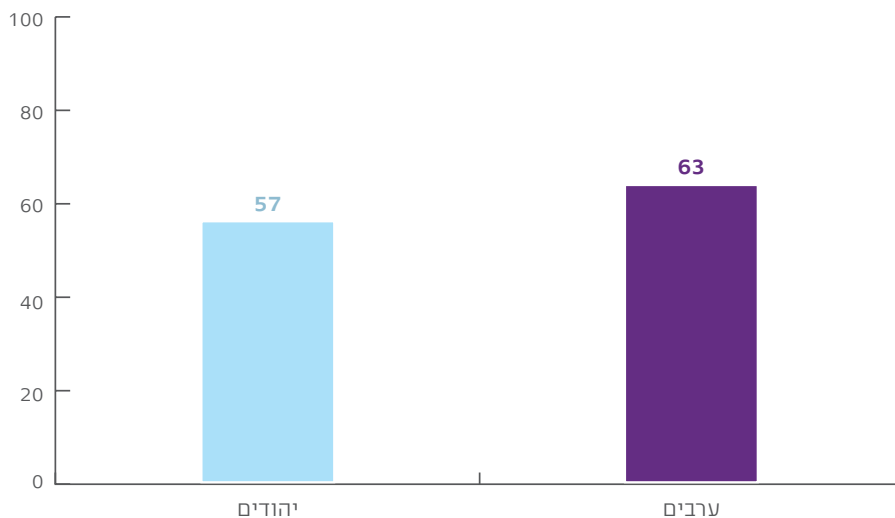
סיכויי ההצלחה של היהודים והערבים (לא) שוים

שאלה 49

נספח 1

עמ' 125

תרשים 2.10 / "הסיכוי של יהודים וערבים להצליח במדינת ישראל הוא שווה" (%, לא מסכימים, יהודים וערבים)

מי בשני הציבורים סבורים בכל זאת כי הסיכויים שווים?

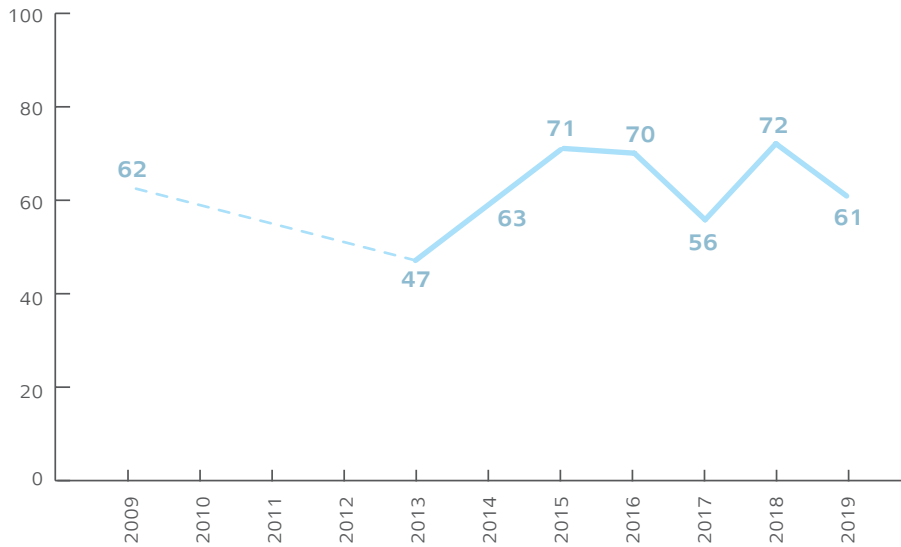
בקרב הערבים מצאנו שלמרות שלפי כל הפילוחים רק מיעוט סבורים שמדובר בסיכויים שווים, הצעירים אופטימיים קצת יותר בעניין זה מקבוצות הגיל המבוגרות (צעירים: 18-34 – 39%; מבוגרים: 35-54 – 37.5%; +55 – 33%). עלייה בהשכלה מלווה בירידה בתפיסת שוויון הסיכויים: בעלי השכלה תיכונית חלקית ומטה – 48%; בעלי השכלה תיכונית מלאה – 38%; בעלי השכלה אקדמית – 27%. פילוח לפי דת העלה כי המוסלמים חושבים בשיעור הנמוך ביותר שהסיכויים שווים (34.5%), ואילו הנוצרים והדרוזים חושבים כך בשיעורים מעט גבוהים יותר, אבל הם עדיין מיעוט של סבורים כך (נוצרים – 41%; דרוזים – 42%).

בקרב היהודים מצאנו כי מי שחושבים שסיכויי ההצלחה של יהודים וערבים בארץ שווים נמצאים בעיקר בימין (47%). במרכז ובשמאל מדובר בשיעורים נמוכים בהרבה. בניגוד לרוב השאלות בסקר זה, מיקום עצמי על הרצף החרדי-חילוני לא התגלה כבעל השפעה על העמדה בנושא זה. בפילוח המדגם היהודי לפי גיל מצאנו שגם כאן הצעירים קצת יותר אופטימיים בדבר שוויון ההזדמנויות (צעירים: 18-34 – 39%; מבוגרים: 35-54 – 36.5%; +55 – 33%). באשר להשכלה – גם בקרב היהודים עם עליית ההשכלה ניכרת ירידה בשיעור מי שחושבים שהסיכויים של יהודים וערבים בישראל שווים: בעלי השכלה תיכונית חלקית ומטה – 46.5%; בעלי השכלה תיכונית מלאה – 41%; בעלי השכלה אקדמית – 35%).

ומה באשר לזכויות אזרח – האם אלה צריכות להיות שוות לכול?

עוד בניסיון לרדת לעומק התפיסות של השוויון האזרחי שאלנו את המשיבים היהודים אם הם מסכימים עם המשפט: "בישראל צריכות להיות לאזרחים היהודים יותר זכויות מאשר לאזרחים הערבים". גם השנה, כמו בכל המדידות האחרות, מצאנו רוב למי שהתנגדו לאפליה כזו. יתרה מזו, השיעור הגבוה ביותר (40%) בכלל לא הסכימו לאפליה כזו, כלומר נקטו עמדה חזקה בנידון.

תרשים 2.11 / "בישראל צריכות להיות לאזרחים היהודים יותר זכויות מאשר לאזרחים הערבים", 2009-2019 (% לא מסכימים, יהודים)

באיזו קבוצת משנה רבים במיוחד אלה שכן סבורים שיש לתת ליהודים בישראל זכויות יתר? בקרב מי שהגדירו את עצמם ימין מצאנו 43% שציידו במתן זכויות יתר ליהודים (לעומת 21% ממי שמיקמו את עצמם במרכז ורק 13% ממי שמיקמו את עצמם בשמאל), וכן אצל 58% מהחרדים, 55% מהדתיים ו-54% מהמסורתניים הדתיים. כמו כן מצאנו כי בקבוצת הגיל המבוגרת ביותר התמיכה במתן זכויות יתר ליהודים היא הנמוכה ביותר (+55 - 28%; -35 - 54; -36 - 34 - 38%).

ומה בעניין שוויון בתקציבים?

פעם נוספת ביקשנו השנה מהמרווינים היהודים להביע את דעתם על מתן תקציבים שווים ליישובים יהודיים וליישובים ערביים. רוב (56%) הביעו גם השנה תמיכה בשוויון תקציבי. ממצא זה כמעט לזה של שנת 2017 (58%), כלומר לא חל כאן שינוי.

מי בציבור היהודי בכל זאת מתנגדים למתן תקציבים שווים ליישובים יהודיים וליישובים ערביים? כפי שמראה הלוח הבא, שתי קבוצות הקצה כאן הן החרדים, שרובם מתנגדים לשוויון תקציבי (אולי משום שכשתי אוכלוסיות עניות החרדים "מתחרים" על תקציבים עם הערבים יותר מקבוצות אחרות בציבור הישראלי-יהודי), והחילונים – שרק מיעוטם מתנגדים לשוויון כזה.

זכויות יתר ליהודים

שאלה 23

נספח 1

עמ' 111

נספח 2

עמ' 145

תקציבים שווים ליישובים יהודיים וליישובים ערביים?

שאלה 47

נספח 1

עמ' 124

נספח 2

עמ' 155

לוח 2.5 / התנגדות למתן תקציבים שווים ליישובים יהודיים וליישובים ערביים (%, יהודים)

חילונים	מסורתיים לאדתיים	מסורתיים דתיים	דתיים	חרדים	מתנגדים
25	46	51	45	60	

ומה באשר למחנה פוליטי – כיצד הוא משפיע על העמדה בנושא זה? מצאנו כי בימין כמעט מחצית (48%) מתנגדים למתן תקציבים שווים ליישובים יהודיים וליישובים ערביים; במרכז – 29%; ובשמאל – 19%. ייתכן, אגב, שבמרכז ובשמאל ההתנגדות אינה על בסיס תמיכה באפליה אלא היא תוצאה של מחשבה שיישובים ערביים צריכים לקבל העדפה מתקנת, כלומר תקציבים דווקא גדולים מהתקציבים שמקבלים יישובים יהודיים.

חזרנו גם הפעם לבדוק את הנושא הרגיש של רכישת קרקעות בידי ערבים.

כמו במדידה הקודמת, גם הפעם השיעור הגבוה ביותר של המרוויינים היהודים צידדו בכך שערבים יוכלו לרכוש קרקעות רק בשכונות וביישובים ערביים. כמו כן מצאנו ירידה לעומת מדידת 2017 בשיעור מי שהסכימו עם האמירה שערבים יוכלו לרכוש קרקעות בכל מקום שירצו ובשיעור מי שסברו שאין לאפשר לערבים לרכוש קרקעות בשום מקום בישראל. בד בבד מצאנו עלייה בשיעור מי שבחרו באפשרות התשובה "לא יודע" (11%).

רכישת קרקעות בידי ערבים

שאלה 38

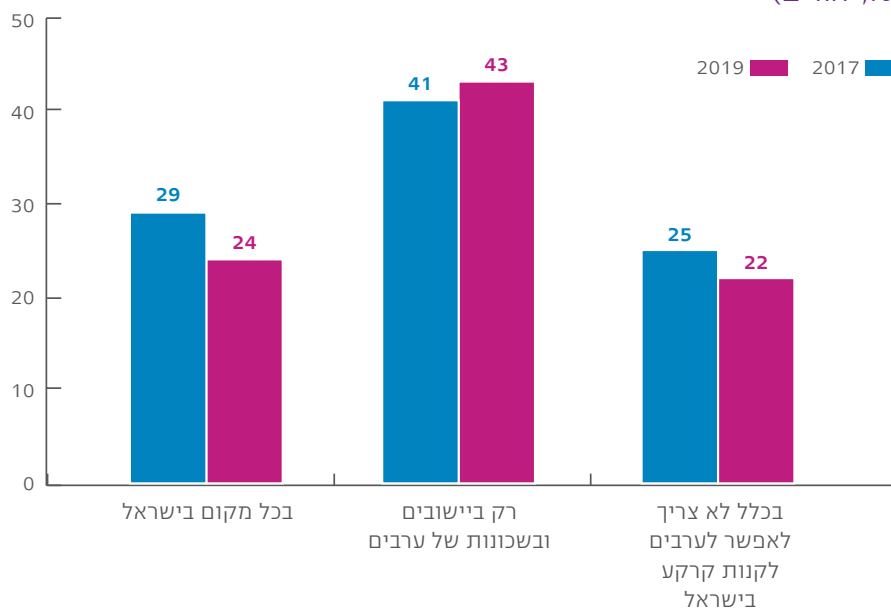
נספח 1

עמ' 120

נספח 2

עמ' 151

תרשים 2.12 / היכן יש להתיר לערבים לרכוש קרקעות? 2017 ו-2019 (%, יהודים)

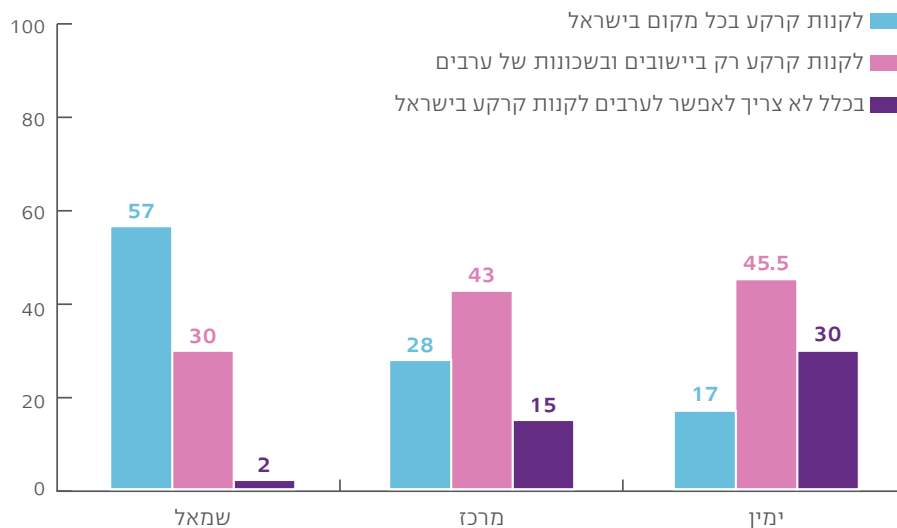
פילחנו את תשובות המרואיינים היהודים לפי מיקום עצמי על הרצף החרדי-חילוני ומצאנו שאצל כולם השיעור הגבוה ביותר תומכים בכך שלערבים יותר לרכוש קרקעות רק ביישובים ובשכונות ערביים. עם זאת, מצאנו הבדלים גדולים ביותר בשיעורי ההסכמה להתיר קניית קרקעות בכל מקום בארץ ובסירוב להתיר לערבים לקנות קרקעות בכלל.

לוח 2.6 / היכן יש להתיר לערבים לרכוש קרקעות? לפי מיקום עצמי על הרצף החרדי-חילוני (% יהודים)

חילונים	מסורתיים לאדתיים	מסורתיים דתיים	דתיים	חרדים	יש לאפשר לערבים לקנות קרקעות:
37	20	11.5	12	6	בכל מקום בישראל
41	46	47.5	43	38.5	רק ביישובים ובשכונות ערביים
10	24	34	33	46	אין לאפשר להם לקנות קרקעות בישראל בכלל

פילוח התשובות לפי מחנה פוליטי הניב הבדלים גדולים מאוד. השמאל הוא הקבוצה היחידה שבה מצאנו רוב למי שמוכנים לאפשר לערבים לקנות קרקעות בכל מקום בארץ.

תרשים 2.13 / היכן יש להתיר לערבים לרכוש קרקעות? לפי מחנה פוליטי (% יהודים)

שירות חובה לערבים

שאלה 25

נספח 1

עמ' 112

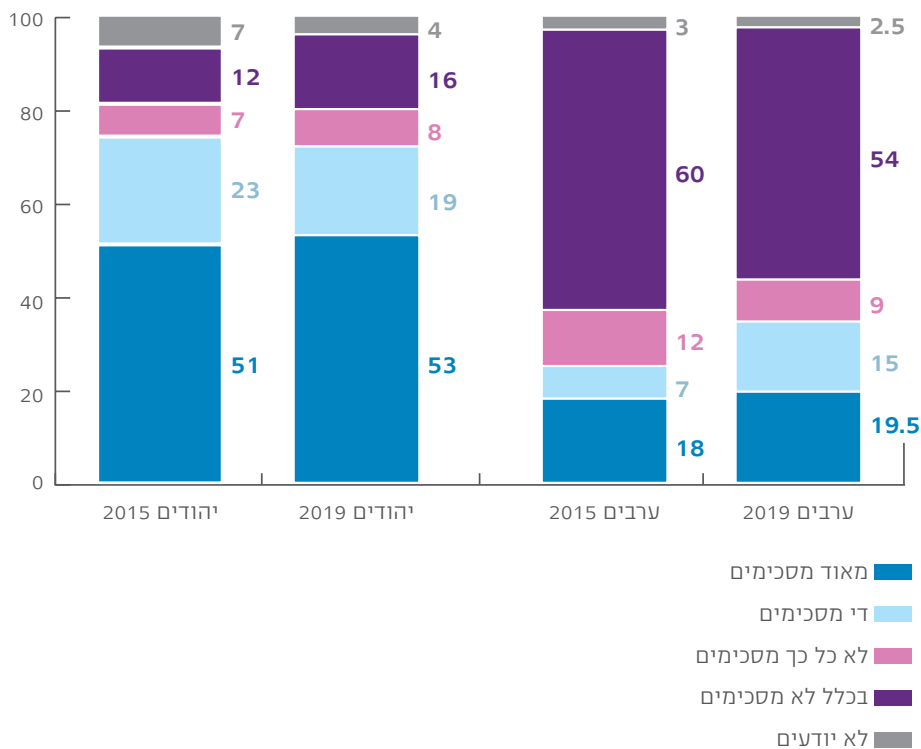
נספח 2

עמ' 146

אחד הנושאים שבהם האזרחים היהודים והערבים חלוקים ביניהם ביותר הוא נושא השירות הצבאי/לאומי/אזרחי. שאלנו אפוא גם השנה את המרואיינים על הסכמתם עם המשפט "יש לחייב את כל הצעירים הערבים אזרחי ישראל בגיל 18 בשירות כלשהו, אזרחי או צבאי – לפי בחירתם". רוב היהודים סבורים כי הערבים צריכים להשתתף שווה בשווה עם היהודים בנטל הצבאי, או לחלופין האזרחי, בטרם יוכלו לדרוש לעצמם שוויון זכויות. לעומתם, רוב הערבים סבורים כי הטלת חובת שירות עליהם בשעה שזכויותיהם אינן שוות לזכויות היהודים והיחס של המדינה אליהם הוא מפלה היא בגדר עוול, מה גם ששירות צבאי או חלופה שלו מערבים אותם למעשה, במישורין או בעקיפין, במאבק של ישראל נגד בני עמם הפלסטינים.

כפי שמראה התרשים להלן חילוקי הדעות הם עמוקים. רוב היהודים נוקטים עמדה בזכות חיוב כזה, ואילו רוב הערבים – נגדו. בהשוואה ל-2015, אצל היהודים נמדדה השנה ירידה קלה בהסכמה. אצל הערבים נרשמה ירידה בהתנגדות. כדי להחליט אם מדובר במגמה של שינוי נדרשות מדידות נוספות.

תרשים 2.14 / "יש לחייב את כל הצעירים הערבים אזרחי ישראל בגיל 18 בשירות כלשהו, אזרחי או צבאי – לפי בחירתם", 2015 ו-2019 (יהודים וערבים)

פילוח המדגם הערבי לפי גיל לא העלה ממצאים מעניינים – שיעור ההתנגדות לשירות חובה היה דומה בקבוצות הגיל השונות. אבל במדגם היהודי התמיכה בקרב קבוצת הגיל המבוגרת ביותר בחיוב שירות של ערבים הייתה גבוהה בהרבה מזו שאצל גילאי הביניים והצעירים (80%, לעומת 61% ו-64%). ייתכן שהדבר נובע מהירידה הכללית בערך השירות הצבאי בקבוצות הצעירות יותר.

במדידות שונות בעבר, וגם הפעם, מצאנו כי הערבים אזרחי ישראל מעוניינים מאוד להשתלב בחברה הישראלית. ביקשנו לברר עם המרואיינים היהודים אם יש לדעתם לאפשר זאת, למשל על ידי מינוי יותר ערבים לתפקידים בכירים במדינה. שאלנו את המרואיינים היהודים: "האם לדעתך צריך למנות יותר ערבים לתפקידים בכירים במדינה?". הרוב (64%) השיבו בשלילה. אף שמדובר ברוב, בכל זאת יש ירידה קטנה בהתנגדות לרעיון לעומת הפעם הקודמת ששאלה זו נשאלה (במדד הדמוקרטיה הישראלית 2010), אז שיעור המתנגדים היה 70%.

מינוי ערבים לתפקידים בכירים במדינה

שאלה 53

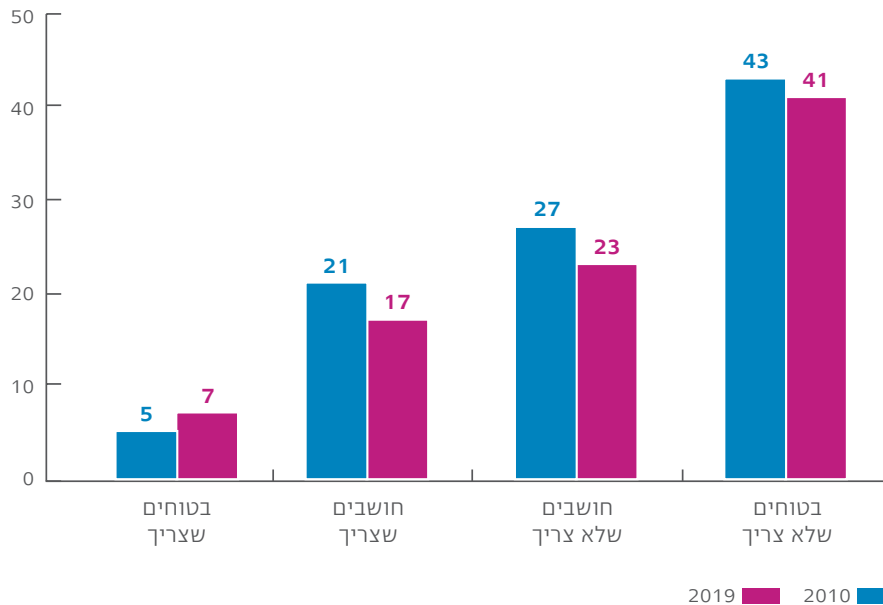
נספח 1

עמ' 128

נספח 2

עמ' 156

תרשים 2.15 / מינוי יותר ערבים לתפקידים בכירים במדינה, 2010 ו-2019 (%) (יהודים)

באילו קבוצות משנה בציבור היהודי יש תמיכה גדולה יותר במינוי יותר ערבים לתפקידים בכירים? מצאנו תמיכה כזו בקרב החילונים (כ־35%, לעומת פחות מ־15% בקבוצות משנה אחרות), בקרב בעלי השכלה אקדמית חלקית או מלאה (כ־33%, לעומת פחות מ־17% בקרב בעלי השכלה מעטה יותר), וכמובן בשמאל (65%, לעומת 32% במרכז ו־15.5% בימין).

ומה בעניין הנוכחות של השפה הערבית במרחב הציבורי הישראלי?

טפסים ושילוט בערבית

שאלה 26

נספח 1

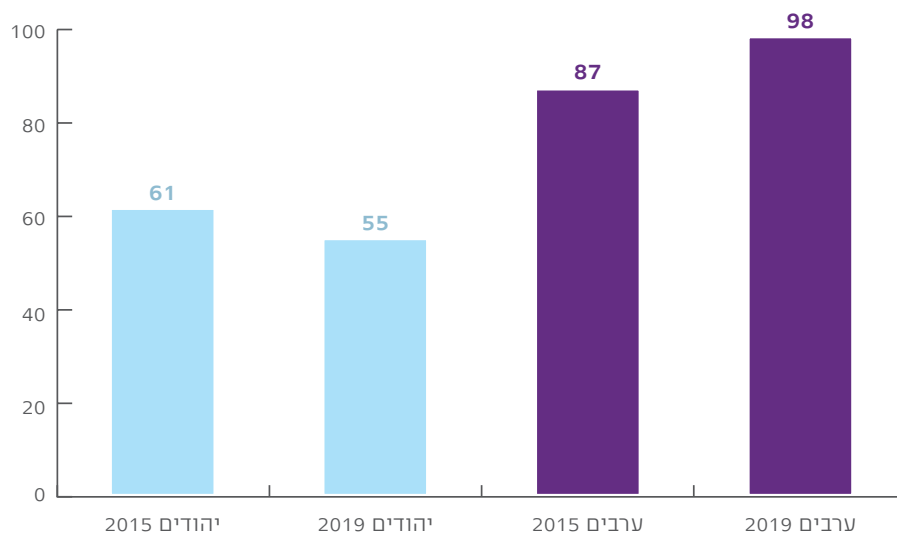
עמ' 113

נספח 2

עמ' 147

סוגיית מעמדה של השפה הערבית בישראל הפכה נוקבת במיוחד בעקבות הורדתה בדרגה בחוק הלאום מ"שפה רשמית" לשפה "בעלת מעמד מיוחד". ביקשנו מהמרוויינים להביע הסכמה או התנגדות למשפט: "צריך שכל השילוט הרשמי במדינת ישראל – למשל, טפסים ושילוט של מוסדות ציבור, השלטים בכבישים ושמות רחובות – יהיה כתובים גם בערבית". רוב קטן בקרב היהודים (55%) וכמעט כל המרוויינים הערבים (98%) הסכימו עם הנאמר לעיל. בהשוואה למדידה שעברה ב־2015 ניכרת ירידה מסוימת הפעם בשיעור היהודים המצדדים בשילוט מלא בערבית ועלייה ברורה בשיעור הערבים החושבים כך.

תרשים 2.16 / חובת שילוט רשמי בערבית, 2015 ו־2019 (% מסכימים, יהודים וערבים)

הפערים בציבור היהודי בשאלה זו בין המחנות הפוליטיים גדולים: בימין מיעוט של 46% תומכים בשילוט חובה רשמי בערבית, לעומת רוב של 67% במרכז ו־78% בשמאל.

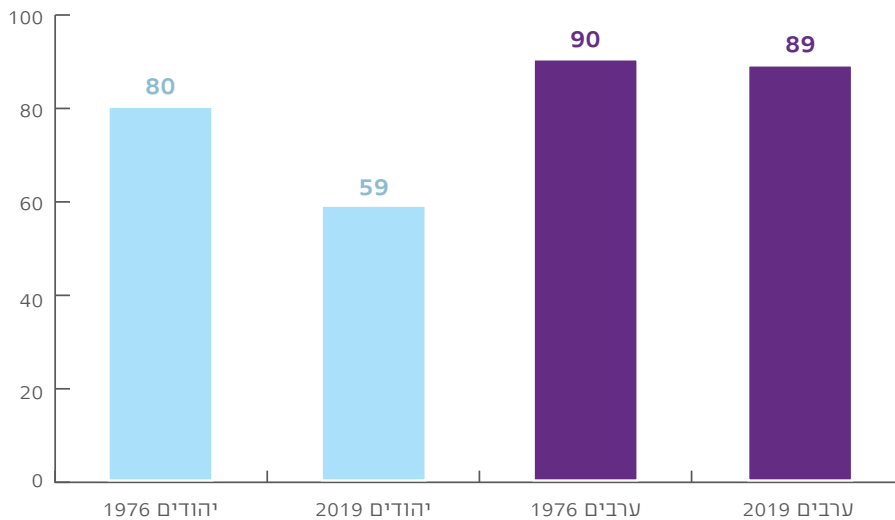
בדקנו אם שליטה בשפה הערבית משפיעה על העמדה בשאלת נחיצות החיוב לשלט בערבית (ראו דיון בעניין זה בפרק 3 להלן). הממצאים אינם מוכיחים קשר כזה, כלומר בציבור היהודי שליטה או אי־שליטה בשפה הערבית אינה משנה דבר לעניין זה.

האם הערבית צריכה להיות שפת חובה בבתי הספר היהודיים?

כמו בשאלה הקודמת, גם בשאלה זו יש כיום רוב יהודי מסוים (59%), ורוב גדול מאוד של ערבים (89%), המצדדים בכך שערבית תהיה שפת לימוד חובה בבתי הספר היהודיים. יש בידינו נתונים מן העבר הרחוק בשאלה זו, וההבדלים מעניינים: בשנת 1976 היה רוב גדול יותר בקרב היהודים (80%) בזכות חיוב הוראת ערבית כשפת חובה בבתי ספר יהודיים. שיעור התומכים בכך אצל הערבים נשאר פחות או יותר אותו הדבר (כ-90%).

תרשים 2.17 / "יש לחייב את לימוד השפה הערבית בבתי ספר יהודיים", 1976 ו-2019 (% מסכימים, יהודים וערבים)

היכן מרוכזת בציבור היהודי ההתנגדות ללימוד ערבית כשפת חובה בבתי הספר היהודיים? בקרב החרדים מצאנו 85% (!) המתנגדים לחובת הוראה של ערבית בבתי הספר היהודיים. בקרב מי שהגדירו את עצמם ימין 45% מתנגדים לכך (בהשוואה ל-31% בקרב המרכז והשמאל).

ערבית שפת לימוד חובה בבתי הספר

שאלה 45

נספח 1

עמ' 123

נספח 2

עמ' 154

אמון במוסדות השלטון

שאלה 8

נספח 1

עמ' 98-103

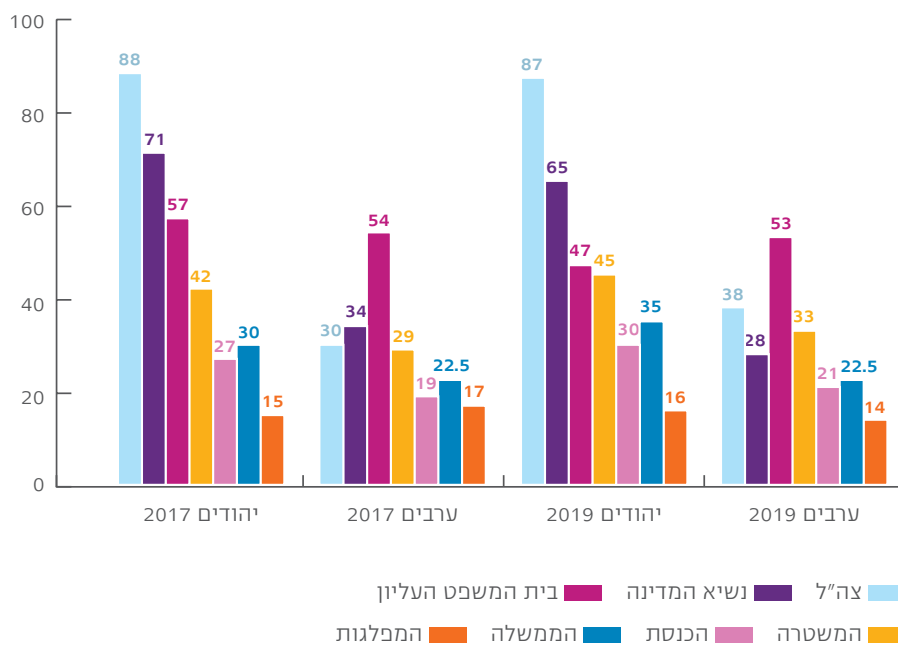
נספח 2

עמ' 135, 136

אמון במוסדות השלטון

אחת הבעיות המעיקות על מערכת היחסים בישראל בין השלטון לציבור האזרחים היא האמון הנמוך במוסדות השלטון. נחיצותו של אמון גבוה לתפקוד התקין של המערכת הדמוקרטית היא עניין מובן מאליו, שכבר נדון באין-ספור הקשרים, אקדמיים ואחרים. לאורך השנים ראינו שיש הבדל ניכר במידות האמון במוסדות השלטון של האזרחים היהודים והאזרחים הערבים. גם הפעם בדקנו זאת. ההשוואה שלהלן מציגה את שיעור מי שנותנים הרבה אמון או די הרבה אמון בקרב יהודים ובקרב ערבים ב־10 גורמי שלטון.

תרשים 2.18 / אמון במוסדות שלטון, 2017 ו-2019 (% הרבה אמון ודי הרבה אמון, יהודים וערבים)

מן התרשים ניתן ללמוד כי:

1. מדרג האמון בשני הציבורים יציב.
2. ב־2017 זכו בקרב היהודים שלושה מוסדות (צה"ל, נשיא המדינה ובית המשפט העליון) באמונו של רוב הציבור, אך ב־2019 רק שניים (צה"ל ונשיא המדינה). לעומת זאת, בקרב הערבים בשתי המדידות רק בית המשפט העליון נהנה מאמונו של הרוב.

3. האמון הממוצע של היהודים בכל המוסדות שנבדקו גבוה במידה ניכרת מזה של הערבים: 2017: ממוצע יהודים – 41.6%; ממוצע ערבים – 25.6%; 2019: ממוצע יהודים – 40.6%; ממוצע ערבים – 24.3%.

4. בציבור היהודי צה"ל הוא המוסד שהאמון בו הוא הגבוה ביותר ואחריו נשיא המדינה ובית המשפט העליון (שהאמון בו נמצא בירידה מתמשכת). בציבור הערבי האמון הרב ביותר הוא בבית המשפט העליון, ורמתו נותרת בעינה בעת הזו. באמון בנשיא חלה ירידה מסוימת בין שתי המדידות, ובאמון במשטרה – עלייה קלה.

5. מוסדות הדמוקרטיה המייצגים – הכנסת, הממשלה והמפלגות – נמצאים, בשני הציבורים, גם במדידה זו כבמודמתה בתחתית סולם האמון, מקום שממחיש את חומרת הבעיה הגלומה בחוסר האמון הפוליטי בישראל בזמן הזה.

נוסף על 7 המוסדות הקבועים, בדקנו הפעם את מידות האמון בעוד 3 גורמים מוסדיים:

- הרשות המקומית שכל אחד ואחת מן המרואיינים מתגוררים בה
- מוסד היועץ המשפטי לממשלה
- התקשורת

בניגוד לתפיסה הרווחת – שלאנשים אין אמון ברשות המקומית שבתחומיה הם חיים – גם במדידה זו, כבמדידות קודמות בהקשרים אחרים, מצאנו שרוב (אמנם קטן אבל בכל זאת רוב) נותנים אמון ברשות המקומית שלהם: 56% מהיהודים ו-52% מהערבים. היועץ המשפטי לממשלה, ש"כיכב" השנה בשיח הציבורי הישראלי, זוכה לאמון בינוני בקרב היהודים (49%) ולאמון נמוך בקרב הערבים (28%). ומה באשר לתקשורת? זו זוכה כיום לאמון נמוך הן בקרב היהודים (28%) הן בקרב הערבים (25%). כלומר, הרוב הגדול בשני הציבורים אינם נותנים אמון בתקשורת.

לא פעם נשמעת, בעיקר מפי פוליטיקאים יהודים, הטענה שההנהגה הערבית אינה מייצגת היטב את עמדות הציבור הערבי הרחב. בעבר השיבו המרואיינים הערבים בסקרים כי חברי הכנסת הערבים דווקא כן מייצגים אותם כראוי. ואולם במדידה של השנה מצאנו רוב גם בקרב המשיבים הערבים שלא הסכימו עם המשפט "חברי הכנסת הערבים מייצגים היטב את המגזר הערבי". למעשה, שיעור הסבורים כך הפעם גבוה במעט אפילו משיעור הסבורים כך בקרב המרואיינים היהודים. היות שזהו "מהפך" לכאורה, בטרם מסיקים מהנתון הזה מסקנות מרחיקות לכת, יש צורך לשוב ולבחון את השאלה בסקר עתידי, אם כי ההשתתפות הנמוכה של הערבים בבחירות אפריל 2019 מרמזת כי ייתכן שאכן מדובר בשינוי של ממש.

מידת הייצוגיות של חברי הכנסת הערבים

שאלות 17, 27

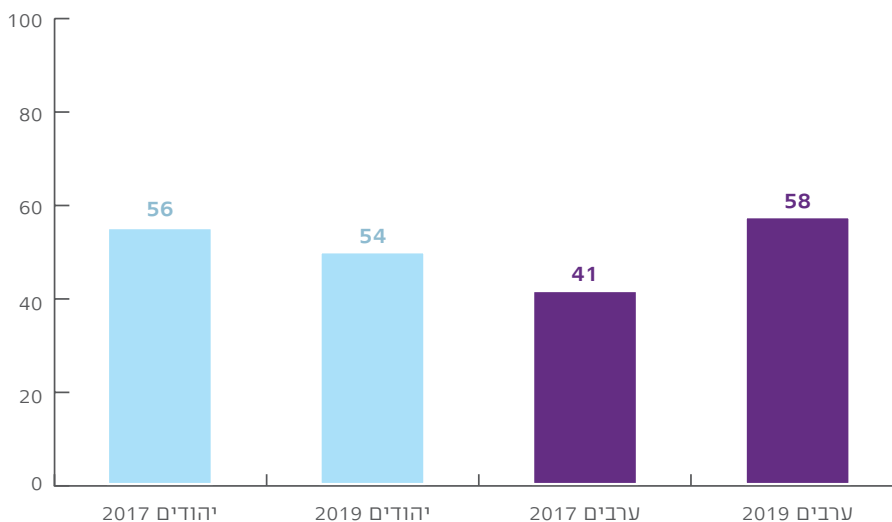
נספח 1

עמ' 107, 113

נספח 2

עמ' 142, 147

תרשים 2.19 / "חברי הכנסת הערבים מייצגים היטב את המגזר הערבי", 2017 ו-2019 (% לא מסכימים, יהודים וערבים)

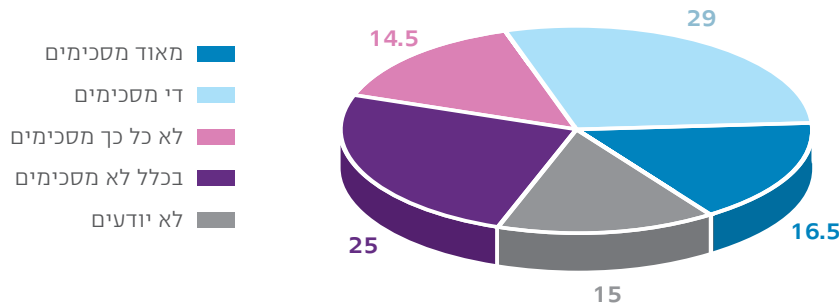

באילו קבוצות בציבור הערבי שכיחה יותר העמדה שחברי הכנסת הערבים אינם מייצגים אותם כראוי? השיעור הגדול ביותר של המחזיקים בעמדה זו נמצא בקרב המרווינים הנוצרים (74%), לאחר מכן בקרב הדרוזים (61%), ולבסוף בקרב המוסלמים (55%). גם השכלה עלתה בסקר זה כגורם משפיע – לא נמצא כמעט הבדל בין הפחות משכילים (השכלה תיכונית חלקית ומטה – 51%; השכלה תיכונית מלאה – 52%). ואולם בקרב בעלי ההשכלה האקדמית, חלקית או מלאה, מצאנו הפעם רוב ברור (67%) ללא-מסכימים עם הטענה שחברי הכנסת הערבים מייצגים כראוי את הציבור הערבי. ומה באשר לפילוח לפי ההצבעה בבחירות? כאן מצאנו הבדל עצום בין מי שהצביעו ב-2015 לרשימה המשותפת (49% מתוכם ענו שחברי הכנסת הערבים מייצגים היטב את הציבור שלהם) לבין 18% בלבד שסברו כך בקרב מי שהצביעו באותן בחירות למפלגות ציוניות.

ומה באשר ל**וועדת המעקב העליונה של הציבור הערבי בישראל**? כמו בשאלה הקודמת גם בנושא זה ביקשנו מהמרווינים – ערבים ויהודים – להביע הסכמה או אי-הסכמה עם המשפט: "ועדת המעקב העליונה מייצגת היטב את הערבים אזרחי ישראל". בקרב היהודים שיעור מי שבחרו להשיב "לא יודעים" בשאלה זו (50%) גדול מכדי שאפשר לנתח את תשובותיהם (ב-2017 – 46% השיבו כך לשאלה זהה). ממצא זה יכול להעיד על הנתק העמוק בנושאים מסוימים בין הציבור היהודי למתרחש בציבור הערבי בישראל של היום.

המרווינים הערבים נטו להסכים יותר עם הדעה שוועדת המעקב מייצגת אותם כראוי (45.5%). זהו ממצא מעניין לנוכח האי-הסכמה עם הקביעה שחברי הכנסת הערבים מייצגים כראוי את הציבור הערבי, הקשורה ככל הנראה לאכזבה בציבור הערבי מחילוקי הדעות והפיצולים שהתגלעו ברשימה המשותפת ואשר הובילו בסופו של דבר לריצה בשתי רשימות נפרדות בבחירות אפריל 2019.

תרשים 2.20 / "ועדת המעקב העליונה מייצגת היטב את הערבים אזרחי ישראל" (% ערבים)

ובכל זאת – בהשוואה למדידה ב־2017 יש ב־2019 ירידה ניכרת בשיעור המרוויינים הערבים המסכימים עם האמירה שוועדת המעקב מייצגת כראוי את הציבור הערבי (2017 – 55%; 2019 – 45.5%), מה שמרמז, אולי, על בעיה מתפתחת בקשר שבין מנהיגי החברה הערבית לבין הציבור שאותו הם אמורים לייצג.

מצאנו גם הבדלים בין קבוצות הדת השונות בשאלה זו: בקרב המוסלמים 47% רואים בוועדת המעקב מייצגת נאמנה של הציבור הערבי; בקרב הנוצרים – 42%; ובקרב הדרוזים – 41%. כמו כן מצאנו הבדל בין מי שהצביעו בבחירות 2015 לרשימה המשותפת, שמהם רוב (53.5%) אמרו שוועדת המעקב מייצגת כראוי את הערבים אזרחי ישראל, לבין מי שהצביעו למפלגות ציוניות, שמהם רק 45% סברו כך.

מאז 2003 אנו חוזרים ושואלים את המרוויינים בסקרים שונים שאנו עורכים על מידת התמיכה שלהם בצירוף מפלגות ערביות לממשלה, בכלל זה במינוי שרים ערבים. תמיד התקבל רוב של משיבים יהודים שהיו נגד מהלך כזה (ממוצע התנגדות רב־שנתי: 64.4%). יש לשים לב כי השנה – לראשונה – שיעור המתנגדים לרעיון בקרב היהודים היה קטן מ־50%, אם כי הוא עדיין גבוה משיעורם של המצדדים בצירוף מפלגות ערביות לממשלה ובמינוי שרים ערבים. ואולם בטרם אפשר יהיה להסיק מסקנה שגורסת שההתנגדות פוחתת, יש צורך לבדוק את הנושא בסקרים נוספים.

צירוף מפלגות ערביות לממשלה

שאלה 42

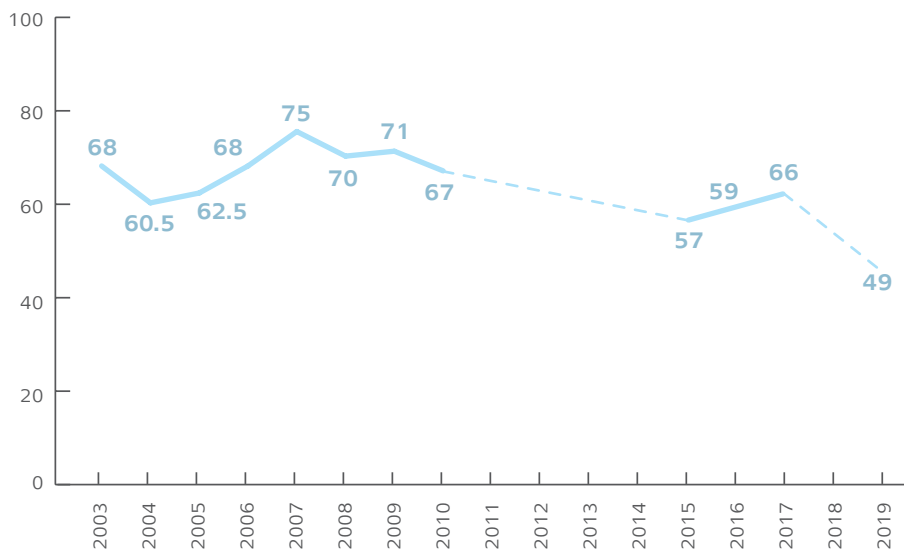
נספח 1

עמ' 122

נספח 2

עמ' 153

תרשים 2.21 / צירוף מפלגות ערביות לממשלה, בכלל זה מינוי שרים ערבים, 2019-2003 (% מתנגדים, יהודים)

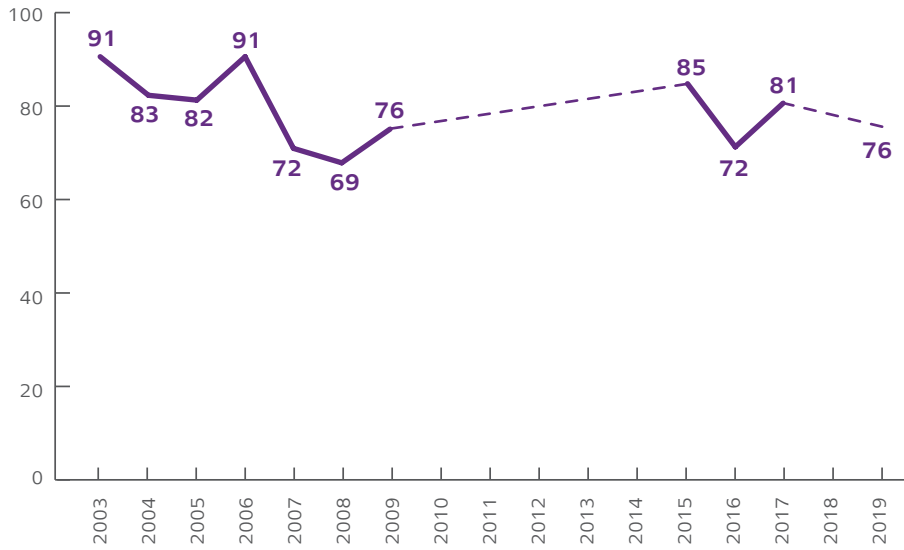
היכן מרוכזת בציבור היהודי ההתנגדות לצירוף מפלגות ערביות לממשלה ומינוי שרים ערבים? בימין מצאנו רוב המתנגדים לצירוף הערבים, ובמרכז ובשמאל מיעוט אם כי בגודל שונה (63%, 34%, 9%, בהתאמה). פילוח לפי מיקום עצמי על הרצף החרדי-חילוני מעלה כי רק בקבוצת המשנה החילונית אין רוב למתנגדים למהלך כזה.

לוח 2.7 / צירוף מפלגות ערביות לממשלה ולמינוי שרים ערבים (% יהודים)

חילונים	מסורתיים לאדתיים	מסורתיים דתיים	דתיים	חרדים	מתנגדים
36	54	62	50	64	

רוב הערבים תומכים לאורך השנים בהצטרפות לממשלה ובמינוי שרים ערבים, אם כי חלה ירידה מסוימת בתמיכה זו בהשוואה למדידה של 2017 (ממוצע תמיכה רב-שנתי: 73.1%).

תרשים 2.22 / צירוף מפלגות ערביות לממשלה, בכלל זה מינוי שרים ערבים, (תומכים, %) 2019-2003

פרק 3 / יחסי יהודים-ערבים: רמת החברה

הממצאים שהבאנו בפרק הקודם מעידים על רמה גבוהה של חוסר הסכמה בין יהודים לערבים בשאלת מעמדם במדינה של אזרחי ישראל הערבים. כמו כן הם מורים על רמה גבוהה של ניכור של הערבים ממוסדות המדינה ומאופן התנהלותה ועל תחושה עזה של קיפוח אזרחי. נעבור כעת לבדוק אם אלה הם פני הדברים גם ברמת היחסים החברתיים בין שני הקולקטיבים הלאומיים במדינה.

שאלנו את כל המרואיינים בסקר: "באיזו מידה אתה מרגיש את עצמך חלק מהחברה הישראלית?". כפי שמראה התרשים שלהלן – ככלל, יש בעניין זה יציבות בשנתיים האחרונות הן בציבור היהודי והן בציבור הערבי, ובשני המקרים מדובר ברוב המרגישים שייכים, אלא שהרוב הזה בקרב היהודים גדול בהרבה מהרוב החשים כך בקרב הערבים. בשאלה זו לא מצאנו הבדלים מעניינים במדגם היהודי בפילוח לפי מחנה פוליטי: בקרב מי שהגדירו את עצמם ימין 83% חשים חלק מהחברה הישראלית במידה רבה מאוד או די רבה, מאלה שמיקמו את עצמם במרכז מרגישים שייכות 88%, וממי שמיקמו את עצמם בשמאל – 87%. כן מצאנו הבדל ממשי בפילוח לפי מיקום עצמי על הרצף חרדי-חילוני: אצל החרדים רק 60% מרגישים חלק מהחברה הישראלית, לעומת שאר קבוצות המשנה, שאצלן שיעור המרגישים חלק הוא גבוה בהרבה (דתיים – 84.5%; מסורתיים דתיים – 90%; מסורתיים לא-דתיים – 82%; חילונים – 89%). גם במדגם הערבי מצאנו הבדלים ממשיים בפילוח על בסיס דת: בקרב המוסלמים 55% מרגישים שייכות לחברה הישראלית, בקרב הערבים הנוצרים 60%, ובקרב הדרוזים – 69% מרגישים כך.

שייכות לחברה הישראלית

שאלות 1, 2, 3

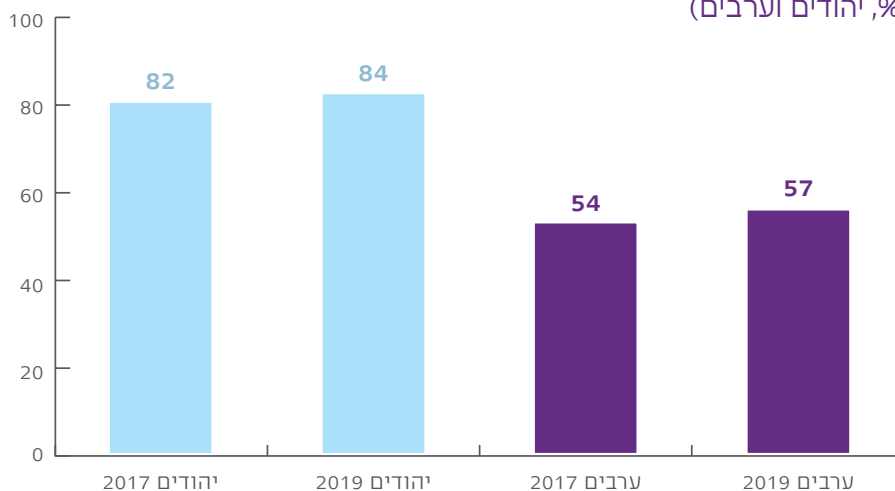
נספח 1

עמ' 93, 94

נספח 2

עמ' 130-132

תרשים 3.1 / מרגישים חלק מהחברה הישראלית, 2017 ו-2019 (%, יהודים וערבים)

ממצא מעניין רוב משמעות באותו הקשר הוא הפער הגדול בין שיעור הערבים המצהירים שהם מרגישים חלק מן החברה הישראלית, כאמור רוב, לבין השיעור הנמוך של היהודים הסבורים כי זה המצב אצל הערבים. במילים אחרות, יש נתק תפיסתי מהותי בין התפיסות העצמיות של הציבור הערבי ובין תפיסתו בעיני הציבור היהודי. הציבור היהודי לא נותן "קרדיט" לתחושת השייכות הישראלית של הציבור הערבי. גרוע מזה – שיעור הערבים שחושבים שהיהודים רואים בהם חלק מהחברה הישראלית הוא אפילו נמוך יותר (24% בלבד). כלומר, הציבור הערבי מרגיש דחוי עוד יותר ממה שהוא נתפס "לא שייך" בעיני הציבור היהודי.

לוח 3.1 / מרגישים חלק מהחברה הישראלית (% יהודים וערבים)

57	ערבים המדווחים שהם מרגישים היום חלק מהחברה הישראלית
32	יהודים הסבורים שהערבים מרגישים היום חלק מהחברה הישראלית
24	ערבים הסבורים שהיהודים רואים בהם חלק מהחברה הישראלית

ממצא מעניין הוא שהשכלה אינה משנה את השיעור הנמוך של הערבים הסבורים שהיהודים רואים בהם חלק מהחברה הישראלית. כלומר, ערבים משכילים יותר אינם מרגישים שהם מתקבלים יותר על ידי היהודים מערבים שהשכלתם נמוכה. מצאנו הבדל מסוים בפילוח לפי דת: הערבים הנוצרים מרגישים פחות דחויים משמררגישים הדרוזים והערבים המוסלמים (33%, לעומת 23% ו-22%).

מכאן עברנו לבדוק את ההסכמה או האי-הסכמה של המרואיינים עם המשפט: "רוב הערבים אזרחי ישראל רוצים להשתלב בחברה הישראלית ולהיות חלק ממנה". מתברר שכאן דווקא יש הסכמה מסוימת בין היהודים לערבים, שכן רוב בשני הציבורים הסכימו עם האמירה שהערבים רוצים להשתלב, אם כי רוב זה גדול בהרבה בקרב הערבים מאשר בקרב היהודים. לצורך הבהירות כדאי לציין שתחושת שייכות ורצון להשתלב הם שני דברים שונים – הראשון מתייחס למצב קיים והשני למצב רצוי, ולפיכך אין סתירה בין השאלה הקודמת לנוכחית.

רצון להשתלב בחברה הישראלית

שאלה 29

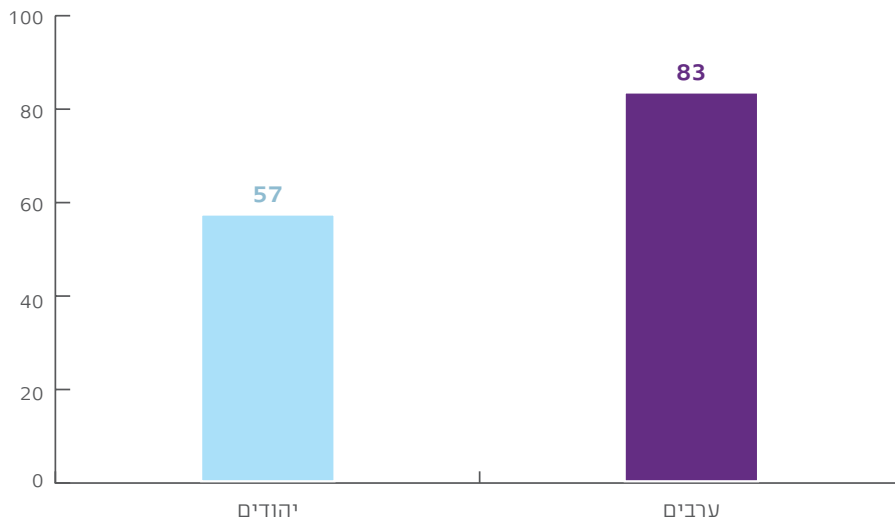
נספח 1

עמ' 114

נספח 2

עמ' 148

תרשים 3.2 / "רוב הערבים אזרחי ישראל רוצים להשתלב בחברה הישראלית ולהיות חלק ממנה" (% מסכימים, יהודים וערבים)

אילו קבוצות משנה בציבור היהודי סבורות שהערבים אינם מעוניינים להשתלב בחברה הישראלית? ההבדל העיקרי בעניין זה הוא בין החילונים, שמהם רק כרבע (27%) סבורים כי הערבים אינם מעוניינים להשתלב, לבין כל שאר קבוצות במשנה, שבהן שיעור זה נע בין 45% בקרב החרדים לבין 39% בקרב המסורתיים דתיים. ואגב, ייתכן כי עמדה זו של בעלי התפיסה הדתית יותר משקפת גם את עמדתם היסודית כלפי חוסר הרצון לשלב בין קבוצות – בינם לבין הערבים או בינם לבין לא־יהודים בכלל.

ומה חושבים האזרחים היהודים על התרומה של האזרחים הערבים לחברה הישראלית?

תפקיד האזרחים הערבים בחברה הישראלית

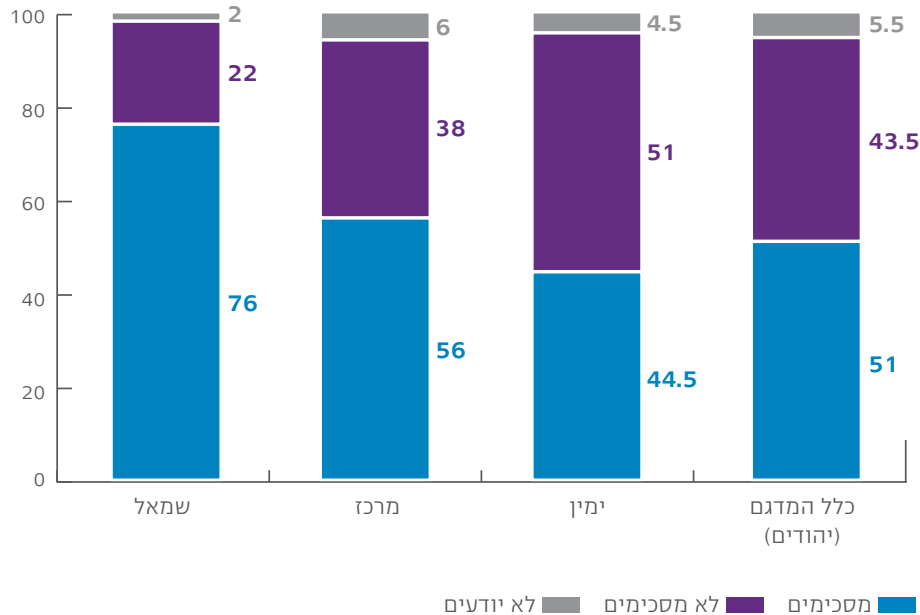
שאלה 15

נספח 1

עמ' 106

שאלנו את המרואיינים היהודים על מידת הסכמתם או אי־הסכמתם עם המשפט: "האזרחים הערבים ממלאים תפקיד חיובי בחיי החברה הישראלית". מצאנו רוב קטן שמסכימים (51%) שתרומתם אכן חיובית ומיעוט גדול (43%) שאינם מסכימים שכך הדבר. פילוח לפי מחנה פוליטי העלה כי בימין רק מעטים מסכימים עם המשפט שלערבים יש תפקיד חיובי, אבל במרכז ובשמאל יש רוב המחזיקים בדעה זו.

תרשים 3.3 / "האזרחים הערבים ממלאים תפקיד חיובי בחיי החברה הישראלית", לפי מחנה פוליטי (% יהודים)

אחת הבעיות העיקריות ביצירת יחסים חברתיים יום-יומיים בין יהודים לערבים בישראל היא המגורים הנפרדים. רק חלק קטן באוכלוסייה הישראלית גר בערים מעורבות, וגם אז – מרצון או שלא מרצון, לאו דווקא בשכונות מעורבות.

ביקשנו את המרואיינים בסקר להביע הסכמה או אי-הסכמה עם העמדה שכדי לשמור על הצביון היהודי "עדיף שהיהודים והערבים בישראל יחיו בנפרד אלה מאלה". כפי שמראה התרשים הבא, הצביון היהודי חצוי בשאלה זו – כמחצית מעוניינים בהפרדה וכמחצית אינם מעוניינים בה. לעומת זאת, רוב מכריע בצביון הערבי אינם מעוניינים בהפרדה ולו כדי לשמור על הצביון הערבי של המגזר.

בהשוואה למדידה הקודמת (2017) יש ירידה בשיעור היהודים התומכים בהפרדה (מ-51% ב-2017 ל-47% ב-2019) ויציבות בהתנגדות של הערבים לחיים בנפרד.

הפרדה בין יהודים לערבים?

שאלה 16

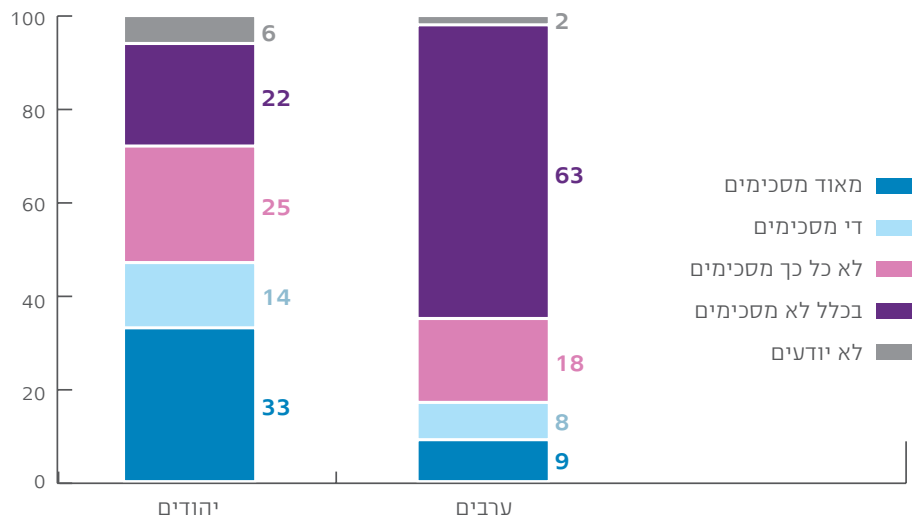
נספח 1

עמ' 107

נספח 2

עמ' 141

תרשים 3.4 / "עדיף שהיהודים והערבים בישראל יחיו בנפרד אלה מאלה" (%, יהודים וערבים)

אילו קבוצות משנה בציבור היהודי תומכות יותר בהפרדה? מצאנו כי המשתנה המשפיע ביותר הוא מיקום עצמי על הרצף החרדי-חילוני. חרדים הם התומכים בשיעור הגבוה ביותר בהפרדה, והחילונים בשיעור הנמוך ביותר.

לוח 3.2 / תומכים בהפרדה בחיי היום-יום בין יהודים לערבים, לפי מיקום עצמי על הרצף החרדי-חילוני (%, יהודים)

חילונים	מסורתיים לא-דתיים	מסורתיים דתיים	דתיים	חרדים
36	46	56	59	67

כשמדובר במחנה פוליטי ההבדלים גם הם בולטים. תומכים בהפרדה בין יהודים לערבים: ימין – 54%; מרכז – 39%; שמאל – 22%. פילוח לפי מין הראה כי גברים תומכים בהפרדה יותר משתומכות בה נשים (גברים – 53%; נשים – 40.5%).

בדקנו אם עבודה בצוותא עם ערבים משנה במשהו לעניין זה ומצאנו שכנראה יש קשר בין הדברים. ולראיה – בקרב יהודים שעובדים עם ערבים ההתנגדות להפרדה גדולה משמעותית מההתנגדות בקרב מי שאינם עובדים איתם (51% לעומת 38%). כלומר, ייתכן שמי שעובדים יחד גם מוכנים יותר לגור יחד.

בקרב הערבים, כאמור, הרוב מתנגדים להפרדה, ואולם יש גם כאלה שתומכים בה. פילוח על בסיס דת הראה כי בקרב המוסלמים 20% תומכים בהפרדה; בקרב הדרוזים – 13%; ובקרב הנוצרים – 10%. כמו הנשים היהודיות, גם הנשים הערביות תומכות בהפרדה פחות משתומכים בה הגברים (14.5% לעומת 21%).

בדקנו גם אם ערבים שלמדו במוסדות חינוך יהודיים או מעורבים שונים בגישתם לחיים נפרדים ממי שלמדו במוסדות חינוך ערביים ומצאנו כי יש אכן הבדלים. מי שלמדו רק במוסדות מעורבים מתנגדים יותר להפרדה ממי שלמדו רק במוסדות ערביים או גם במוסדות ערביים וגם במוסדות מעורבים.

לוח 3.3 / מתנגדים להפרדה בחיי היום-יום בין יהודים לערבים (% ערבים)

למדו רק במוסדות חינוך מעורבים ליהודים ולערבים	למדו גם במוסדות חינוך ערביים וגם במוסדות חינוך מעורבים ליהודים ולערבים	למדו במוסדות חינוך רק ערבים
89.5	81	80

ראינו כי בקרב היהודים עבודה משותפת עם ערבים הגבירה את ההתנגדות להפרדה בחיים. הוא הדין אצל הערבים: בעוד שבקרב מי שאינם עובדים יחד ההתנגדות להפרדה עמדה על 78%, בקרב מי שעובדים יחד ההתנגדות האמירה ל-85%.

בדקנו אם העמדות כלפי הפרדה בחיים דומות לעמדות כלפי הפרדה בבתי הספר בין תלמידים יהודים לתלמידים ערבים. מצאנו כי שני הצדדים נוטים יותר להפרדה כשמדובר בתלמידים. שיעור התמיכה בהפרדה בקרב היהודים עולה ושיעור ההתנגדות להפרדה בקרב הערבים יורד, כלומר יותר אנשים גם בקרב היהודים וגם בקרב הערבים מצדדים בהפרדה בבתי הספר מאשר בחיים בכללותם.

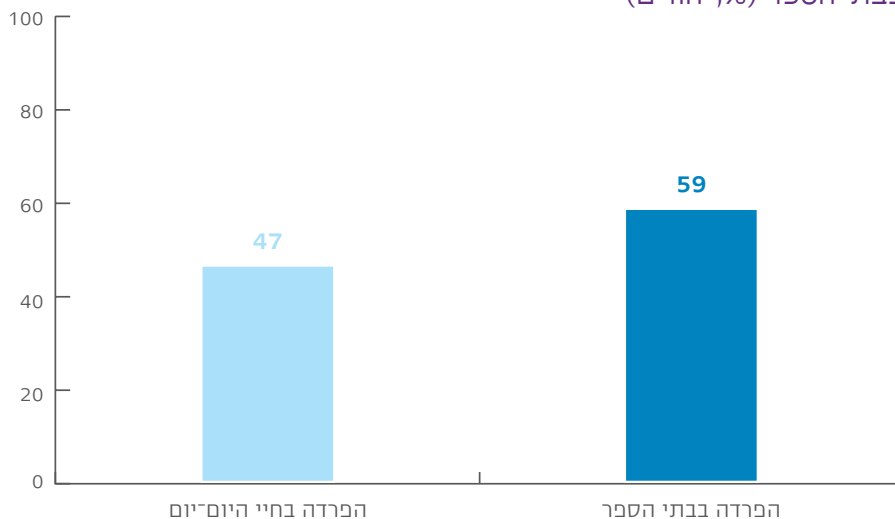
בתי ספר נפרדים ליהודים ולערבים

שאלה 28

נספח 1

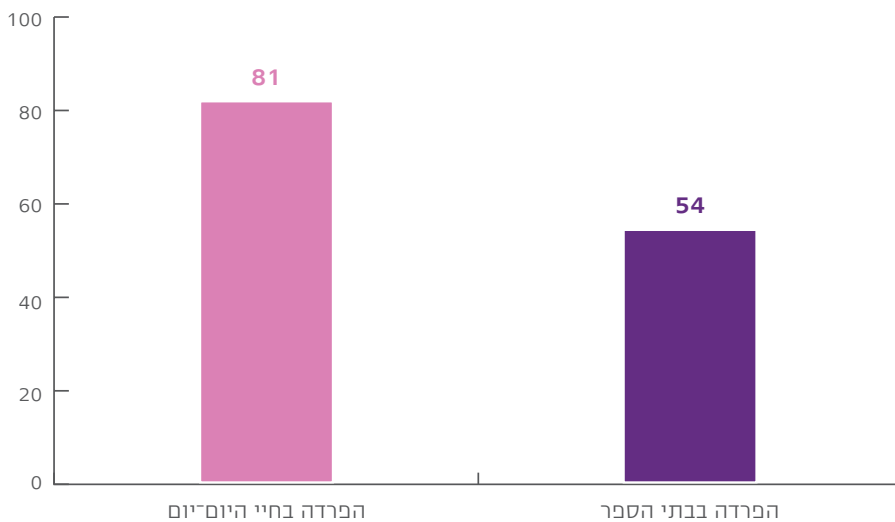
עמ' 114

תרשים 3.5 / תומכים בהפרדה בין יהודים לערבים בחיי היום-יום ובבתי הספר (% יהודים)

מיקום עצמי של יהודים על הרצף חרדי-חילוני הוא משמעותי מאוד לעניין זה. כל החרדים (100% מהמרואיינים!) תומכים בהפרדה בבתי ספר, 84% מהדתיים, 78% מהמסורתיים דתיים, 54% מהמסורתיים הלא-דתיים ו-40.5% מהחילונים. גם בעניין זה נשים התגלו כפחות תומכות בהפרדה מגברים (50% לעומת 67.5%).

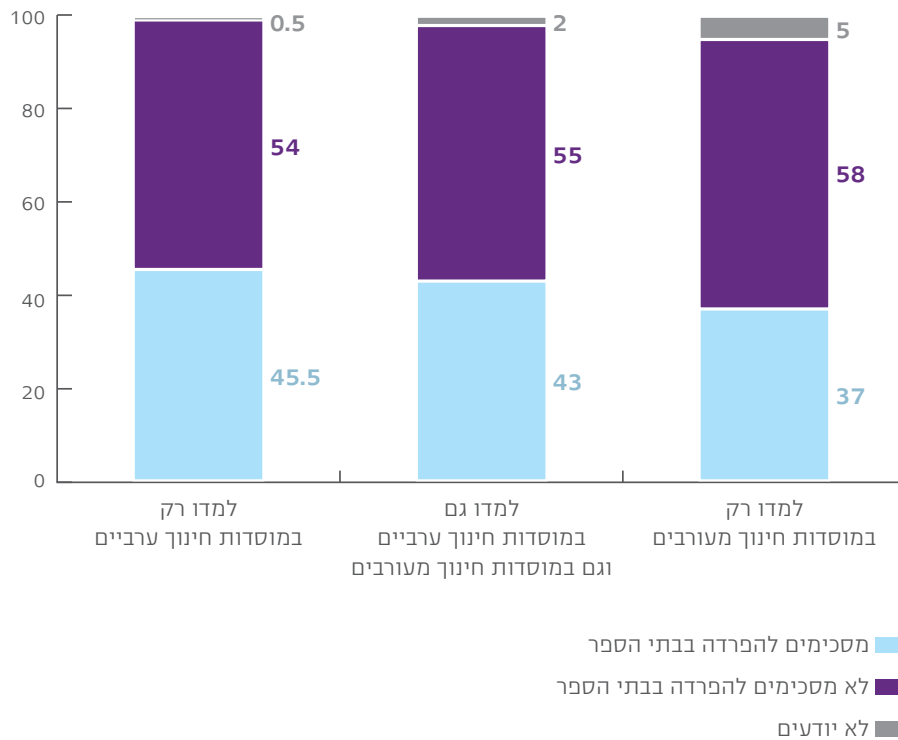
תרשים 3.6 / מתנגדים להפרדה בין יהודים לערבים בחיי היום-יום ובבתי הספר (% ערבים)

אצל הערבים יש רוב המתנגדים להפרדה הן בחיים והן בבתי הספר, אבל הרוב המתנגדים להפרדה בבתי הספר קטן במידה ניכרת מהרוב התומכים בהפרדה בחיים (54% לעומת 81%).

בדקנו אם המרוויינים הערבים שלמדו יחד עם יהודים שונים בעמדתם בעניין הפרדה בבתי הספר בין תלמידים יהודים וערבים ממי שלמדו רק במוסדות חינוך ערביים. מצאנו כי מי שלמדו רק במוסדות מעורבים מתנגדים יותר להפרדה בבתי הספר.

תרשים 3.7 / עמדה כלפי הפרדה בבתי ספר בין יהודים לערבים, לפי לימוד במוסדות לימוד ערביים או מעורבים (% , ערבים)

פילוח לפי דת הראה כי המוסלמים תומכים יותר מקבוצות הדת האחרות בציבור הערבי בהפרדה בלימודים בין תלמידים יהודים לערבים: מוסלמים – 46%; נוצרים – 36%; דרוזים – 35.5%. הערבים שהגדירו את עצמם דתיים תומכים יותר בהפרדה בבתי הספר מאשר מי שהגדירו את עצמם מסורתיים או לא־דתיים (דתיים – 50%; מסורתיים – 43%; לא־דתיים – 39%). מין התגלה במדגם הערבי כגורם לא משפיע לעניין תמיכה בהפרדה בלימודים או התנגדות לה.

מפגשים בין בני נוער

שאלה 7

נספח 1

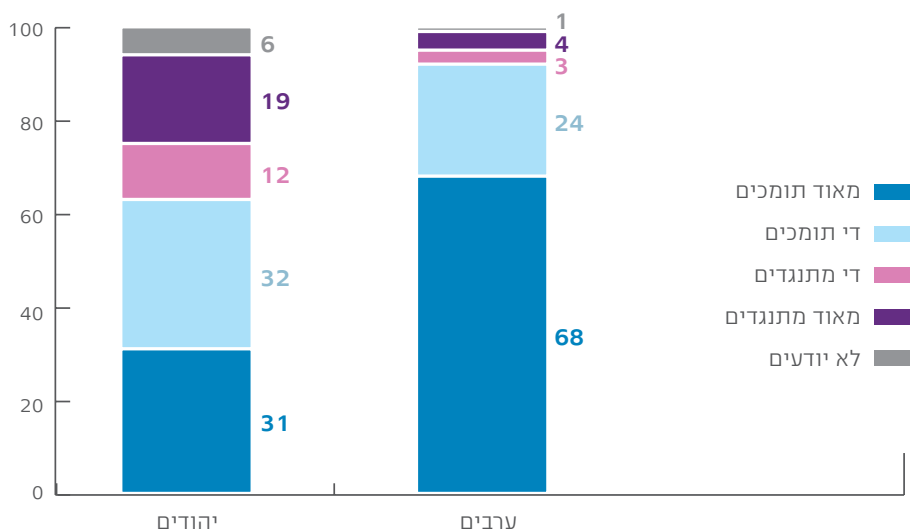
עמ' 98

נספח 2

עמ' 134

ראינו כי יש תמיכה ניכרת בהפרדה בבתי ספר בין תלמידים יהודים וערבים. מה באשר למפגשים קבוצתיים מאורגנים בין בני נוער שלא בבית הספר? שאלנו: "האם אתה תומך או מתנגד למפגשים מאורגנים של בני נוער יהודים וערבים?". כמעט כל הערבים (92%) תומכים במפגשים כאלה, ללא הבדל גיל, דת, מין או רמת השכלה. במדגם היהודי התמיכה במפגשים אלו נמוכה יותר, אם כי עדיין מדובר ברוב (63%).

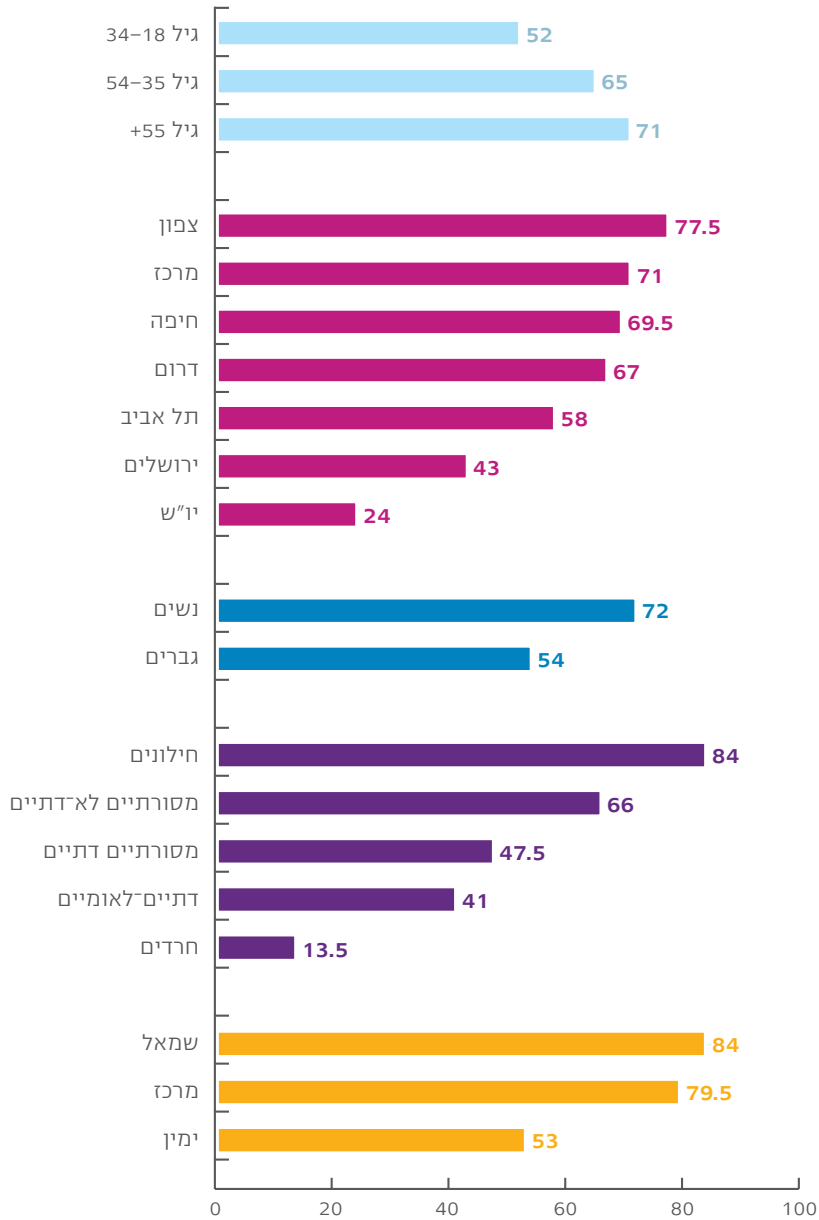
תרשים 3.8 / האם אתה תומך או מתנגד למפגשים מאורגנים של בני נוער יהודים וערבים? (% יהודים וערבים)

אצל היהודים מצאנו, שוב, כי התמיכה בקרב הנשים במפגשים גבוהה מן התמיכה בקרב הגברים. מפתיעה, לעומת זאת, היא העובדה שהתמיכה בכך בקרב הצעירים היהודים היא החלשה ביותר מבין קבוצות הגיל השונות. הבדלים צפויים נמצאו גם לפי חלוקה בין ימין לשמאל – השמאל והמרכז תומכים יותר מהימין (אם כי בשלושת המחנות מדובר ברוב של תומכים) – וכן לפי מיקום עצמי על הרצף החרדי-חילוני: בעוד רוב מי שמגדירים את עצמם חילונים תומכים במפגשים כאלה, בקרב המסורתיים הדתיים, הדתיים והחרדים רק מיעוט תומכים במפגשים של בני נוער יהודים וערבים. חלוקה לפי אזורי מגורים מעלה כי במחוז צפון הנכונות היא החזקה ביותר ובמחוז יהודה ושומרון החלשה ביותר. עם זאת, מעניין מאוד הוא השיעור הנמוך יחסית של התומכים בקיום מפגשים כאלה בתל אביב, לכאורה העיר ה"שמאלנית" ביותר בארץ.

תרשים 3.9 / תומכים במפגשים מאורגנים של בני נוער יהודים וערבים
(%, יהודים)

קבלה של ערבים לעבודה וללימודים

שאלה 24

נספח 1

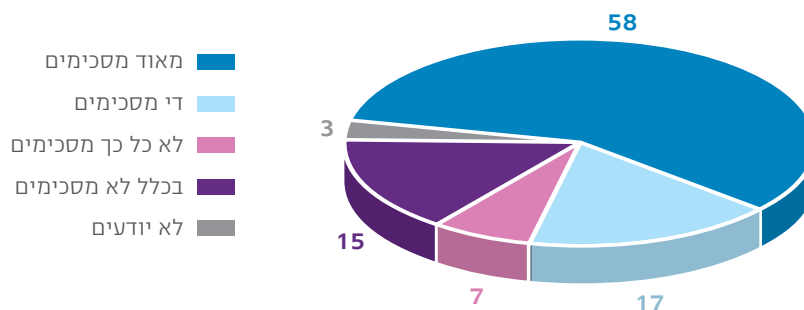
עמ' 112

נספח 2

עמ' 146

בפרק הקודם שאלנו על סיכויי הצלחה של ערבים לעומת אלה של יהודים וראינו כי הדעה הרווחת היא שהם אינם שווים, כלומר שליהודים סיכויי הצלחה גבוהים יותר. כאן התייחסנו לנושא מוגדר יותר – עבודה ולימודים, ושאלנו את המרוויינים הערבים על מידת ההסכמה שלהם לטענה שאפילו אם ערבים מתאימים יותר ללימודים או לעבודה, יהודים תמיד מתקבלים לפנייהם. שיעור ההסכמה הגבוה מאוד עם הטענה הזאת בקרב המרוויינים הערבים (75%) מצביע על תחושת קיפוח עמוקה ביותר, שנחלשה רק מעט מאז המדידה הקודמת ב־2017 (79%).

תרשים 3.10 / "אפילו אם ערבים מתאימים יותר ללימודים או לעבודה, יהודים תמיד מתקבלים לפנייהם" (% ערבים)

פילחנו את התשובות לפי השכלה ומצאנו כי בכל קבוצות המשנה הרוב המכריע מסכימים עם הקביעה שיהודים תמיד יתקבלו לפני ערבים, אלא שהרוב הזה של המסכימים עולה עם העלייה בהשכלה: השכלה תיכונית חלקית ומטה – 72%; השכלה תיכונית מלאה – 75%; השכלה אקדמית חלקית או מלאה – 79%.

מכלול הנתונים שלעיל מבהיר במידה רבה מדוע המתח בין יהודים לערבים נחשב בעיני רבים מאוד למתח החזק ביותר בחברה הישראלית.

הצגנו לפני המרוויינים – יהודים וערבים – רשימה של מתחים קיימים כיום בחברה הישראלית וביקשנו לדעת איזה מתח הוא החזק ביותר בעיניהם. הן בקרב היהודים הן בקרב הערבים המתח בין יהודים לערבים עלה כמתח החזק ביותר. יש לשים לב כי שיעור הערבים שהגדירו מתח זה כחזק ביותר גבוה משיעור היהודים שהשיבו כך.

המתח היהודי-ערבי

שאלה 10

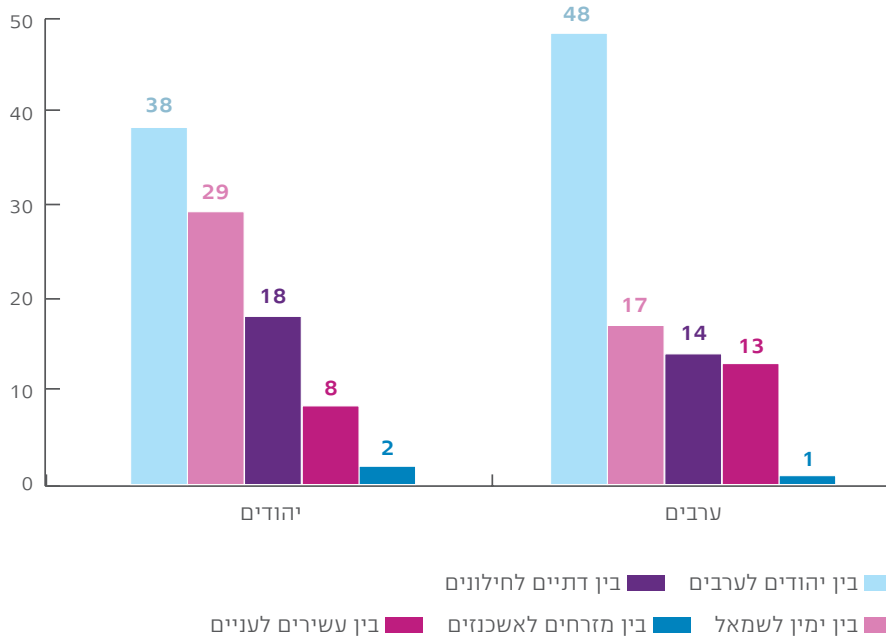
נספח 1

עמ' 104

נספח 2

עמ' 138

תרשים 3.11 / המתח החזק ביותר בחברה הישראלית כיום (% יהודים וערבים)

יש לציין כי בקרב היהודים והערבים כאחד מדידת השנה גבוהה אמנם ממדידת שנה שעברה אבל נמוכה משיעורי מי שהצביעו על המתח הזה כחזק ביותר בשנים עברו, כאשר בכל השנים הוצגו למרואיינים אותן אפשרויות. במילים אחרות, אף שהמתח בין יהודים לערבים נחשב החזק ביותר, שיעור הרואים אותו בשנים האחרונות ככזה נמצא, בממוצע, בירידה.

לוח 3.4 / המתח החזק ביותר בחברה הישראלית (% יהודים)

שנה	2019	2018	2016	2015	2012	מגדירים את המתח בין יהודים לערבים המתח החזק ביותר בחברה הישראלית
יהודים	38	28	50	44	47.5	
ערבים	48	43	68	64	50	

פילוח של המדגם היהודי לפי מחנה פוליטי העלה ממצא מעניין: הימין מגדיר את המתח היהודי-ערבי כחזק ביותר (43%); המרכז רואה במתח בין יהודים לערבים ובמתח בין שמאל לימין את שני המתחים החזקים ביותר בשיעורים כמעט שווים (31%, 30%); אנשי השמאל, לעומת זאת, רואים במתח היהודי-ערבי רק את השני בעוצמתו (26%). במקום הראשון ניצב בעיניהם המתח בין ימין לשמאל (33%).

פילוח של המדגם הערבי לפי דת מעלה ממצא מעניין מאוד – שיעור המגדירים את המתח בין יהודים לערבים כמתח החזק ביותר בחברה הישראלית הוא הגבוה ביותר בקרב הדרוזים, שוב אולי על רקע ההתרחשויות סביב חוק הלאום.

לוח 3.5 / המתח החזק ביותר בחברה הישראלית, לפי דת (% ערבים)

מוסלמים	נוצרים	דרוזים	
47	49	57	מגדירים את המתח בין יהודים לערבים כמתח החזק ביותר בחברה הישראלית

האם וכיצד משתקף המתח שלעיל במערכת היחסים בין האזרחים היהודים והערבים? שאלנו: "להרגשתך, האם היחסים בין אזרחי ישראל היהודים ואזרחי ישראל הערבים כיום הם: טובים מאוד, טובים, ככה-ככה, רעים או רעים מאוד?". התשובה השכיחה בשני המדגמים, היהודי והערבי, הייתה כבעבר – ככה-ככה. ממצא מעניין הוא שבכל המדידות הערבים מגדירים את היחסים טובים מאוד או טובים בשיעורים גבוהים יותר מהיהודים.

כאשר משווים את נתוני 2019 לנתוני מדידות קודמות, רואים כי חלה עלייה מסוימת בשיעור היהודים הרואים את היחסים בחיוב וכן עלייה קלה בשיעור המגדירים אותם ככה-ככה בד בבד עם ירידה מסוימת בשיעור מי שמגדירים את היחסים רעים או רעים מאוד. תופעה דומה ניכרת גם בקרב המרוויינים הערבים. למרות שמדובר בתזוזות קלות, הן ראויות להתייחסות בשל העובדה שהן עקביות, כלומר חלק ממגמה קלה של שיפור.

טיב היחסים בין אזרחי ישראל היהודים והערבים

שאלה 11

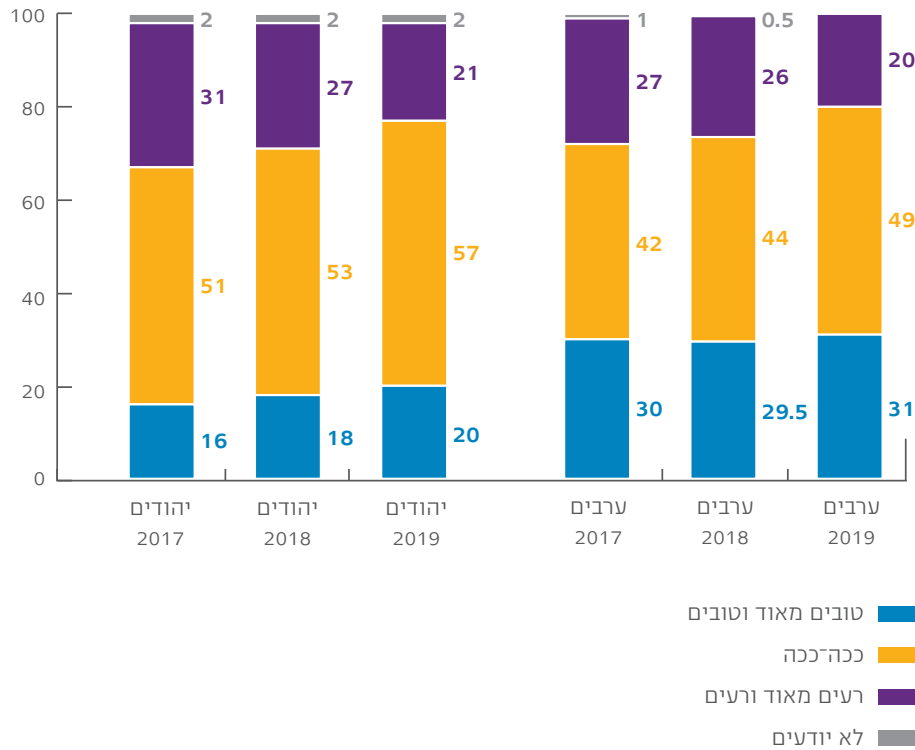
נספח 1

עמ' 104

נספח 2

עמ' 139

תרשים 3.12 / טיב היחסים בין אזרחי ישראל היהודים לאזרחי ישראל הערבים, 2017-2019 (% יהודים וערבים)

פילוח המדגם היהודי לפי מחנה פוליטי מראה כי באופן פרדוקסלי, אולי, שיעור המעריכים את היחסים כרעים מאוד או רעים בשמאל גבוה משיעורם במרכז ובימין (27%, לעומת 17% במרכז ו־21.5% בימין). יש להדגיש כי אין משמע שהשמאל מטיל את האחריות למצב היחסים הגרוע על הערבים; אולי אפילו להפך – ייתכן שהוא מטיל את האשמה על יחסם הגרוע של היהודים לאזרחים הערבים.

כאשר מפלחים את המדגם היהודי לקבוצות לפי מיקום עצמי על הרצף החרדי־חילוני עולה כי בעוד בסקר הקודם (2017) כמעט מחצית מהחרדים ציינו כי היחסים בין יהודים לערבים הם רעים (45%), בסקר הנוכחי רק 25% מהם סברו כך, שיעור דומה לזה שבשאר הקבוצות (22% מהדתיים, 16% מהמסורתיים הדתיים, 26% מהמסורתיים הלא־דתיים ו־20% מהחילונים).

להפתעתנו, לא מצאנו הבדל של ממש בתשובות לשאלה זו בין מי שעובדים במחיצת ערבים לבין מי שאינם עובדים במקום עבודה אחד עם ערבים. כלומר, עבודה בצוותא לא משפיעה על הערכת טיב היחסים בין כלל האזרחים היהודים והערבים, למרות שרוב גדול של היהודים העובדים יחד עם ערבים הגדירו את היחסים ביניהם במקומות העבודה טובים.

במדגם הערבי מצאנו הבדלים מסוימים בשיעור המוסלמים, הדרוזים והנוצרים החשים שהיחסים בין אזרחי ישראל היהודים ואזרחי ישראל הערבים הם טובים (38% מהנוצרים, 31% מהמוסלמים ו-26% מהדרוזים). את השיעור הנמוך יחסית של הדרוזים החשים שהיחסים הם טובים אפשר אולי לייחס לעניין חוק הלאום, אבל היות שגם במדידה הקודמת הם היו נמוכים בעניין זה מאנשי שתי הדתות האחרות, אולי עכשיו – כמו אז – אפשר לייחס את הדבר לאינטנסיביות היחסית של המגע בינם לבין היהודים, למשל במסגרת השירות הצבאי ולאכזבה שהם נוחלים עם השחרור מהשירות לנוכח יחסן של הרשויות לעדה כולה.

מצאנו גם הבדלים במדגם הערבי בשיעור מי שהשיבו כי היחסים בין אזרחי המדינה היהודים והערבים טובים לפי הגדרה עצמית עיקרית – בין מי שהגדירו את עצמם בראש ובראשונה ישראלים (מעל 50% אמרו כי היחסים בין היהודים לערבים טובים) לבין מי שהגדירו את עצמם בהגדרה העיקרית ערבים (30%), מי שהגדירו את עצמם לפי דתם (28%) ומי שהגדירו את עצמם בעיקר כפלסטינים (25% בלבד).

בקרב הערבים יש הבדלים בעמדות כלפי היחסים בין יהודים לערבים לפי המידה שבה הם מרגישים חלק מהחברה הישראלית: מאלה שמרגישים את עצמם חלק מהחברה הישראלית 41% השיבו כי היחסים בין אזרחי המדינה היהודים והערבים טובים, בעוד שמקרב מי שאינם מרגישים חלק מהחברה הישראלית רק 16% השיבו כך.

בהקשר זה בדקנו הפעם לראשונה איך מעריכים הערבים את היחסים בין הקבוצות הדתיות בתוך החברה הערבית.

שאלנו תחילה: "להרגשתך, היחסים בין הערבים המוסלמים והערבים הנוצרים בארץ הם כיום: טובים מאוד, טובים, ככה-כה, רעים או רעים מאוד". חזרנו על שאלה זו גם לגבי היחסים בין הערבים המוסלמים לדרוזים. בשתי השאלות היה רוב שהגדירו את היחסים טובים או טובים מאוד: בשאלה הראשונה 84% ובשאלה השנייה – 61%. פילחנו את התשובות בשתי השאלות לפי השתייכות לכל אחת מקבוצות הדת הרלוונטיות. להלן הממצאים.

לוח 3.6 / טיב היחסים בישראל בין המוסלמים לערבים הנוצרים (% ערבים)

	טובים וטובים מאוד	ככה-כה	רעים ורעים מאוד	לא יודעים
מוסלמים	84	11	2	3
נוצרים	67	28	3	2

הלוח שלעיל מורה כי אמנם בשתי הקבוצות הרוב מעריכים את היחסים כטובים, אבל שיעור הסבורים כך בקרב המוסלמים עולה במידה ניכרת על שיעורם בקרב הנוצרים, שהם מיעוט בציבור הערבי.

היחסים בין הקבוצות הדתיות השונות בציבור הערבי

שאלות 39, 40

נספח 1

עמ' 120, 121

לוח 3.7 / טיב היחסים בישראל בין המוסלמים לדרוזים (% מוסלמים ודרוזים)

טובים וטובים מאוד	ככהיכה	רעים ורעים מאוד	לא יודעים
61	26	7	6
74	20	6	0

כאן מתגלה תופעה הפוכה – אמנם, שוב, בשתי קבוצות הדת הרוב מדווחים על יחסים טובים, אבל דווקא קבוצת הרוב המוסלמית מעריכה אותם כך בשיעור נמוך משמעריכה אותם כך קבוצת המיעוט הדרוזית.

אחת הבעיות הקשות ביותר בחברה הערבית בישראל – שיש לה השפעה עמוקה גם בחברה היהודית – היא שיעור הפשיעה הגבוה. הדבר משפיע על היבטים רבים של החיים הציבוריים, ובין השאר גם על הדימוי של הציבור הערבי בכללותו בעיני הציבור היהודי, שכן במצב של מתח, הנוטייה לסטראוטיפיות מכלילה היא נפוצה. ביקשנו אפוא לבחון מה לדעת המרואיינים הוא ההסבר העיקרי לפשיעה הגבוהה בחברה הערבית בישראל.

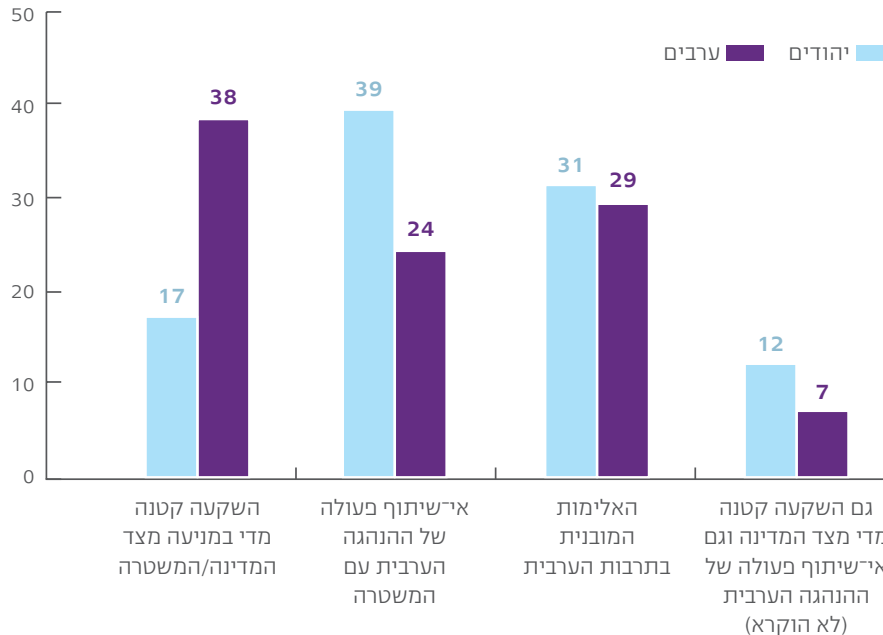
הפשיעה בחברה בערבית

שאלה 52

נספח 1

עמ' 127

תרשים 3.13 / ההסבר העיקרי לפשיעה הגבוהה בחברה הערבית בישראל (% יהודים וערבים)

מן התרשים עולה כי השיעור הגבוה ביותר של היהודים מטילים את רוב האחריות למצב על כתפי החברה הערבית, בין שמדובר בייחוס אי־שיתוף פעולה של ההנהגה הערבית עם רשויות החוק (39%) ובין שמדובר בהאשמת התרבות הערבית (31%). לעומת זאת השיעור הגבוה ביותר של הערבים מטילים את רוב נטל האחריות על השלטונות (38%), אם כי שיעור ניכר של מרואיינים ערבים הטילו גם אחריות על אי־שיתוף הפעולה של ההנהגה הערבית עם רשויות החוק (29%) ועל גורמים שקשורים בתרבות של החברה הערבית (24%).

פילחנו את תשובות המרואיינים היהודים לפי מיקום עצמי על הרצף החרדי־חילוני ולפי מחנה פוליטי. בקרב החרדים יש רוב ברור (61.5%) המטילים את האחריות לפשיעה הגבוהה בחברה הערבית על התרבות הערבית. גם בקרב המסורתיים דתיים זהו ההסבר השכיח ביותר (41%). בקרב החילונים, הדתיים והמסורתיים הלא־דתיים ההסבר שמקבל את התמיכה הגבוהה ביותר הוא חוסר שיתוף הפעולה מצד ההנהגה הערבית עם רשויות החוק (45.5%, 41% ו־38%, בהתאמה).

כשמדובר במיקום על הרצף ימין־שמאל מצאנו כי בשלושת המחנות האצבע המאשימה בעניין הפשיעה הגבוהה מכוונת לאי־שיתוף הפעולה של ההנהגה הערבית עם רשויות החוק (ימין – 41%; מרכז – 34%; שמאל – 39%).

כאשר פילחנו את תשובות המדגם הערבי לפי דת מצאנו כי השיעור הגבוה ביותר בקרב המוסלמים מטילים את האחריות על רשויות המדינה שאינן משקיעות די במניעה (42%) וכך גם בקרב הנוצרים, אם כי בשיעור נמוך יותר (34%). הדרוזים אמרו (ביוזמתם) כי מדובר בשילוב של חוסר השקעה מצד המדינה במניעה ושל אי־שיתוף פעולה של ההנהגה הערבית עם רשויות החוק (43.5%). בדקנו גם את משתנה השכלה ומצאנו שבקרב האקדמאים הערבים השיעור הגבוה ביותר (47%) מטילים את האחריות על חוסר ההשקעה של השלטונות במניעת הפשיעה במגזר הערבי, וכך גם בעלי ההשכלה התיכונית חלקית ומטה (35%). בעלי ההשכלה התיכונית והעל־תיכונית הטילו את רוב האחריות בעניין זה על התרבות הערבית (36.5%) אבל בשיעור קטן רק מעט יותר (30.5%) גם הם הפנו אצבע מאשימה לחוסר ההשקעה מצד המדינה במניעת הפשיעה בחברה הערבית.

באותו הקשר ביקשנו לדעת אם המרואיינים שבעי רצון מהאופן שבו המשטרה מטפלת בפשעי אלימות בחברה היהודית ובחברה הערבית. מתברר כי היהודים אינם מרוצים מתפקוד המשטרה בנושא בשתי החברות. לעומתם הערבים "מפרגנים" למשטרה על דרך הטיפול שלה בפשיעה בחברה היהודית אבל אינם מרוצים מדרך הטיפול שלה באלימות בחברה הערבית. כפי הנראה, הערבים סבורים כי גם בתחום זה יש אפליה של הציבור הערבי, והדבר מתבטא בכך שהמשטרה מטפלת טוב יותר בפשע האלים בחברה היהודית מאשר בתופעות דומות בחברה הערבית.

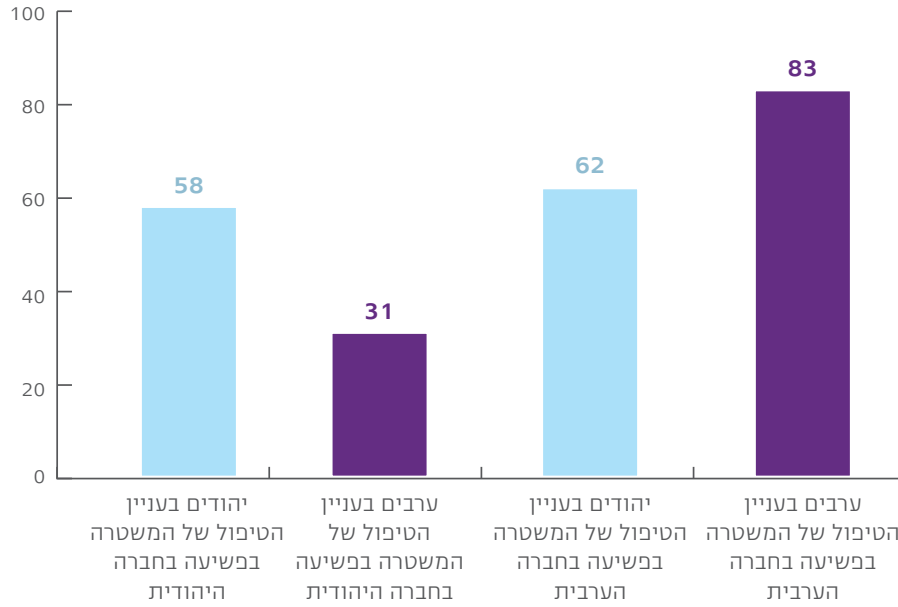
מידת שביעות הרצון מן הטיפול של המשטרה בפשעה

שאלות 36, 37

נספח 1
עמ' 119

תרשים 3.14 / אי־שביעות רצון מהטיפול של המשטרה בפשעי אלימות בחברה היהודית ובחברה הערבית (% , יהודים וערבים)

פרק 4 / יחסי יהודים-ערבים: רמת חיי היום-יום

בצד בחינת היחסים בין יהודים וערבים ברמת המדינה והחברה בחנו גם הפעם, כמו בדוח של שנת 2017, גם את היחסים היום-יומיים בין שני הציבורים. התמונה המתקבלת היא רבת פנים – לעיתים היא מצביעה על יחסים טובים (בעיקר במקומות עבודה משותפים), ולעיתים על רתיעה מהציבור ה"אחר" (בעיקר בקרב היהודים כלפי הערבים) ועל תחושה חזקה בקבוצת המיעוט (הערבים) של דחיקה לשוליים על ידי קבוצת הרוב (היהודים).

אחת מנקודות המפגש המרכזיות כיום בין אזרחי המדינה היהודים והערבים היא מקומות העבודה. רוב הישראלים מדווחים כי הם עובדים בהווה או עבדו בעבר יחד עם בני הקבוצה האחרת (70% מהיהודים; 75% מהערבים).

עבודה בצוותא

שאלות 54.1, 54.2

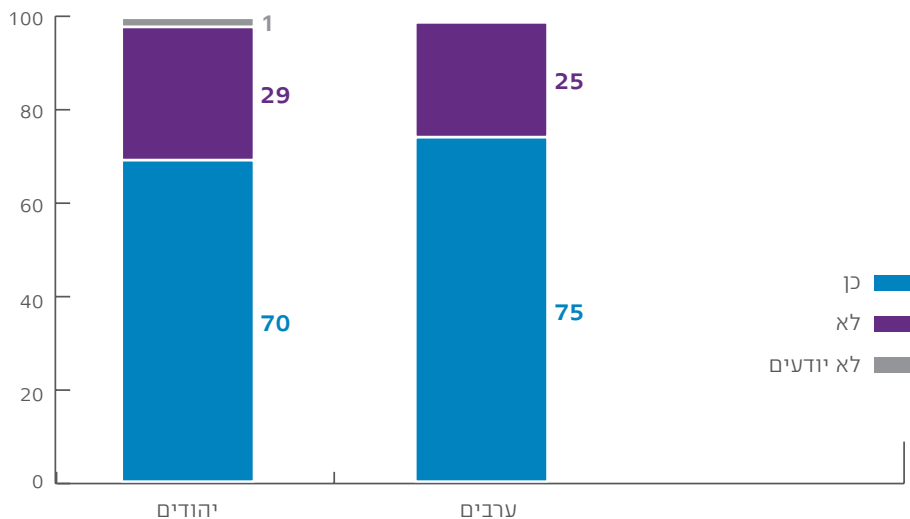
נספח 1

עמ' 128, 129

נספח 2

עמ' 157

תרשים 4.1 / האם אתה עובד או עבדת בעבר במקום שעובדים בו יהודים וערבים? (% יהודים וערבים)

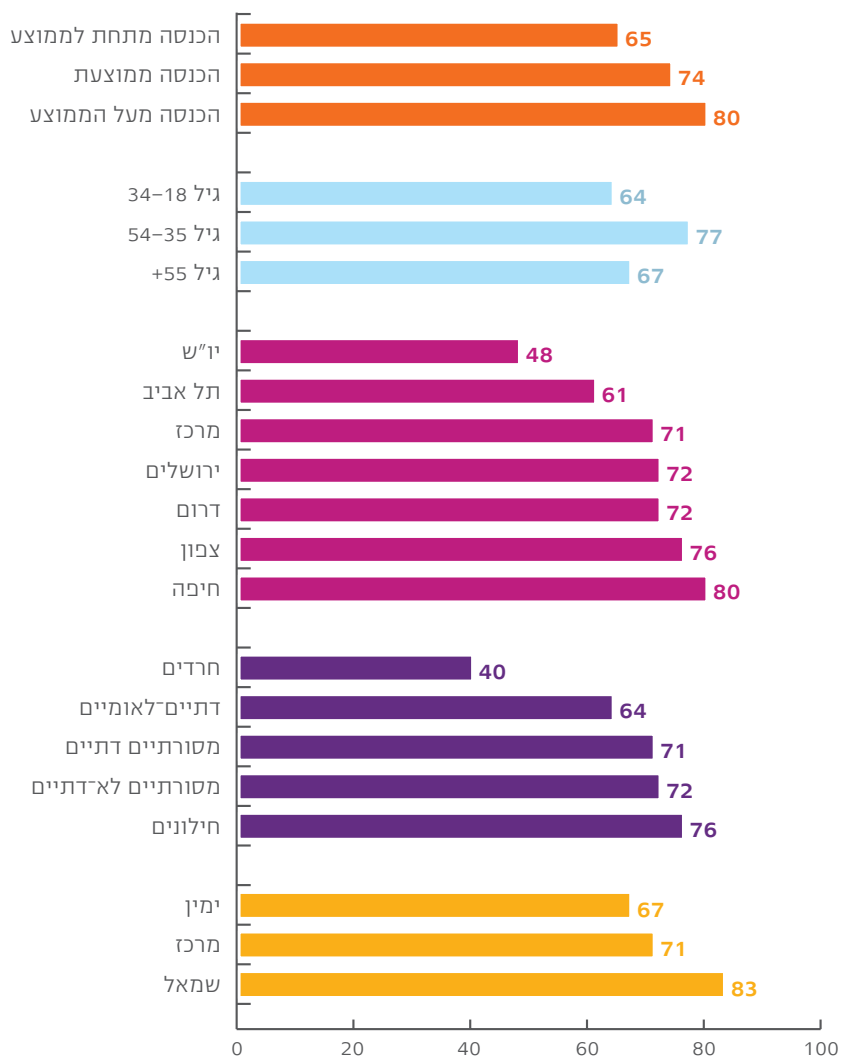
במדגם היהודי נמצאו הבדלים על בסיס גאוגרפי בשיעור מי שציינו כי הם עובדים עם ערבים: פחות מ-50% מהיהודים הגרים ביהודה ושומרון עובדים עם ערבים, לעומת 76% מתושבי הצפון ו-80% מתושבי מחוז חיפה. בשאר המחוזות בארץ שיעור היהודים שעובדים עם ערבים נע בין 61% ל-72%.

על שיעור נמוך במיוחד של עבודה עם ערבים דיווחו המרואיינים החרדים (40%), לעומת שיעור שבין כ־64% ל־76% בקרב שאר הקבוצות בפילוח על פי הרצף החרדי-חילוני. כמו כן נמצא כי שיעורם של הממקמים את עצמם בצידה השמאלי של המפה הפוליטית שציינו כי הם עובדים עם ערבים גבוה מהממקמים את עצמם בצידה הימני – פער של 16% בין שתי הקבוצות.

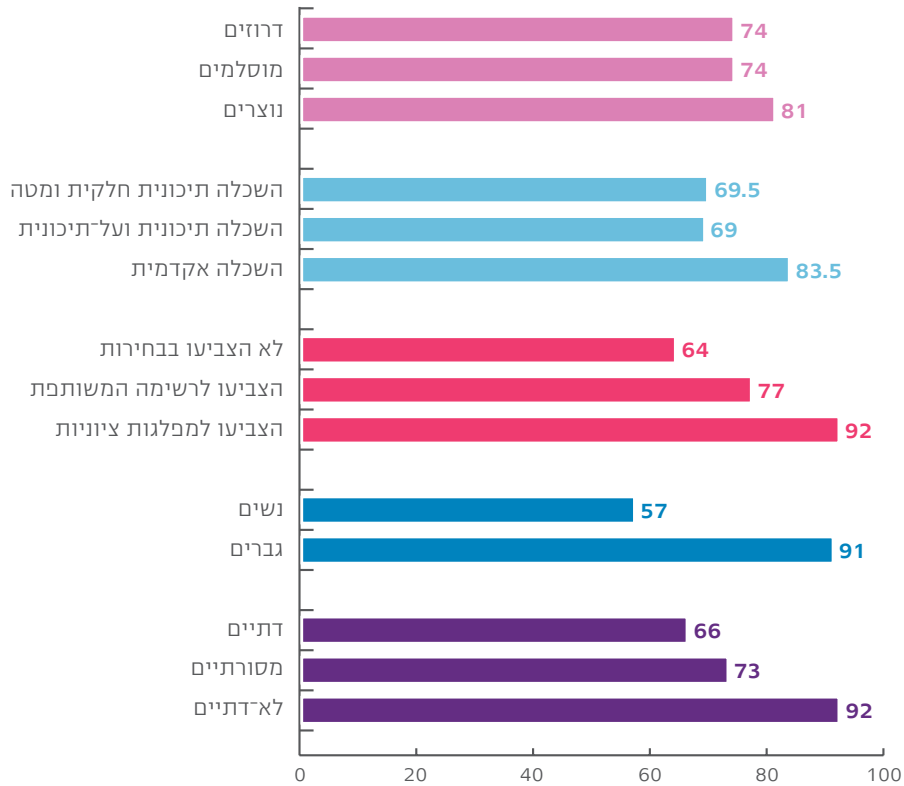
במדגם הערבי נמצאו פערים גדולים לפי מידת הדתיות: כמעט כל הלא-דתיים (92%) אמרו כי הם עובדים עם יהודים, אבל מקרב הדתיים רק כ־66% דיווחו כך. פער דומה נמצא בין מי שהצביעו בבחירות 2015 לכנסת למפלגות ציוניות (92% מתוכם עבדו או עובדים במקומות מעורבים) לבין מי שהצביעו לרשימה המשותפת (77%) ומי שלא הצביעו בכלל באותן הבחירות למרות שהייתה להם זכות הצבעה (64%).

בעלי השכלה אקדמית עובדים יותר במקומות מעורבים מבעלי השכלה תיכונית חלקית ומטה. לא נמצאו הבדלים משמעותיים בין מוסלמים, נוצרים ודרוזים בשיעור העובדים במקומות מעורבים. ההבדל הגדול לכאורה בין נשים לגברים נובע מהשיעור הנמוך יחסית של נשים ערביות בשוק העבודה בכלל.

תרשים 4.2 / עבדו או עובדים עם ערבים (% יהודים)

תרשים 4.3 / עבדו או עובדים עם יהודים (% ערבים)

המועסקים במקומות שעובדים בהם גם יהודים וגם ערבים נשאלו על טיב היחסים האישיים בין בני שתי הקבוצות במקום העבודה שלהם. התשובות לשאלה זו הם הממצא האופטימי ביותר במחקר זה: כמעט כל המרואיינים אמרו כי היחסים הם די טובים או מאוד טובים (98% מהערבים; 92.5% מהיהודים). זו עלייה בולטת בהשוואה לממצאי מחקר 2017.

טיב היחסים במקום העבודה

שאלה 55

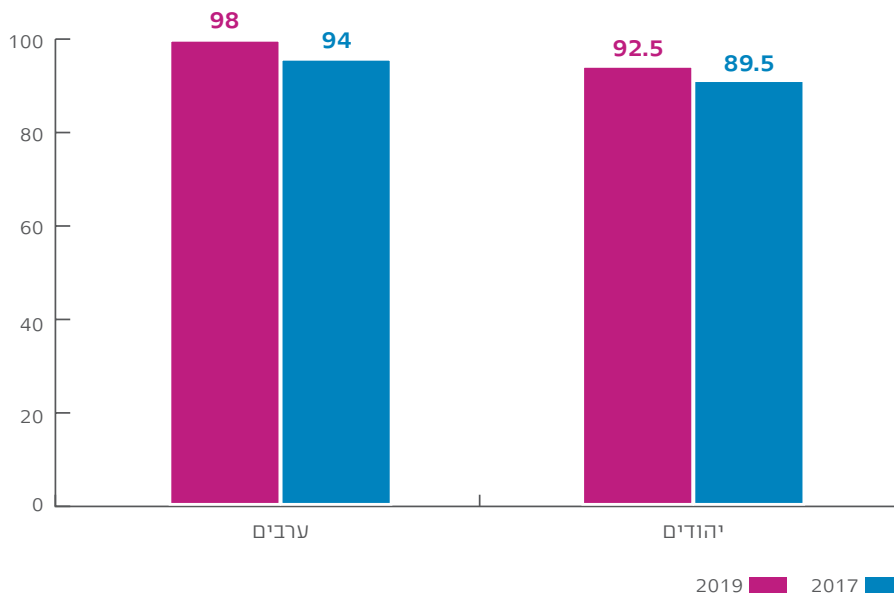
נספח 1

עמ' 129

נספח 2

עמ' 158

תרשים 4.4 / מגדירים את היחסים בין יהודים לערבים במקום העבודה מאוד טובים או די טובים, 2017 ו-2019 (% יהודים וערבים)

חשש משמיעת דיבור בערבית במקומות ציבוריים (יהודים)

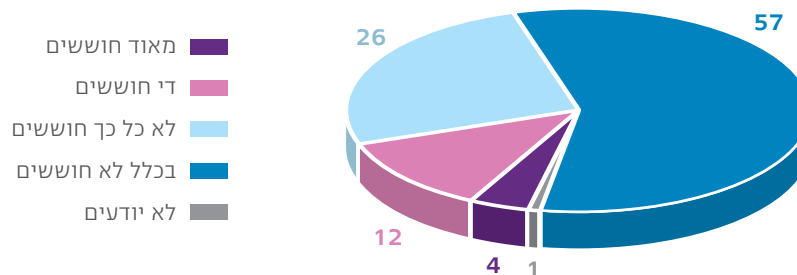
שאלה 19

נספח 1

עמ' 109

אחד הסמנים הידועים לרתיעה מהאחר הוא רתיעה משפתו/ה. הצבענו קודם על כך שרוב קטן בציבור היהודי סבורים כי יש לחייב בחוק את הרשויות בישראל לשלט מקומות ציבוריים גם בערבית (55%), ורוב אפילו גדול קצת יותר (59%) תומכים בחיוב הוראת השפה הערבית בבתי הספר היהודיים. בהמשך לשאלות אלה שאלנו את המרואיינים היהודים אם הם חוששים כאשר מדברים ערבית בנוכחותם במקומות ציבוריים. מתשובות המדגם היהודי עולה כי רוב המרואיינים אינם חוששים מכך (83%).

תרשים 4.5 / חוששים למשמע דיבור בערבית במקומות ציבוריים (% יהודים)

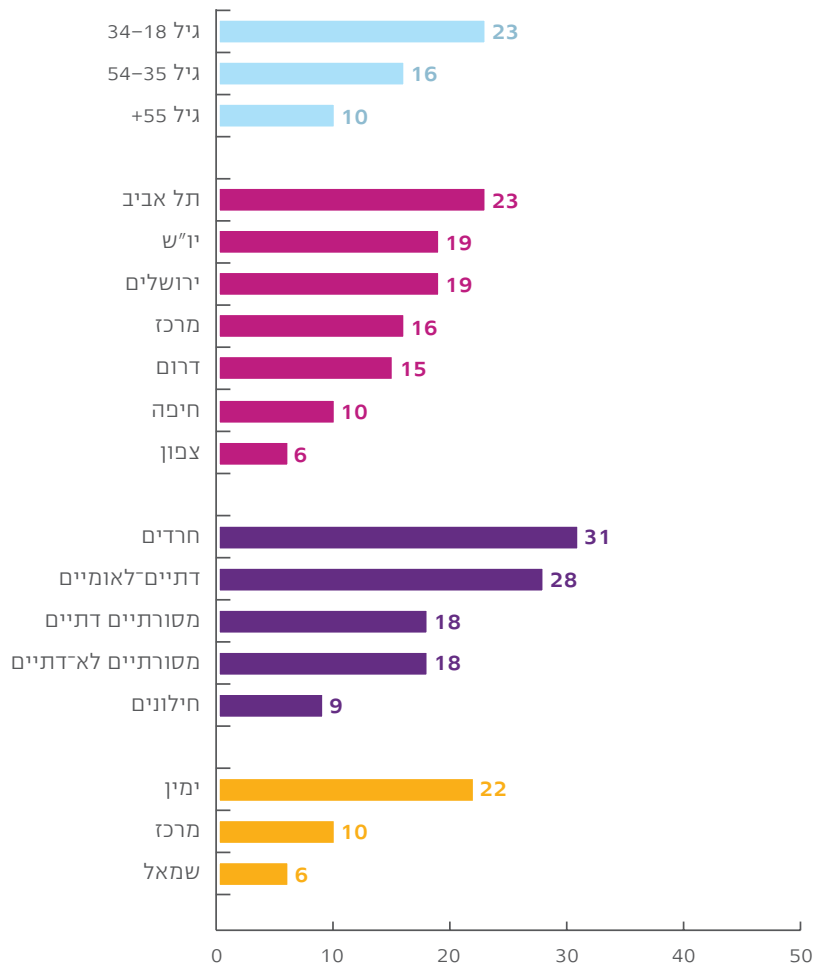

מצאנו קשר בין החשש למשמע דיבור בערבית לבין עבודה במקומות מעורבים: בעוד כרבע מהיהודים שאינם עובדים יחד עם ערבים חוששים כשהם שומעים דיבורים בערבית במקומות ציבוריים, רק 13% מהעובדים עם ערבים חשים חשש כזה.

חלוקה לפי גיל העלתה כי הצעירים היהודים מדווחים על החשש הרב ביותר למשמע דיבור בערבית במקום ציבורי. הבדלים בחשש למשמע דיבור בערבית מצאנו גם בפילוח לפי מיקום עצמי על הרצף החרדי-חילוני: החרדים הם החוששים ביותר מבין חמש קבוצות המשנה.

מבין המחוזות השונים תושבי חיפה והצפון הביעו את רמת החשש החלשה ביותר, מן הסתם משום שמידת העירוב בין ערבים ליהודים באזורים אלה היא גדולה מאוד; מי שהגדירו את עצמם ימין הביעו יותר חשש ממי שהגדירו את עצמם מרכז או שמאל.

תרשים 4.6 / חוששים למשמע דיבור בערבית במקומות ציבוריים (% יהודים)

חשש לדבר ערבית בקרב יהודים (ערבים)

שאלה 20

נספח 1

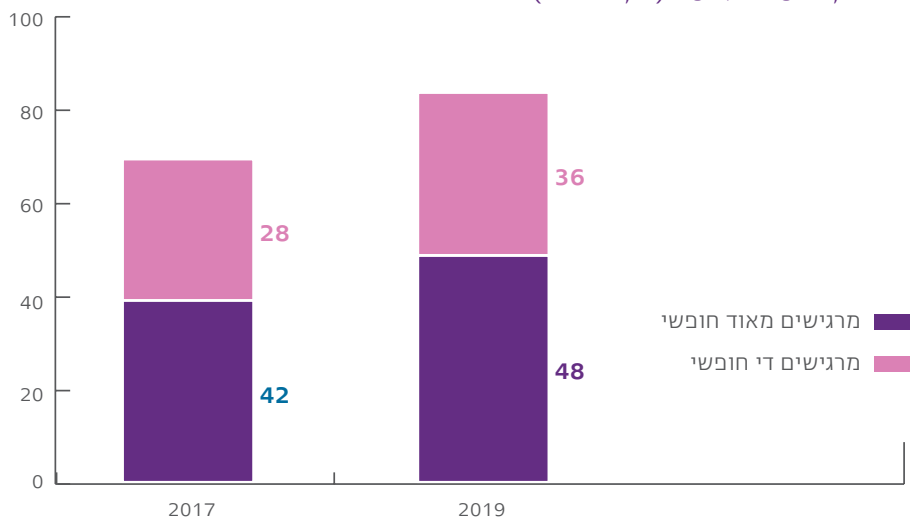
עמ' 109

נספח 2

עמ' 143

בצד השאלה שהצגנו למרואיינים היהודים באשר לתחושותיהם למשמע דיבור בערבית, שאלנו את המרואיינים הערבים אם הם חשים חופשיים לדבר ערבית בנוכחות יהודים. הרוב המכריע דיווחו כי נוח להם לדבר ערבית בקרב יהודים. יתרה מזו, כלל שיעור המדווחים כך עלה במידה ניכרת בהשוואה לסיבוב המחקר הקודם ב־2017 (71% – 2019; 84%). העלייה בתחושת הנוחות של הערבים לדבר בשפתם בנוכחות יהודים בסקר הנוכחי ניכרת כמעט בכל קבוצות המשנה שנבדקו (מין, גיל, רמת השכלה, דת ומידת דתיות).

תרשים 4.7 / מרגישים חופשיים לדבר ערבית במקומות ציבוריים בקרב יהודים, 2017 ו־2019 (% ערבים)

כניסה ליישובים ערביים/יהודיים

שאלות 18.1, 18.2

נספח 1

עמ' 108

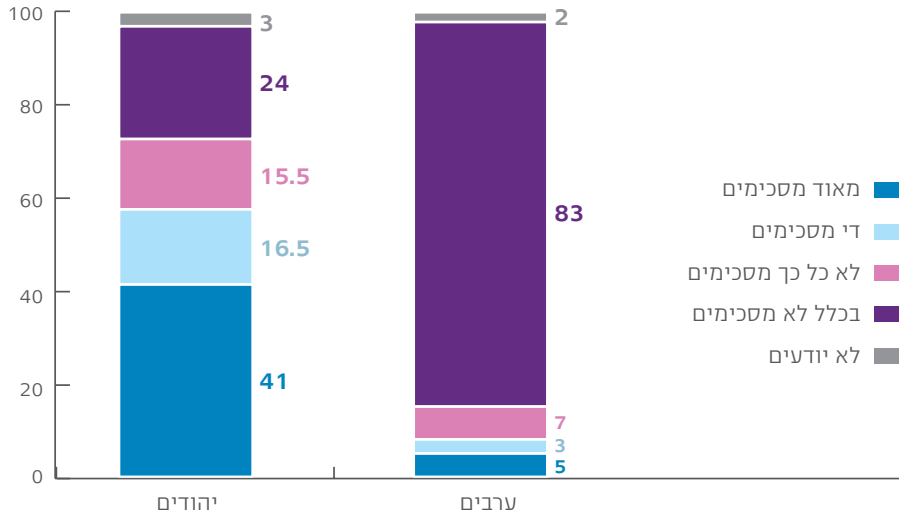
נספח 2

עמ' 142, 143

שאלנו את המרואיינים, היהודים והערבים, אם הם נמנעים מכניסה ליישובים אלה של אלה. בדומה לסקר משנת 2017, גם בסקר הנוכחי נמצא כי רוב היהודים (58%) משתדלים שלא להיכנס ליישובים ערביים. לעומת זאת, ושוב כמו לפני שנתיים, בקרב הערבים רק מיעוט קטן (8%) ענו שהם משתדלים שלא להיכנס ליישובים יהודיים.

תרשים 4.8 / משתדלים שלא להיכנס ליישובים יהודיים/ערביים בישראל (%, יהודים וערבים)

במדגם היהודי נמצאו הבדלים גדולים בין מחוזות המגורים השונים: בעוד בין 64% ל-70% מתושבי ירושלים, מחוז דרום ותל אביב נמנעים מלהיכנס ליישובים ערביים, במחוז צפון רק 33% נמנעים מכך.

חלוקה לפי מיקום עצמי על הרצף החרדי-חילוני העלתה כי החרדים הם הנמנעים ביותר מכניסה ליישובים ערביים (86.5%), לעומת 50% מהחילונים בסקר שאמרו כי הם נמנעים מכניסה ליישובים ערביים.

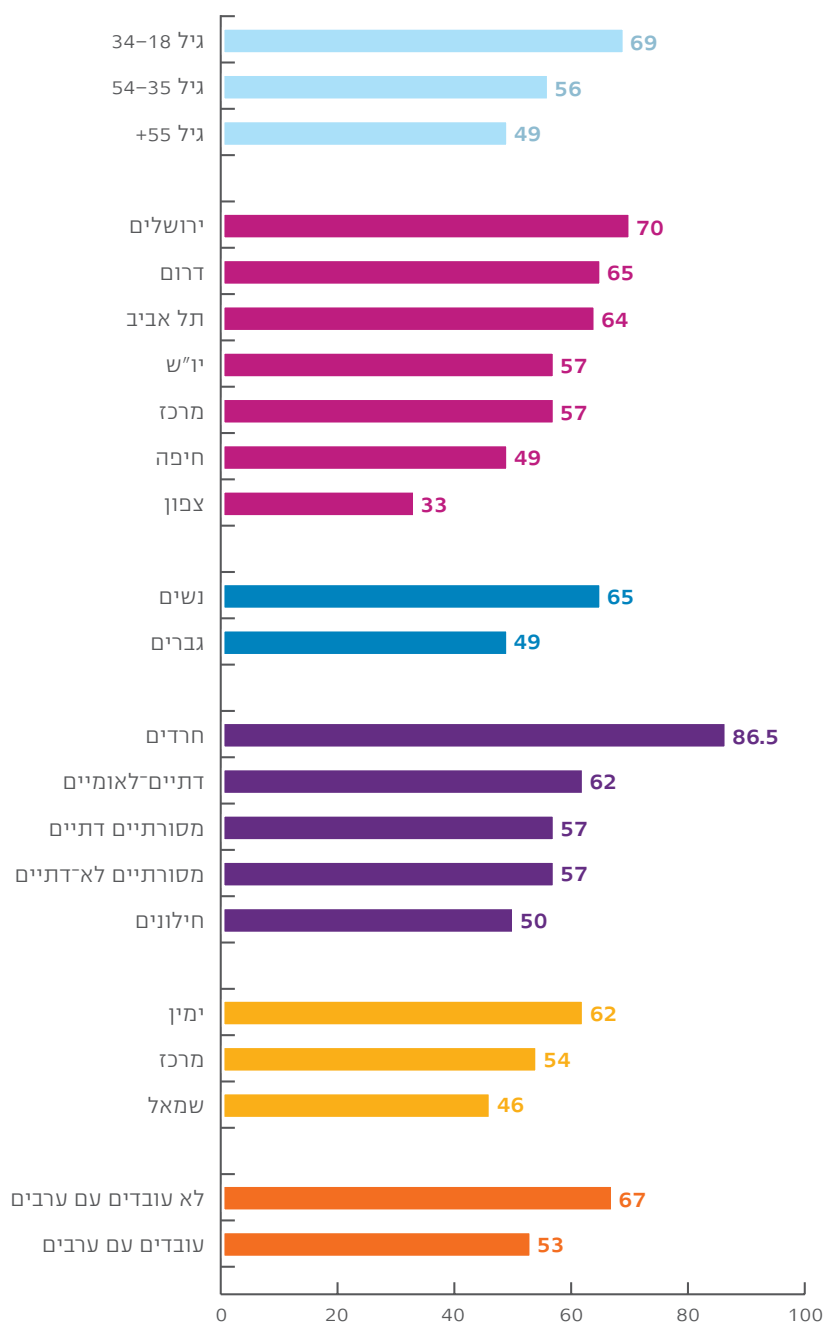
בפילוח לפי הגדרה פוליטית עולה כי בעוד 62% מהימנים נמנעים מכניסה ליישובים ערביים, פחות ממחצית (46%) מהשמאל נמנעים מכך.

פערים ניכרים נמצאו גם בפילוח לפי גיל: מעל 66% מהצעירים (עד גיל 34) נמנעים מכניסה ליישובים ערביים לעומת פחות מ-50% מהמבוגרים (גיל 55 ומעלה) אשר נמנעים מכך.

גם בנושא זה נמצא כי היהודים שעובדים יחד עם ערבים נמנעים פחות מהאחרים מלהיכנס ליישובים ערביים, אם כי עדיין מדובר ברוב של נמנעים (53%, לעומת 67% מקרב מי שאינם עובדים עם ערבים).

הרוב המכריע של המרואיינים הערבים אינם נמנעים מכניסה ליישובים יהודיים, והפערים בעניין זה בין קבוצות המשנה השונות קטנים. עם זאת, ערבים דתיים חשים פחות נוח מאחרים להיכנס ליישובים יהודיים (13% מהדתיים, לעומת 6% מהמסורתיים ומהלא-דתיים). מבין קבוצות הזהות העצמית השונות, מי שהגדירו את זהותם העיקרית פלסטינית (21%) משתדלים במידה רבה יותר שלא להיכנס ליישובים יהודיים.

תרשים 4.9 / משתדלים שלא להיכנס ליישובים ערביים בישראל (% יהודים)

**מפגשים בתחבורה
ציבורית ובמרכזי
קניות**

שאלות 50.1, 50.2,
51.1, 51.2

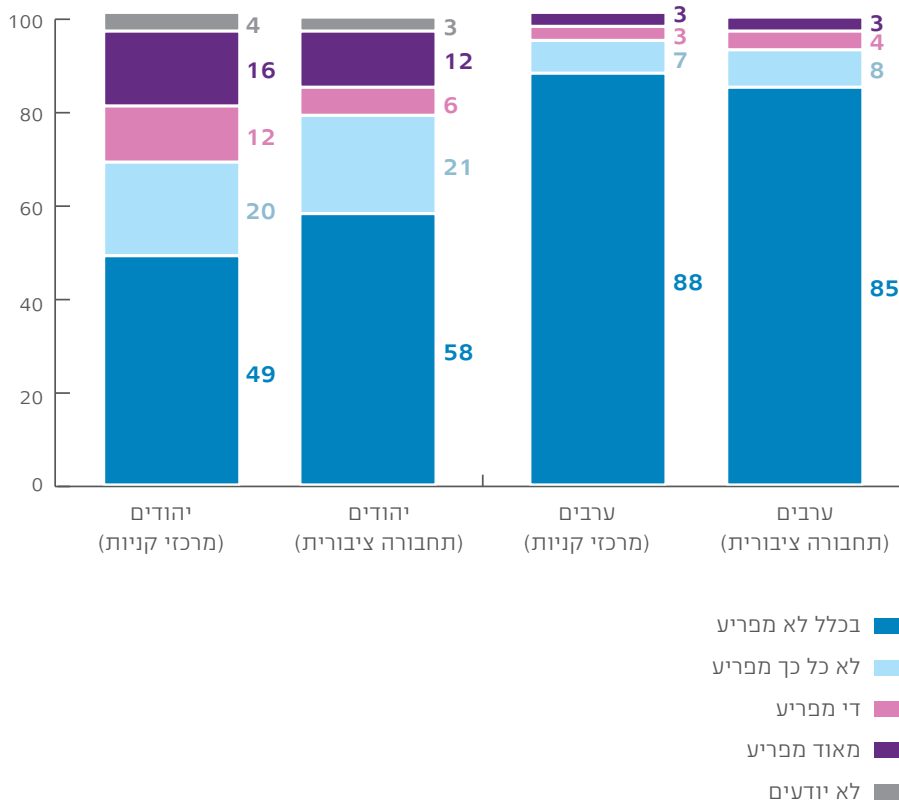
נספח 1

עמ' 125-127

נקודות מפגש נוספות של היהודים והערבים בישראל, נוסף על עולם העבודה, הן מרחבים ציבוריים, כמו התחבורה הציבורית ומרכזי הקניות. שאלנו את המרואיינים היהודים אם יפריע להם לשבת ליד ערבי בתחבורה ציבורית או לערוך קניות במקום שרוב הקונים בו הם ערבים. שתי שאלות אלו הוצגו (במהופך כמובן) גם למרואיינים הערבים, שם נשאלו המרואיינים אם יפריע להם לשבת ליד יהודי בתחבורה הציבורית או לערוך קניות במקום שרוב הקונים בו הם יהודים.

ככלל, לרוב היהודים, בדומה לרוב ערבים, לא יפריע לשבת זה לצד זה בתחבורה הציבורית, וגם לא יפריע להם לערוך קניות במקום שהרוב בו הם אנשים מן הקבוצה האחרת. עם זאת, בשתי השאלות כשמדובר בקבוצה האחרת הרוב בקרב היהודים קטן מהרוב שבקרב הערבים.

תרשים 4.10 / האם מפריע לך לשבת בתחבורה ציבורית ליד ערבי/יהודי או לערוך קניות במקום שיש בו רוב ערבי/יהודי? (% יהודים וערבים)

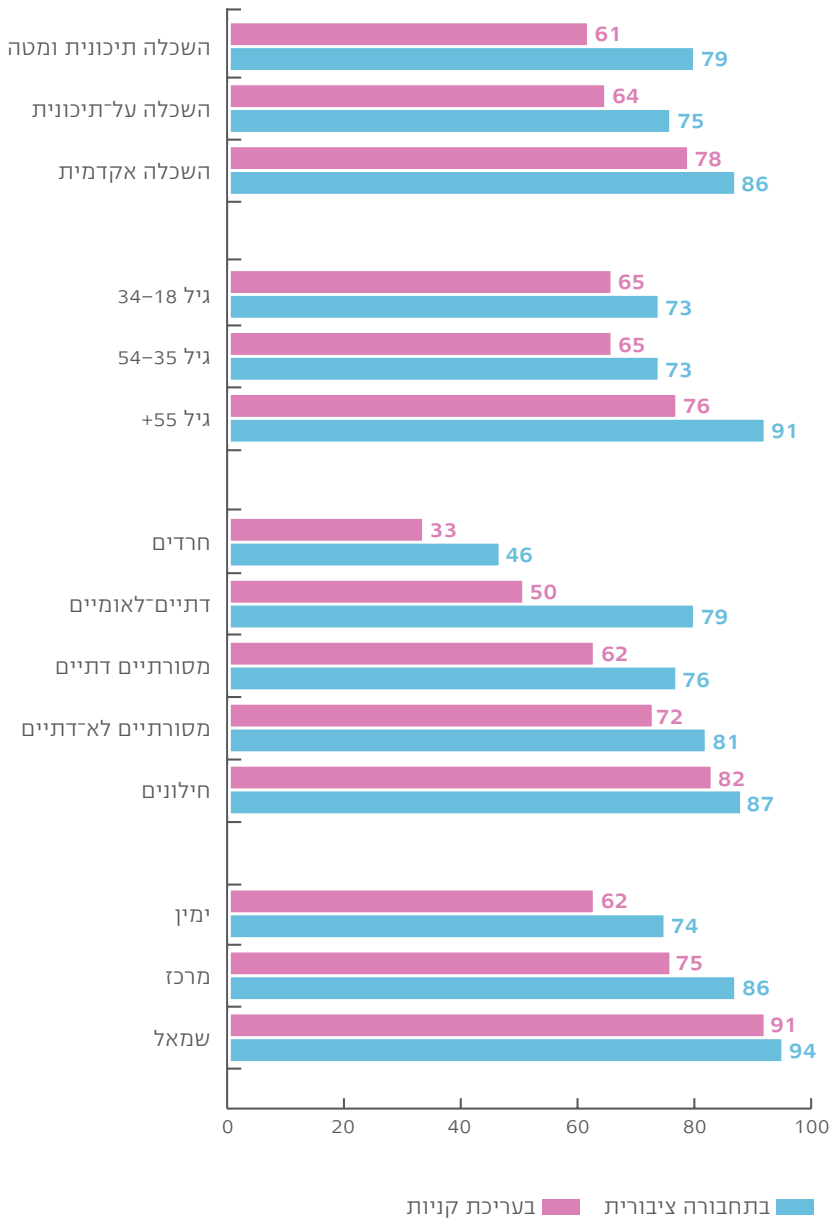

לאילו קבוצות משנה בציבור היהודי מפריע יותר לשבת ליד ערבי בתחבורה הציבורית או לערוך קניות במקום שהרוב בו ערבי? חלוקה לפי מחנה פוליטי מעלה כי למרות שהרוב בשלושת המחנות הפוליטיים (ימין, מרכז, שמאל) ציינו שלא יפריע להם לעשות שתי פעולות אלה, בימין השיעור של מי שמפריע להם לעשות כן הוא הגבוה ביותר.

פילוח לפי השכלה וגיל העלה כי לבעלי תואר אקדמי וכן למבוגרים יותר יפריע בשיעורים נמוכים יותר לשבת ליד ערבים בתחבורה הציבורית או לערוך קניות במקום שהרוב בו ערבים. בפילוח לפי גיל עלתה תמונה דומה לזו שעלתה מן הבדיקה של מידת החשש משמיעת דיבור בערבית במקום ציבורי ומכניסה ליישובים ערביים. כלומר, גם באשר לישיבה ליד ערבים בתחבורה הציבורית ולעריכת קניות במקום שיש בו רוב ערבי, הצעירים ביטאו הימנעות גדולה יותר מזו שהביעו המבוגרים מהם. פילוח לפי מיקום עצמי על הרצף החרדי-חילוני העלה כי בקבוצה החרדית – בניגוד לקבוצות המשנה האחרות – לרוב יפריע לשבת ליד ערבים בתחבורה הציבורית ולערוך קניות במקום שרוב האנשים בו ערבים.

ממצא מעניין במיוחד הוא ששישיבה ליד ערבים בתחבורה הציבורית מקובלת בכל קבוצות המשנה היהודיות יותר מעריכת קניות במרכז שבו רוב הקונים הם ערבים.

תרשים 4.11 / האם מפריע לך לשבת בתחבורה ציבורית ליד ערבי או לערוך קניות במקום שיש בו רוב ערבי? (% לא מפריע, יהודים)

נכונות לקרבה אישית

שאלות 31.1, 31.2,
32.1, 32.2, 33.1,
33.2, 34.1, 34.2

נספח 1

עמ' 115-118

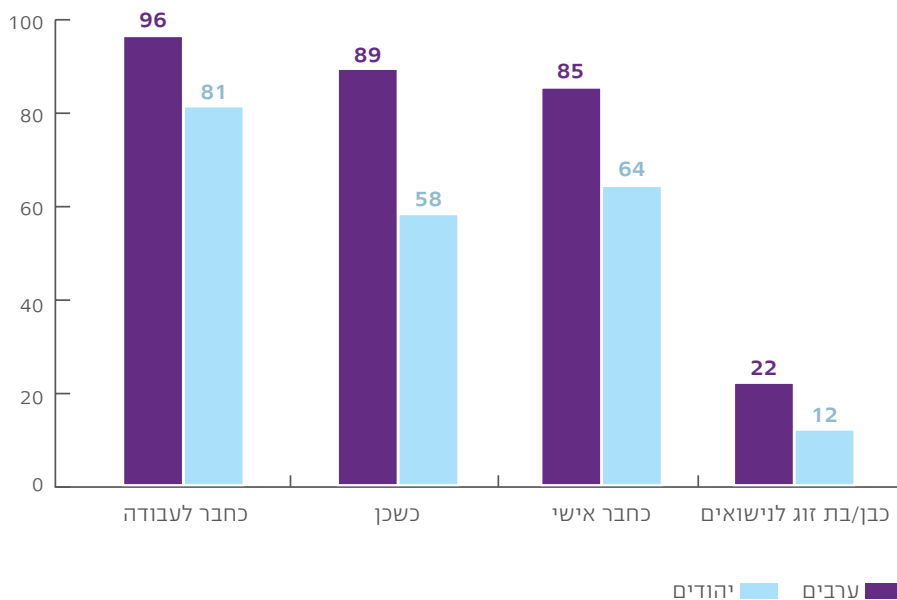
נספח 2

עמ' 149, 150

לפי סולם ידוע בספרות הסוציולוגית (סולם בוגרדוס למדידת קרבה עם ה"אחר") שאלנו ארבע שאלות על הנכונות של המרוויינים לקיים יחסי קרבה – היהודים עם ערבים והערבים עם יהודים: כבן זוג לנישואים, כחבר אישי, כשכן וכעמית לעבודה. ככלל, רוב היהודים והערבים מוכנים לקבל את ה"אחרים" כחבר אישי, כעמית לעבודה או כשכן, אך אינם מוכנים לקבלם כבן/בת זוג לנישואים. בהתאם לידוע על יחסי קבוצות מיעוט ורוב, גם אנחנו מצאנו כי בכל אחד מארבעת הנושאים הללו הנכונות של הערבים לקבל יהודים גדולה מהנכונות של היהודים לקבל ערבים.

הנכונות הרבה ביותר לקבל את האחר היא כחבר לעבודה: כמעט כל הערבים (96%) ורוב מכריע מהיהודים (81%) מוכנים לכך; כמו כן יש מוכנות רבה לקבל יהודי/ערבי כחבר אישי (85% מהערבים ו-64% מהיהודים); תמיכה גבוהה אפילו יותר בקרב הערבים, אך נמוכה יותר בקרב היהודים, מצאנו בעניין קבלת האחר כשכן (89% מהערבים לעומת 58% מהיהודים). ואולם כאן גם מצאנו התנגדות נרחבת לנישואים עם הקבוצה האחרת; 22% מהערבים ו-12% מהיהודים בלבד הביעו נכונות לקבל קרבה מסוג זה. בהשוואה לסקר 2016 חלה אצל היהודים ירידה בנכונות לקבל ערבי כשכן או כבן זוג לנישואים, ואילו בנכונות של הערבים לקבל יהודי כשכן או כבן זוג לנישואים כמעט שלא חל שינוי.

תרשים 4.12 / נכונות לקבל את האחר (% , יהודים וערבים)

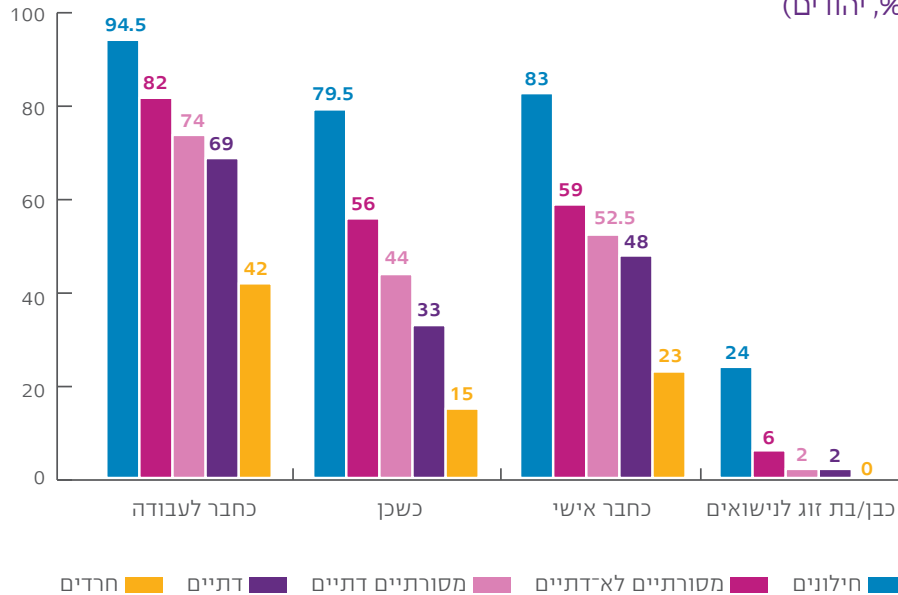

מן המשתנים הדמוגרפיים השונים שבדקנו נמצא כי מידת הדתיות היא המשתנה המרכזי להבנת העמדות של שני הציבורים, היהודי והערבי, כלפי יחסי קרבה עם האחר – ככל שמידת הדתיות גבוהה יותר, כך קטנה הנכונות ליחסים כאלה. עם זאת, הפער בין רמות הדתיות השונות בקרב הערבים קטן מהפער בקרב היהודים.

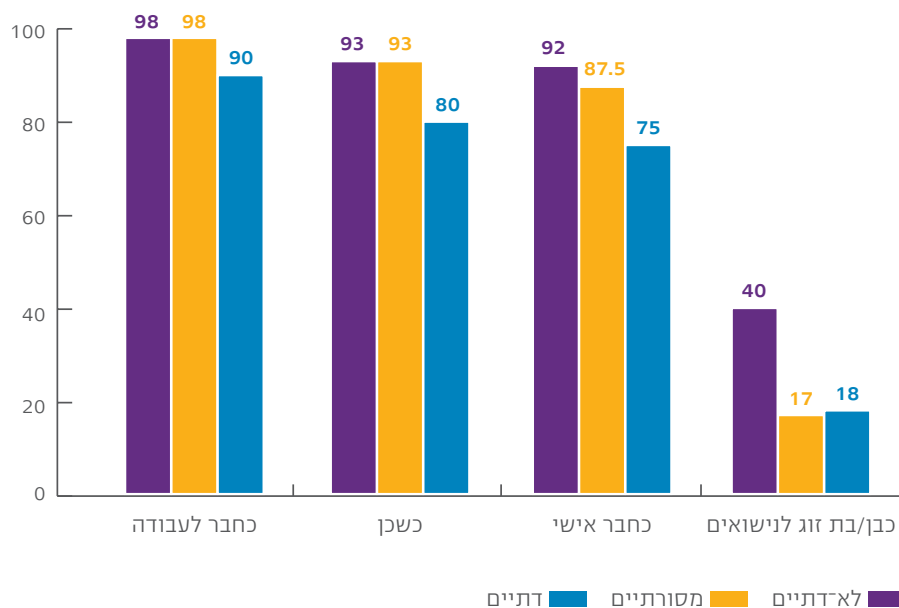
אצל היהודים הפערים בסוגיה זו גדולים יותר מאשר אצל הערבים: כמעט 25% מהחילונים מוכנים לקבל ערבי/ה כבן/ בת זוג לנישואים, אך אף לא אחד מהחרדים במחקר היה מוכן לכך ורק אחוזים ספורים מקרב המסורתיים והדתיים. למעשה, במדגם היהודי נמצא כי החרדים מתנגדים לכל קרבה לערבים – כחבר לעבודה, כחבר אישי, כשכן, ויותר מכך כבן/בת זוג לנישואים, ואילו בקרב החילונים והמסורתיים הלא-דתיים הרוב תומכים בשלושה מתוך ארבעת יחסי הקרבה, פרט לבן/בת זוג לנישואים.

במדגם הערבי הפער הגדול ביותר הוא בסוגיית הנישואים עם יהודי/ה: בעוד 40% מהערבים הלא-דתיים מוכנים לקבל יהודי/ה כבן או בת זוג לנישואים, בקרב הערבים הדתיים והמסורתיים התמיכה בכך קטנה בהרבה (18%, 17%).

תרשים 4.13 / נכונות לקבל ערבי, לפי מיקום עצמי על הרצף החרדי-חילוני (% יהודים)

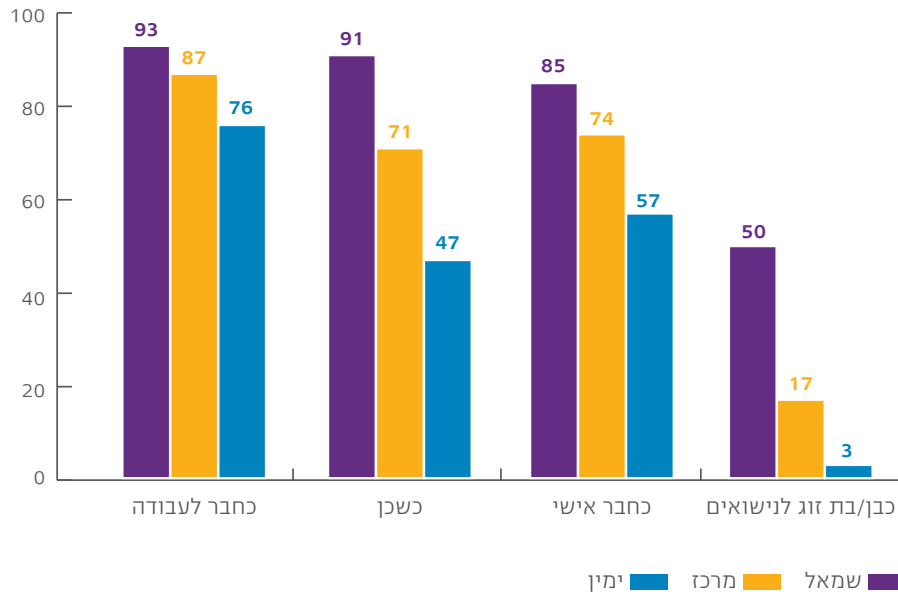
תרשים 4.14 / נכונות לקבל יהודי, לפי דתיות (% ערבים)

במדגם היהודי המשתנה השני בעוצמתו להסבר העמדות כלפי האחר הערבי הוא המחנה הפוליטי. מחצית מהמשייכים את עצמם לשמאל מוכנים לקבל ערבי כבן או בת זוג לנישואים, לעומת מיעוט קטן במרכז ומיעוט כמעט אפסי בימין. פערים בין הקבוצות הללו מצאנו גם בשאר הנושאים.

תרשים 4.15 / נכונות לקבל ערבי, לפי מחנה פוליטי (% יהודים)

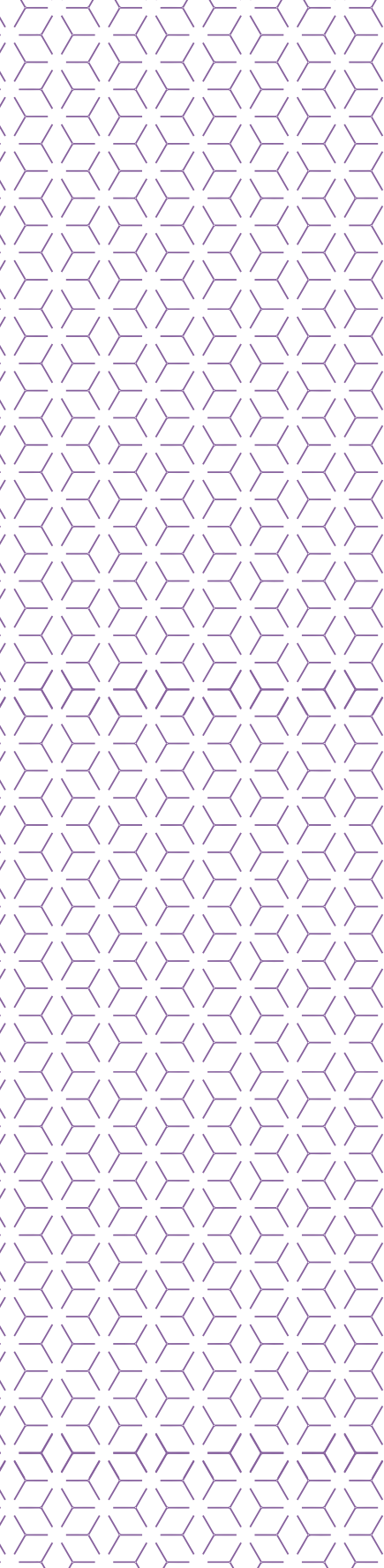

הלוח שלהלן מסכם את הממצאים של עוד כמה משתנים שנמצאו רלוונטיים בנושא יחסי הקרבה בין ערבים ויהודים.

לוח 4.1 / מוכנים לקבל את האחר (% יהודים וערבים)

מין	יהודים				ערבים			
	כבן/בת זוג לנישואים	כחבר אישי	כשכן	כחבר לעבודה	כבן/בת זוג לנישואים	כחבר אישי	כשכן	כחבר לעבודה
גברים	12	66	55	78.5	33	92	90	96
נשים	12	62	61	83	10	78	89	95
גיל								
34-18	13	57	57	75	23	87	87	94
54-35	10	64	53	79	23	86	92.5	97
+55	13	69	64.5	88	17	87	89.5	95
השכלה								
תיכונית חלקית ומטה	7	51	44	70	24	77.5	86	92
תיכונית מלאה או על-תיכונית	9	55	49	76	17	89	89	97
אקדמית חלקית או מלאה	16	78	72	89	24.5	88	92.5	98
הכנסה חודשית								
מתחת לממוצע	8	47	48	74	21	81	87	94
ממוצעת	14	77	63	87	13	87	92	96
מעל הממוצע	15	78	69	89	27	87	91	96.5
זהות עיקרית (לפי הגדרה עצמית)								
ישראלי	20.5	86.5	76	92				
יהודי	2	52	44	75				
לפי מוצא עדתי	12	50.5	50	68				
חילוני/מסורתי/דתי/חרדי	13	54	56	72				
ישראלי					27.5	85	94	98
פלסטיני					16	81	85	94
ערבי					26	87	91	96
מוסלמי/נוצרי/דרוזי					17	83	87	95

נספחים

נספח 1 / התפלגות התשובות בסקר (%, יהודים וערבים)*

דיון
בעמ' 55

1. באיזו מידה אתה מרגיש את עצמך חלק מהחברה הישראלית?

כלל המדגם	ערבים	יהודים	
46.8	17.9	52.2	במידה רבה מאוד
33.0	39.3	31.8	במידה די רבה
13.8	33.0	10.2	במידה די מעטה
4.9	9.4	4.0	בכלל לא
1.5	0.4	1.8	לא יודע/מסרב להשיב (לא הוקרא)
100	100	100	סך הכול

דיון
בעמ' 55

2. לדעתך, עד כמה הערבים אזרחי ישראל מרגישים כיום חלק מהחברה הישראלית? (יהודים)

יהודים	
10.8	במידה רבה מאוד
21.4	במידה די רבה
43.8	במידה די מעטה
12.4	בכלל לא
11.6	לא יודע/מסרב להשיב (לא הוקרא)
100	סך הכול

* הערה: בוצע שיקול לנתונים בהתאם לגודל כל קבוצה באוכלוסייה הישראלית.

3. לדעתך, עד כמה היהודים רואים כיום בערבים אזרחי ישראל חלק מהחברה הישראלית? (ערבים)

דיון
בעמ' 55

ערבים	
6.1	במידה רבה מאוד
17.5	במידה די רבה
52.3	במידה די מעטה
21.3	בכלל לא
2.8	לא יודע/מסרב להשיב (לא הוקרא)
100	סך הכול

4. כל אדם מרגיש שכמה הגדרות קבוצתיות מזהות אותן, למשל – הלאום שלו, הדת או הדתיות שלו, האזרחות שלו, העדה שלו, וכדומה. מכל הזהויות הקבוצתיות שלך – איזו אתה מרגיש שמגדירה אותך יותר מהאחרות? (שאלה פתוחה)

דיון
בעמ' 21

יהודים	
23.6	ישראלי / אזרחות ישראלית
31.4	יהודי / הדת שלי / הדת היהודית
17.8	יהודי וישראלי / לאום) בלי לפרט)
5.0	העדה שלי
10.2	רמת דתיות (חילוני / חרדי / דתי / מסורתי)
2.2	אישי (אישה / אכפתי / אימא / בריאות / אדם)
0.2	כולם באותה מידה
2.6	אף אחד מאלה
7.0	לא יודע/מסרב להשיב
100	סך הכול

ערבים	
18.1	ישראלי/אזרחות
10.1	פלסטיני
4.9	לאומיות (בלי לפרט)
30.5	ערבי
18.6	מוסלמי
2.1	נוצרי
5.6	דרוזי
5.7	דת (בלי לפרט)
0.6	אנושות
3.8	לא יודע/אף אחד מאלה/מסרב להשיב
100	סך הכול

5.1. ובין האפשרויות הבאות - האם אתה רואה את עצמך בעיקר כ: (יהודים)

דיון
בעמ' 21

יהודים	
31.2	ישראלי
32.6	יהודי
10.0	מזרחי/אשכנזי/מעורב
19.6	חילוני/מסורתי/דתי/חרדי
4.2	כולם באותה מידה (לא הוקרא)
0.6	אף אחד מהם (לא הוקרא)
1.8	לא יודע/מסרב להשיב (לא הוקרא)
100	סך הכול

5.2. ובין האפשרויות הבאות, האם אתה רואה את עצמך בעיקר כ: (ערבים)

דיון
בעמ' 21

ערבים	
9.5	ישראלי
12.6	פלסטיני
37.9	ערבי
36.4	מוסלמי/נוצרי/דרוזי
1.9	כולם באותה מידה (לא הוקרא)
1.1	אף אחד מהם (לא הוקרא)
0.6	לא יודע/מסרב להשיב (לא הוקרא)
100	סך הכול

6. בפוליטיקה אנשים מדברים לעיתים על "שמאל" ו"ימין". היכן היית ממוקם את עצמך בסולם שבו 0 פירושו שמאל ו-10 פירושו ימין?

ערבים	יהודים	
23.8	3.2	0 - שמאל
0.6	0.6	1
2.9	1.6	2
4.6	2.8	3
3.9	2.6	4
25.1	26.0	5 - מרכז
0.8	5.2	6
1.3	9.8	7
0.8	11.6	8
0.3	3.6	9
4.9	26.0	10 - ימין
31.0	7.0	לא יודע/מסרב להשיב (לא הוקרא)
3.36	6.86	ממוצע 0-10
100	100	סך הכול

7. האם אתה תומך או מתנגד למפגשים מאורגנים של בני נוער יהודים וערבים?

דיון
בעמ' 63

יהודים	ערבים	כלל המדגם	
19.0	4.4	16.7	מאוד מתנגד
11.6	2.7	10.2	די מתנגד
31.8	24.3	30.6	די תומך
31.4	67.6	37.1	מאוד תומך
6.2	1.0	5.4	לא יודע/מסרב להשיב (לא הוקרא)
100	100	100	סך הכול

8. עד כמה אתה נותן אמון בכל אחד מהאנשים או המוסדות האלו:
8.1 התקשורת

דיון
בעמ' 49

יהודים	ערבים	כלל המדגם	
33.0	28.6	32.3	אין לי בכלל אמון
37.8	45.2	39.0	יש לי די מעט אמון
22.2	19.4	21.8	יש לי הרבה אמון
5.8	5.5	5.8	יש לי הרבה מאוד אמון
1.2	1.3	1.1	לא יודע/מסרב להשיב (לא הוקרא)
100	100	100	סך הכול

8.2 בית המשפט העליון

כלל המדגם	ערבים	יהודים	
22.3	12.3	24.2	אין לי בכלל אמון
24.7	26.5	24.4	יש לי די מעט אמון
29.6	33.6	28.8	יש לי הרבה אמון
18.5	19.0	18.4	יש לי הרבה מאוד אמון
4.9	8.6	4.2	לא יודע/מסרב להשיב (לא הוקרא)
100	100	100	סך הכול

8.3 המשטרה

כלל המדגם	ערבים	יהודים	
20.4	29.1	18.8	אין לי בכלל אמון
34.7	37.4	34.2	יש לי די מעט אמון
32.2	21.7	34.2	יש לי הרבה אמון
11.2	11.3	11.2	יש לי הרבה מאוד אמון
1.5	0.5	1.6	לא יודע/מסרב להשיב (לא הוקרא)
100	100	100	סך הכול

8.4 נשיא המדינה

כלל המדגם	ערבים	יהודים	
17.2	33.4	14.2	אין לי בכלל אמון
17.9	28.4	16.0	יש לי די מעט אמון
28.3	16.9	30.4	יש לי הרבה אמון
30.6	11.1	34.2	יש לי הרבה מאוד אמון
6.0	10.2	5.2	לא יודע/מסרב להשיב (לא הוקרא)
100	100	100	סך הכול

8.5 הכנסת

כלל המדגם	ערבים	יהודים	
29.3	31.9	28.8	אין לי בכלל אמון
39.0	39.1	39.0	יש לי די מעט אמון
22.1	14.8	23.4	יש לי הרבה אמון
6.5	6.2	6.6	יש לי הרבה מאוד אמון
3.1	8.0	2.2	לא יודע/מסרב להשיב (לא הוקרא)
100	100	100	סך הכול

8.6 צה"ל

כלל המדגם	ערבים	יהודים	
8.2	29.7	4.2	אין לי בכלל אמון
10.9	25.7	8.2	יש לי די מעט אמון
24.7	21.0	25.4	יש לי הרבה אמון
54.3	17.4	61.2	יש לי הרבה מאוד אמון
1.9	6.2	1.0	לא יודע/מסרב להשיב (לא הוקרא)
100	100	100	סך הכול

8.7 הממשלה

כלל המדגם	ערבים	יהודים	
27.3	37.8	25.4	אין לי בכלל אמון
36.3	33.4	36.8	יש לי די מעט אמון
22.7	14.7	24.2	יש לי הרבה אמון
10.7	7.8	11.2	יש לי הרבה מאוד אמון
3.0	6.4	2.4	לא יודע/מסרב להשיב (לא הוקרא)
100	100	100	סך הכול

8.8 המפלגות

כלל המדגם	ערבים	יהודים	
31.9	38.7	30.6	אין לי בכלל אמון
43.3	36.4	44.6	יש לי די מעט אמון
11.3	11.0	11.4	יש לי הרבה אמון
4.2	3.1	4.4	יש לי הרבה מאוד אמון
9.3	10.8	9.0	לא יודע/מסרב להשיב (לא הוקרא)
100	100	100	סך הכול

8.9 היועץ המשפטי לממשלה

כלל המדגם	ערבים	יהודים	
16.2	22.9	15.0	אין לי בכלל אמון
26.4	29.3	25.8	יש לי די מעט אמון
27.1	19.2	28.6	יש לי הרבה אמון
18.4	9.0	20.2	יש לי הרבה מאוד אמון
11.9	19.6	10.4	לא יודע/מסרב להשיב (לא הוקרא)
100	100	100	סך הכול

8.10 העירייה או הרשות המקומית שאתה מתגורר בה

כלל המדגם	ערבים	יהודים	
17.8	20.8	17.2	אין לי בכלל אמון
24.3	25.6	24.0	יש לי די מעט אמון
34.0	29.5	34.8	יש לי הרבה אמון
21.6	22.8	21.4	יש לי הרבה מאוד אמון
2.3	1.3	2.6	לא יודע/מסרב להשיב (לא הוקרא)
100	100	100	סך הכול

9. עד כמה אתה גאה בהיותך ישראלי?

כלל המדגם	ערבים	יהודים	
68.1	26.9	75.8	מאוד גאה
19.5	38.4	16.0	די גאה
4.8	12.3	3.4	לא כל כך גאה
6.4	19.5	4.0	בכלל לא גאה
1.2	2.9	0.8	לא יודע/מסרב להשיב (לא הוקרא)
100	100	100	סך הכול

דיון
בעמ' 65

10. איזה מתח הכי חזק היום בעיניך בחברה הישראלית?*

כלל המדגם	ערבים	יהודים	
1.9	1.1	2.0	המתח בין מזרחים לאשכנזים
17.1	14.2	17.6	המתח בין דתיים לחילונים
26.8	17.0	28.6	המתח בין ימין לשמאל
8.7	12.7	8.0	המתח בין עשירים לעניים
39.4	47.7	37.8	המתח בין יהודים לערבים
6.1	7.3	6.0	לא יודע/מסרב להשיב (לא הוקרא)
100	100	100	סך הכול

* המתחים הוצגו בסדר משתנה.

11. להרגשתך, האם היחסים בין אזרחי ישראל היהודים ואזרחי ישראל הערבים הם כיום:

דיון
בעמ' 67

כלל המדגם	ערבים	יהודים	
4.0	9.3	3.0	טובים מאוד
17.4	21.5	16.6	טובים
55.5	48.8	56.8	ככה־ככה
12.2	14.3	11.8	רעים
9.0	5.6	9.6	רעים מאוד
1.9	0.5	2.2	לא יודע/מסרב להשיב (לא הוקרא)
100	100	100	סך הכול

12-18.2. האם אתה מסכים או לא מסכים עם המשפטים הבאים:

12. המשטר בישראל הוא דמוקרטי גם לאזרחים הערבים

כלל המדגם	ערבים	יהודים	
35.1	16.3	38.6	מאוד מסכים
31.4	28.0	32.0	די מסכים
17.9	19.6	17.6	לא כל כך מסכים
13.0	35.5	8.8	בכלל לא מסכים
2.6	0.6	3.0	לא יודע/מסרב להשיב (לא הוקרא)
100	100	100	סך הכול

דיון
בעמ' 37

13. יש לקחת את זכות ההצבעה בבחירות ממי שלא מסכים להצהיר שישראל היא מדינת הלאום של העם היהודי (יהודים)

יהודים	
37.6	מאוד מסכים
16.8	די מסכים
17.2	לא כל כך מסכים
22.4	בכלל לא מסכים
6.0	לא יודע/מסרב להשיב (לא הוקרא)
100	סך הכול

דיון
בעמ' 34

14. לישראל יש הזכות להיות מוגדרת מדינת הלאום של העם היהודי (ערבים)

דיון
בעמ' 33

ערבים	
9.8	מאוד מסכים
11.5	די מסכים
10.7	לא כל כך מסכים
66.6	בכלל לא מסכים
1.4	לא יודע/מסרב להשיב (לא הוקרא)
100	סך הכול

15. האזרחים הערבים ממלאים תפקיד חיובי בחיי החברה הישראלית (יהודים)

דיון
בעמ' 57

יהודים	
17.2	מאוד מסכים
34.0	די מסכים
24.8	לא כל כך מסכים
18.6	בכלל לא מסכים
5.4	לא יודע/מסרב להשיב (לא הוקרא)
100	סך הכול

דיון
בעמ' 58

16. עדיף שהיהודים והערבים בישראל יחיו בנפרד אלה מאלה

כלל המדגם	ערבים	יהודים	
28.9	9.2	32.6	מאוד מסכים
12.9	8.0	13.8	די מסכים
24.1	18.3	25.2	לא כל כך מסכים
28.2	62.6	21.8	בכלל לא מסכים
5.9	1.9	6.6	לא יודע/מסרב להשיב (לא הוקרא)
100	100	100	סך הכול

דיון
בעמ' 50

17. חברי הכנסת הערבים מייצגים היטב את המגזר הערבי

כלל המדגם	ערבים	יהודים	
20.2	12.9	21.6	מאוד מסכים
14.2	24.0	12.4	די מסכים
13.4	16.9	12.8	לא כל כך מסכים
40.8	41.1	40.8	בכלל לא מסכים
11.4	5.1	12.4	לא יודע/מסרב להשיב (לא הוקרא)
100	100	100	סך הכול

18.1. אני משתדל שלא להיכנס ליישובים ערביים בשטח ישראל (יהודים)

דיון
בעמ' 79

יהודים	
41.2	מאוד מסכים
16.4	די מסכים
15.4	לא כל כך מסכים
24.0	בכלל לא מסכים
3.0	לא יודע/מסרב להשיב (לא הוקרא)
100	סך הכול

18.2. אני משתדל שלא להיכנס ליישובים יהודיים (ערבים)

דיון
בעמ' 79

ערבים	
5.0	מאוד מסכים
3.3	די מסכים
6.9	לא כל כך מסכים
83.4	בכלל לא מסכים
1.4	לא יודע/מסרב להשיב (לא הוקרא)
100	סך הכול

דיון
בעמ' 77

19. כשאתה שומע מישהו או מישהי מדברים ערבית במקום ציבורי, האם אתה חושש ממנו או ממנה? (יהודים)

יהודים	
4.4	מאוד חושש
11.8	די חושש
26.0	לא כל כך חושש
57.0	בכלל לא חושש
0.8	לא יודע/מסרב להשיב (לא הוקרא)
100	סך הכול

דיון
בעמ' 79

20. כשאתה במקום ציבורי בנוכחות של יהודים, האם אתה מרגיש חופשי לדבר בערבית? (ערבים)

ערבים	
48.3	מרגיש מאוד חופשי
35.7	מרגיש די חופשי
10.2	מרגיש לא כל כך חופשי
5.6	מרגיש לא חופשי בכלל
0.2	לא יודע/מסרב להשיב (לא הוקרא)
100	סך הכול

21.1. האם אתה יכול לנהל שיחה בערבית? (יהודים)

יהודים	
67.6	לא יכול בכלל
22.2	יכול קצת/שיחה לא שוטפת
8.2	יכול לנהל שיחה שוטפת
2.0	לא יודע/מסרב להשיב (לא הוקרא)
100	סך הכול

21.2. האם אתה יכול לנהל שיחה בעברית? (ערבים)

ערבים	
1.7	לא יכול בכלל
20.2	יכול קצת/שיחה לא שוטפת
78.1	יכול לנהל שיחה שוטפת
–	לא יודע/מסרב להשיב (לא הוקרא)
100	סך הכול

דיון
בעמ' 39

22. לדעתך, האם שלטונות ישראל נהגו לאורך השנים בערבים אזרחי המדינה באופן שוויוני והוגן?

כלל המדגם	ערבים	יהודים	
18.9	34.3	16.0	בכלל לא
30.5	43.6	28.0	במידה מעטה בלבד
22.4	14.7	23.8	במידה די רבה
20.1	4.6	23.0	במידה רבה מאוד
8.1	2.8	9.2	לא יודע/מסרב להשיב (לא הוקרא)
100	100	100	סך הכול

29-23. האם אתה מסכים או לא מסכים עם המשפטים הבאים:

23. בישראל צריכות להיות לאזרחים היהודים יותר זכויות מאשר לאזרחים הערבים (יהודים)

יהודים	
23.8	מאוד מסכים
10.4	די מסכים
20.4	לא כל כך מסכים
40.4	בכלל לא מסכים
5.0	לא יודע/מסרב להשיב (לא הוקרא)
100	סך הכול

דיון
בעמ' 42

24. אפילו אם הערבים מתאימים יותר ללימודים או לעבודה, יהודים תמיד מתקבלים לפנייהם (ערבים)

דיון
בעמ' 65

ערבים	
58.4	מאוד מסכים
17.2	די מסכים
6.9	לא כל כך מסכים
15.0	בכלל לא מסכים
2.5	לא יודע/מסרב להשיב (לא הוקרא)
100	סך הכול

25. יש לחייב את כל הצעירים הערבים אזרחי ישראל בגיל 18 בשירות כלשהו, אזרחי או צבאי - לפי בחירתם

דיון
בעמ' 45

כלל המדגם	ערבים	יהודים	
47.6	19.5	52.8	מאוד מסכים
18.6	15.4	19.2	די מסכים
7.8	9.0	7.6	לא כל כך מסכים
22.2	53.6	16.4	בכלל לא מסכים
3.8	2.5	4.0	לא יודע/מסרב להשיב (לא הוקרא)
100	100	100	סך הכול

דיון
בעמ' 47

26. צריך שכל השילוט הרשמי במדינת ישראל - למשל, טפסים ושילוט של מוסדות ציבור, השלטים בכביש ושמות הרחובות - יהיה כתוב גם בערבית

כלל המדגם	ערבים	יהודים	
38.9	92.9	28.8	מאוד מסכים
22.8	4.7	26.2	די מסכים
13.8	1.0	16.2	לא כל כך מסכים
21.4	1.0	25.2	בכלל לא מסכים
3.1	0.4	3.6	לא יודע/מסרב להשיב (לא הוקרא)
100	100	100	סך הכול

דיון
בעמ' 50

27. ועדת המעקב העליונה מייצגת היטב את הערבים אזרחי ישראל

כלל המדגם	ערבים	יהודים	
11.2	16.5	10.2	מאוד מסכים
16.2	29.0	13.8	די מסכים
11.4	14.5	10.8	לא כל כך מסכים
17.1	24.9	15.6	בכלל לא מסכים
44.1	15.1	49.6	לא יודע/מסרב להשיב (לא הוקרא)
100	100	100	סך הכול

28. עדיף שיהודים וערבים ילמדו בבתי ספר נפרדים

דיון
בעמ' 60

כלל המדגם	ערבים	יהודים	
41.8	26.6	44.6	מאוד מסכים
14.6	17.5	14.0	די מסכים
17.8	16.6	18.0	לא כל כך מסכים
21.7	37.3	18.8	בכלל לא מסכים
4.1	2.0	4.6	לא יודע/מסרב להשיב (לא הוקרא)
100	100	100	סך הכול

29. רוב הערבים אזרחי ישראל רוצים להשתלב בחברה הישראלית ולהיות חלק ממנה

דיון
בעמ' 56

כלל המדגם	ערבים	יהודים	
30.5	52.3	26.4	מאוד מסכים
30.4	30.5	30.4	די מסכים
17.0	7.5	18.8	לא כל כך מסכים
14.8	7.0	16.2	בכלל לא מסכים
7.3	2.7	8.2	לא יודע/מסרב להשיב (לא הוקרא)
100	100	100	סך הכול

דיון
בעמ' 40

30. האם לדעתך יש או אין לחייב ערבים אזרחי ישראל בעלי תפקיד רשמי לשיר את התקווה באירועים ציבוריים?

כלל המדגם	ערבים	יהודים	
22.3	13.9	23.8	בטוח שיש לחייב
12.9	6.7	14.0	חושב שיש לחייב
22.5	20.0	23.0	חושב שאין לחייב
36.0	55.0	32.4	בטוח שאין לחייב
6.3	4.4	6.8	לא יודע/מסרב להשיב (לא הוקרא)
100	100	100	סך הכול

דיון
בעמ' 85

31.1-34.1 האם תסכים לקבל ערבי: (יהודים)

31.1. כנן זוג לנישואים שלך או של ילדיך

יהודים	
12.2	כן
83.6	לא
4.2	לא יודע/מסרב להשיב (לא הוקרא)
100	סך הכול

32.1. חבר אישי

יהודים	
63.8	כן
34.8	לא
1.4	לא יודע/מסרב להשיב (לא הוקרא)
100	סך הכול

33.1. כשכן

יהודים	
58.2	כן
37.6	לא
4.2	לא יודע/מסרב להשיב (לא הוקרא)
100	סך הכול

34.1. חבר לעבודה

יהודים	
80.8	כן
18.0	לא
1.2	לא יודע/מסרב להשיב (לא הוקרא)
100	סך הכול

דיון
בעמ' 85

31.2-34.2 האם תסכים לקבל יהודי: (ערבים)

31.2. כן זוג לנישואים שלך או של ילדיך

ערבים	
21.9	כן
77.2	לא
0.9	לא יודע/מסרב להשיב (לא הוקרא)
100	סך הכול

32.2. כחבר אישי

ערבים	
85.1	כן
14.4	לא
0.5	לא יודע/מסרב להשיב (לא הוקרא)
100	סך הכול

33.2. כשכן

ערבים	
89.3	כן
10.5	לא
0.2	לא יודע/מסרב להשיב (לא הוקרא)
100	סך הכול

34.2. כחבר לעבודה

ערבים	
95.8	כן
3.9	לא
0.3	לא יודע/מסרב להשיב (לא הוקרא)
100	סך הכול

35. לדעתך, האם אפשרי או לא אפשרי שערבי אזרח ישראל שמרגיש חלק מן העם הפלסטיני יהיה גם אזרח נאמן למדינת ישראל?

דיון
בעמ' 27

כלל המדגם	ערבים	יהודים	
16.0	38.7	11.8	בטוח שאפשרי
24.4	30.9	23.2	חושב שאפשרי
17.9	8.5	19.6	חושב שלא אפשרי
36.2	17.9	39.6	בטוח שלא אפשרי
5.5	4.0	5.8	לא יודע/מסרב להשיב (לא הוקרא)
100	100	100	סך הכול

דיון
בעמ' 71

36. האם אתה מרוצה או לא מרוצה מהאופן שהמשטרה מטפלת בפשעי אלימות בחברה היהודית?

כלל המדגם	ערבים	יהודים	
11.9	36.1	7.4	מאוד מרוצה
25.4	25.2	25.4	די מרוצה
23.8	8.6	26.6	די לא מרוצה
29.9	22.8	31.2	לא מרוצה בכלל
9.0	7.3	9.4	לא יודע/מסרב להשיב (לא הוקרא)
100	100	100	סך הכול

דיון
בעמ' 71

37. האם אתה מרוצה או לא מרוצה מהאופן שהמשטרה מטפלת בפשעי אלימות בחברה הערבית?

כלל המדגם	ערבים	יהודים	
4.7	5.4	4.6	מאוד מרוצה
12.6	11.5	12.8	די מרוצה
18.7	10.7	20.2	די לא מרוצה
46.4	72.0	41.6	לא מרוצה בכלל
17.6	0.4	20.8	לא יודע/מסרב להשיב (לא הוקרא)
100	100	100	סך הכול

38. לדעתך, האם צריך לאפשר לערבים אזרחי ישראל: (יהודים)

יהודים	
24.2	לקנות קרקע בכל מקום בישראל
42.6	לקנות קרקע רק ביישובים ובשכונות של ערביים
22.4	בכלל לא צריך לאפשר לערבים לקנות קרקע בישראל
10.8	לא יודע/מסרב להשיב (לא הוקרא)
100	סך הכול

39. להרגשתך, היחסים בין הערבים המוסלמים והערבים הנוצרים בארץ הם כיום: (ערבים)

ערבים	
49.9	טובים מאוד
29.3	טובים
14.3	ככה ככה
1.6	רעים
1.1	רעים מאוד
3.8	לא יודע/מסרב להשיב (לא הוקרא)
100	סך הכול

דיון
בעמ' 69

40. להרגשתך, היחסים בין הערבים המוסלמים לדרוזים בישראל הם כיום: (ערבים)

ערבים	
25.4	טובים מאוד
34.9	טובים
24.7	ככה ככה
5.0	רעים
2.8	רעים מאוד
7.2	לא יודע/מסרב להשיב (לא הוקרא)
100	סך הכול

דיון
בעמ' 36

41. חוק הלאום שנחקק ב־2018 קובע כי רק לעם היהודי יש זכות להגדרה עצמית לאומית במדינת ישראל. לפי התגובות בציבור הערבי, הקביעה הזו מקשה על אזרחי ישראל הערבים להרגיש שזו גם המדינה שלהם. לדעתך, האם היה או לא היה צורך בקביעה הזו בחוק? (יהודים)

יהודים	
30.2	בטוח שהיה צורך
15.6	חושב שהיה צורך
23.0	חושב שלא היה צורך
17.8	בטוח שלא היה צורך
13.4	לא יודע/מסרב להשיב (לא הוקרא)
100	סך הכול

42. האם אתה תומך או מתנגד לצירוף של מפלגות ערביות לממשלה, כולל מינוי שרים ערבים?

דיון
בעמ' 52

כלל המדגם	ערבים	יהודים	
29.0	9.7	32.6	מאוד מתנגד
14.3	5.1	16.0	די מתנגד
25.6	28.0	25.2	די תומך
17.1	47.9	11.4	מאוד תומך
3.3	2.0	3.6	תלוי איזו ממשלה/ רק ממשלת שמאל (לא הוקרא)
10.7	7.3	11.2	לא יודע/מסרב להשיב (לא הוקרא)
100	100	100	סך הכול

43. גם אם יורידו את אחוז החסימה, האם היית מעדיף שהמפלגות הערביות יתמודדו בבחירות הבאות ברשימה אחת משותפת או שכל מפלגה תתמודד לחוד?

דיון
בעמ' 53

כלל המדגם	ערבים	יהודים	
20.5	66.0	12.0	מעדיף שכל המפלגות הערביות יתמודדו ברשימה אחת משותפת
2.4	2.3	2.4	מעדיף שייצרו רשימה משותפת הכוללת רק חלק מהמפלגות
44.7	21.7	49.0	מעדיף שכל מפלגה תתמודד לחוד
32.4	10.0	36.6	לא יודע/מסרב להשיב (לא הוקרא)
100	100	100	סך הכול

דיון
בעמ' 48

45-49. האם אתה מסכים או לא מסכים עם המשפטים הבאים: 45. ערבית צריכה להיות שפת לימוד חובה בבתי הספר היהודיים

כלל המדגם	ערבים	יהודים	
43.5	73.9	37.8	מאוד מסכים
20.1	15.3	21.0	די מסכים
11.2	4.0	12.6	לא כל כך מסכים
23.9	5.3	27.4	בכלל לא מסכים
1.3	1.5	1.2	לא יודע/מסרב להשיב (לא הוקרא)
100	100	100	סך הכול

דיון
בעמ' 35

46. רוב הערבים אזרחי ישראל לא השלימו עם קיומה ותומכים בחיסולה (יהודים)

יהודים	
27.0	מאוד מסכים
17.8	די מסכים
28.4	לא כל כך מסכים
21.4	בכלל לא מסכים
5.4	לא יודע/מסרב להשיב (לא הוקרא)
100	סך הכול

47. מדינת ישראל צריכה לתת תקציבים שווים ליישובים יהודיים וליישובים ערביים (יהודים)

דיון
בעמ' 42

יהודים	
31.6	מאוד מסכים
24.4	די מסכים
16.8	לא כל כך מסכים
22.6	בכלל לא מסכים
4.6	לא יודע/מסרב להשיב (לא הוקרא)
100	סך הכול

48. ישראל היא מקום שטוב לחיות בו

דיון
בעמ' 31

כלל המדגם	ערבים*	יהודים	
59.6	44.1	62.6	מאוד מסכים
25.4	40.9	22.4	די מסכים
10.0	7.0	10.6	לא כל כך מסכים
3.9	5.6	3.6	בכלל לא מסכים
1.1	2.4	0.8	לא יודע/מסרב להשיב (לא הוקרא)
100	100	100	סך הכול

* הנתונים מסקר שנעשה בחודש מרץ 2019.

דיון
בעמ' 40

49. הסיכוי של יהודים וערבים להצליח במדינת ישראל הוא שווה

כלל המדגם	ערבים	יהודים	
19.3	19.9	19.2	מאוד מסכים
19.7	17.1	20.2	די מסכים
27.0	27.8	26.8	לא כל כך מסכים
30.6	34.8	29.8	בכלל לא מסכים
3.4	0.4	4.0	לא יודע/מסרב להשיב (לא הוקרא)
100	100	100	סך הכול

50.1-51.2 האם מפריע או לא מפריע לך:

50.1. לשבת ליד ערבי בתחבורה ציבורית (יהודים)

דיון
בעמ' 82

יהודים	
11.6	מאוד מפריע
6.4	די מפריע
20.8	לא כל כך מפריע
58.4	בכלל לא מפריע
2.8	לא יודע/מסרב להשיב (לא הוקרא)
100	סך הכול

דיון
בעמ' 82**50.2. לשבת ליד יהודי בתחבורה ציבורית (ערבים)**

ערבים	
2.6	מאוד מפריע
3.7	די מפריע
7.7	לא כל כך מפריע
85.1	בכלל לא מפריע
0.9	לא יודע/מסרב להשיב (לא הוקרא)
100	סך הכול

51.1. לערוך קניות במקום שרוב הקונים בו הם ערבים (יהודים)

יהודים	
15.6	מאוד מפריע
11.8	די מפריע
20.0	לא כל כך מפריע
48.8	בכלל לא מפריע
3.8	לא יודע/מסרב להשיב (לא הוקרא)
100	סך הכול

דיון
בעמ' 82

דיון
בעמ' 82

51.2. לערוך קניות במקום שרוב הקונים בו הם יהודים (ערבים)

ערבים	
2.7	מאוד מפריע
2.7	די מפריע
6.5	לא כל כך מפריע
87.8	בכלל לא מפריע
0.3	לא יודע/מסרב להשיב (לא הוקרא)
100	סך הכול

דיון
בעמ' 70

52. מהו לדעתך ההסבר העיקרי לפשיעה הגבוהה בחברה הערבית בישראל?

כלל המדגם	ערבים	יהודים	
20.7	38.4	17.4	המדינה/המשטרה אינה משקיעה מספיק משאבים למנוע את הפשיעה
36.9	24.0	39.2	הנהגת החברה הערבית לא משתפת פעולה עם המשטרה כדי למנוע פשיעה
30.1	28.9	30.6	השקעת משאבים או שיתוף פעולה לא יעזרו כי התרבות הערבית אלימה/חינוך/מודעות
10.8	7.4	12.0	המדינה/המשטרה אינה משקיעה מספיק משאבים וגם הנהגת החברה הערבית לא משתפת פעולה עם המשטרה/כל התשובות (התשובה ביוזמת המרואיינים)
1.0	0.9	0.6	אבטלה / חוסר תעסוקה / מצב כלכלי / ריחוק מהדת (התשובה ביוזמת המרואיינים)
0.5	0.4	0.2	סיבה אחרת (לא הוקרא)
-	-	-	לא יודע/מסרב להשיב (לא הוקרא)
100	100	100	סך הכול

דיון
בעמ' 46

53. האם לדעתך צריך למנות יותר ערבים לתפקידים בכירים במדינה? (יהודים)

יהודים	
7.0	בטוח שצריך
17.2	חושב שצריך
23.2	חושב שלא צריך
41.2	בטוח שלא צריך
11.4	לא יודע/מסרב להשיב (לא הוקרא)
100	סך הכול

דיון
בעמ' 73

54.1. האם אתה עובד או עבדת בעבר במקום שעובדים בו גם עובדים ערבים? (יהודים)

יהודים	
69.6	כן
28.8	לא
1.6	לא יודע/מסרב להשיב (לא הוקרא)
100	סך הכול

דיון
בעמ' 73

54.2. האם אתה עובד או עבדת בעבר במקום שעובדים בו גם עובדים יהודים? (ערבים)?

ערבים	
כן	74.8
לא	25.2
לא יודע/מסרב להשיב (לא הוקרא)	–
סך הכול	100

דיון
בעמ' 76

55. (למי שעבדו במקום עבודה שעובדים בו גם יהודים וגם ערבים) איך היית מגדיר את היחסים בין העובדים היהודים לעובדים הערבים במקום העבודה הזה?

כלל המדגם	ערבים שעבדו במקום עבודה משותף ליהודים ולערבים	יהודים שעבדו במקום עבודה משותף ליהודים ולערבים	
מאוד טובים	70.6	51.4	54.6
די טובים	27.8	41.1	38.9
לא כל כך טובים	0.5	4.9	4.2
בכלל לא טובים	0.8	1.4	1.3
לא יודע/מסרב להשיב (לא הוקרא)	0.3	1.2	1.0
סך הכול	100	100	100

נספח 2 / התפלגות נתוני 2019 לעומת נתוני העבר (% כלל המדגם)

1. באיזו מידה אתה מרגיש את עצמך חלק מהחברה הישראלית? (יהודים)

דיון
בעמ' 55

יהודים	*2003	*2004	*2005	*2006	*2007	*2008	*2009	*2010	*2011	*2012	*2013	*2014	*2015	*2016	2017	2019
במידה רבה מאוד	56.7	49.5	48.4	40.6	30.9	30.9	34.2	37.8	43.4	40	36.5	41.2	48.2	45.1	52.9	52.2
במידה די רבה	26.3	27.8	28.9	35.7	32.1	28.7	33.8	32	32.2	32.9	30.1	36.8	39.9	38.8	29.1	31.8
במידה מסוימת**	11.5	15.3	11.7	16.6	24.3	25.5	22.3	19.6	16.6	17.2	19.1	19.1	17.2	19.1	ל"נ	ל"נ
במידה די מועטה	3.5	4.3	3.7	5.1	8.4	8.9	5.9	6.5	4.3	5.6	8.5	11.9	8.2	10.6	13.8	10.2
בכלל לא	1.7	2.4	1.1	2.0	3.4	4.9	3.4	3.1	3.4	2.6	4.1	7.1	2.1	4.6	2.5	4.0
לא יודע/מסרב להשיב	0.3	0.7	6.2	0.0	0.9	1.1	0.4	0.1	0.1	0.1	1.7	3	1.6	0.9	1.7	1.8
סך הכול	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100

* 2003-2016: מדד הדמוקרטיה הישראלית

** עד 2013 הוצגו 5 קטגוריות תשובה.

הערות כלליות:

- נתוני 2017 לקוחים מתוך: תמר הרמן ואח', **שותפות בעירובן מוגבל: יהודים וערבים, ישראל 2017**, ירושלים: המכון הישראלי לדמוקרטיה, 2017. ההשוואה לסקר 2017 מוצגת ללא ציון מקור.
- נתונים אחרים הם מתוך המקורות האלה: **מדד הדמוקרטיה הישראלית** (בהוצאת המכון הישראלי לדמוקרטיה, שנים שונות); **מדד השלום** (בהוצאת אוניברסיטת תל אביב והמכון הישראלי לדמוקרטיה, שנים שונות); סמי סמוחה, **סקרי יהודים וערבים בישראל** (אוניברסיטת חיפה, שנים שונות). מקורות אלו צוינו בתחתית כל לוח רלוונטי.
- ל"נ = הקטגוריה לא הוצגה.

1. באיזו מידה אתה מרגיש את עצמך חלק מהחברה הישראלית? (ערבים)

2019	2017	*2016	*2015	*2014	*2013	*2012	*2011	*2010	*2009	*2008	*2007	*2006	*2005	*2004	*2003	
17.9	19.2	9.7	8.0	25	15.4	14.1	17.8	9.8	18.3	12.4	12.3	6.9	20	23.8	16.3	במידה רבה מאוד
39.3	34.8	29.6	24.4	33.1	12.8	13.6	17.2	24.0	13.6	17.3	20.3	22.3	29.5	25.4	25.5	במידה די רבה
ל"ו	ל"ו	ל"ו	ל"ו	ל"ו	32.1	38.2	27.2	35.5	33.1	39.5	30.5	41.5	28	24.9	21.3	במידה מסוימת**
33.0	33.2	42.8	45.7	22.3	14.1	18.8	12.2	15.3	17.2	15.1	15.5	19.1	8.0	15.5	19.1	במידה די מועטה
9.4	12.6	16.0	21.1	14.2	19.9	14.7	25.0	14.2	14.8	13.0	17.6	9.0	12.5	9.8	17.0	בכלל לא
0.4	0.2	1.9	0.8	3.4	5.7	0.6	0.6	1.2	3.0	2.7	3.7	1.2	2.0	0.6	0.8	לא יודע/מסרב להשיב
100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	סך הכול

* 2003-2016: מדד הדמוקרטיה הישראלית
** עד 2013 הוצגו 5 קטגוריות תשובה.

דיון
בעמ' 55

2. לדעתך, עד כמה הערבים אזרחי ישראל מרגישים כיום חלק מהחברה הישראלית? (יהודים)

2019	2017	
10.8	10.0	במידה רבה מאוד
21.4	19.9	במידה די רבה
43.8	49.6	במידה די מעטה
12.4	13.0	בכלל לא
11.6	7.5	לא יודע/מסרב להשיב
100	100	סך הכול

3. לדעתך, עד כמה היהודים רואים כיום בערבים אזרחי ישראל חלק מהחברה הישראלית? (ערבים)

דיון
בעמ' 55

2019	2017	
6.1	5.4	במידה רבה מאוד
17.5	23.2	במידה די רבה
52.3	46.6	במידה די מעטה
21.3	22.2	בכלל לא
2.8	2.6	לא יודע/מסרב להשיב
100	100	סך הכול

5.1 מבין האפשרויות הבאות, האם אתה רואה את עצמך בעיקר כ: (יהודים)

דיון
בעמ' 21

2019	2017	*2016	*2008	
31.2	38.2	51.1	40.5	ישראלי
32.6	29.0	35.0	44.8	יהודי
10.0	3.8	1.3	2.9	מזרחי/אשכנזי/מעורב
19.6	23.5	7.4	7.8	חילוני, מסורתי, דתי, חרדי
4.2	4.8	3.2	ל"1	כולם באותה מידה (לא הוקרא)
0.6	0.4	0.7	ל"1	אף אחד מהם (לא הוקרא)
1.8	0.3	1.3	4.0	לא יודע/מסרב להשיב
100	100	100	100	סך הכול

דיון
בעמ' 21

5.2. מבין האפשרויות הבאות, האם אתה רואה את עצמך בעיקר כ: (ערבים)

2019	2017	*2016	*2008	
9.5	9.6	24.6	17.3	ישראלי
12.6	13.8	11.9	23.8	פלסטיני
37.9	38.8	24.0	45.4	ערבי
36.4	33.8	29.3	7.6	מוסלמי/נוצרי/דרוזי
1.9	1.6	3.0	ל"נ	כולם באותה מידה (לא הוקרא)
1.1	1.4	4.1	ל"נ	אף אחד מהם (לא הוקרא)
0.6	1.0	3.1	5.9	לא יודע/מסרב להשיב
100	100	100	100	סך הכול

* 2008, 2016: מדד הדמוקרטיה הישראלית
נוסח השאלה היה: "מהי הזהות הכי חשובה שלך?"

7. האם אתה תומך או מתנגד למפגשים מאורגנים של בני נוער יהודים וערבים? (יהודים)

2019	*2006	*2004	*2003	
19.0	21.9	22.8	21.4	מאוד מתנגד
11.6	4.1	5.0	2.5	די מתנגד
31.8	15.2	18.7	15.0	די תומך
31.4	58.2	53.2	60.6	מאוד תומך
6.2	0.6	0.3	0.5	לא יודע/מסרב להשיב
100	100	100	100	סך הכול

7. האם אתה תומך או מתנגד למפגשים מאורגנים של בני נוער יהודים וערבים? (ערבים)

2019	*2008	*2007	*2006	*2004	*2003	
4.4	14.7	5.5	6.3	4.2	8.6	מאוד מתנגד
2.7	12.1	4.8	4.5	5.2	0.4	די מתנגד
24.3	26.0	25.9	22.5	19.7	5.5	די תומך
67.6	47.3	63.0	65.7	70.7	85.5	מאוד תומך
1.0	—	0.8	1.1	0.2	0.3	לא יודע/מסרב להשיב
100	100	100	100	100	100	סך הכול

* 2003, 2004, 2006: סמי סמוחה, סקרי יהודים וערבים בישראל
נוסח השאלה היה: "... שיהיו מפגשים בין נוער ערבי ויהודי?" קטגוריות התשובה היו: לא מסכים, נוטה שלא להסכים, נוטה להסכים, מסכים.

דיון
בעמ' 49

8. עד כמה אתה נותן אמון בכל אחד מהאנשים או המוסדות האלו? (די הרבה והרבה מאוד אמון, יהודים)

2019	*2018	*2017	*2016	*2015	*2014	*2013	*2012	*2011	*2010	*2009	*2008	*2007	*2006	*2005	*2004	*2003	
28.0	33.1	29.7	25.7	32.8	28.1	47.2	43.5	49.9	35.8	36	36.1	42.1	40.5	46.8	48.7	48.0	8.1 התקשורת
47.2	54.9	57.0	56.5	62.2	61.9	62.8	72.5	68.5	59.2	59.3	51.6	56.7	67.2	70.8	75.6	69.0	8.2 בית המשפט העליון
45.4	52.3	42.0	41.9	42.2	44.3	61.8	60.6	59.1	45.3	41.9	31.8	40.3	42.9	56.1	66.4	67.7	8.3 המשטרה
64.6	68.2	71.0	67.6	76.0	71.8	78.8	84.3	83.8	77.6	65.0	49.8	19.0	70.7	68.1	72.7	70.9	8.4 נשיא המדינה
30.0	29.9	27.1	28.0	33.8	33.9	54.4	52.9	53.0	40.1	39.1	30.3	30.4	31.1	37.7	43.3	52.3	8.5 הכנסת
86.6	89.3	88.4	90.4	93.4	88.3	90.8	94.2	93.5	90.4	88.7	78.6	79.5	86.3	84.3	92.9	89.3	8.6 צה"ל
35.4	33.6	30.0	28.5	37.5	36.1	57.9	60.3	53.7	37.1	34.1	25.9	29.8	38.5	42.5	39.8	57.9	8.7 הממשלה
15.8	16.2	15.2	14.3	15.1	ל"ו	36.7	33.8	36.3	25.7	21.1	16.3	20.6	20.2	19.9	25.1	32.8	8.8 המפלגות
48.8	47	44.1	ל"ו	ל"ו	ל"ו	ל"ו	ל"ו	ל"ו	66.6	ל"ו	ל"ו	ל"ו	ל"ו	ל"ו	ל"ו	ל"ו	8.9 היועץ המשפטי לממשלה
56.2	59.7	ל"ו	54.8	ל"ו	ל"ו	ל"ו	ל"ו	ל"ו	ל"ו	ל"ו	ל"ו	ל"ו	ל"ו	ל"ו	ל"ו	ל"ו	8.10 העירייה או הרשות המקומית שאתה מתגורר בה

* 2003-2018: מדד הדמוקרטיה הישראלית

8. עד כמה אתה נותן אמון בכל אחד מהאנשים או המוסדות האלו? (די הרבה והרבה מאוד אמון, ערבים)

2019	*2018	*2017	*2016	*2015	*2014	*2013	*2012	*2011	*2010	*2009	*2008	*2007	*2006	*2005	*2004	*2003	
24.9	18.5	18.1	15.1	51.1	39.2	48.1	59.7	62.8	25.8	26.6	43.9	56.7	63.3	67.0	63.2	52.5	8.1
התקשורת																	
52.6	35.8	53.8	51.8	63.0	55.4	49.5	78.0	69.4	27.0	30.3	36.1	63.7	73.4	72.5	80.8	75.9	8.2
בית המשפט העליון																	
33.0	17.9	29.4	27.2	43.7	59.5	43.6	62.3	38.9	24.0	19.3	34.2	39.6	48.9	53.5	59.6	56.7	8.3
המשטרה																	
28.0	26.4	33.7	26.1	38.9	50.0	41.9	51.4	43.9	28.5	24.6	29.9	28.3	43.8	44.5	50.8	41.8	8.4
נשיא המדינה																	
21.0	15.8	18.8	18.4	44.3	41.3	38.6	51.3	43.9	22.3	19.0	20.7	42.2	42.5	46.0	58.5	43.3	8.5
הכנסת																	
38.4	19.4	30.0	32.2	37.0	48.6	35.0	42.4	41.7	24.7	14.7	26.3	34.7	39.9	45.5	43.5	36.9	8.6
צה"ל																	
22.5	14.8	22.5	19.8	29.9	46.6	33.1	40.3	35.6	11.4	14.6	23.4	32.1	42.5	42.0	39.4	29.8	8.7
הממשלה																	
14.1	14.8	16.6	11.6	39.6	ל"ן	43.4	35.6	31.7	20.4	17.6	11.5	20.8	35.1	28.0	33.7	28.4	8.8
המפלגות																	
28.2	19.5	30.6	ל"ן	ל"ן	ל"ן	ל"ן	ל"ן	50.0	ל"ן	ל"ן	ל"ן	ל"ן	ל"ן	ל"ן	ל"ן	ל"ן	8.9
היועץ המשפטי לממשלה																	
52.3	19.5	ל"ן	32.7	ל"ן	ל"ן	ל"ן	ל"ן	ל"ן	ל"ן	ל"ן	ל"ן	ל"ן	ל"ן	ל"ן	ל"ן	ל"ן	8.10
העירייה או הרשות המקומית שאתה מתגורר בה																	

* 2003-2018: מדד הדמוקרטיה הישראלית

דיון בעמ' 28

9. עד כמה אתה גאה בהיותך ישראלי? (יהודים)

2019	*2018	*2016	*2014	*2013	*2012	*2011	*2010	*2009	*2008	*2007	*2006	*2005	*2004	*2003	
75.8	63.8	60.7	65.9	64.3	66.6	64.7	63.2	55.2	59.2	52.4	63.2	62.4	53.8	63.5	מאוד גאה
16.0	23.8	25.0	19.1	18.9	22.5	23.2	22.1	28.2	25.5	31.2	27.7	25.1	27.7	26.0	די גאה
3.4	8.6	10.1	9.4	9.7	7.6	7.9	10.4	11.6	10.3	11.8	5.6	9.1	13.1	7.2	לא כל כך גאה
4.0	2.6	3.8	4.1	5.0	2.1	3.4	2.7	4.0	3.4	3.3	3.5	1.8	4.0	3.1	בכלל לא גאה
0.8	1.2	0.4	1.5	2.0	1.2	0.8	1.6	1.0	1.6	1.3	—	1.6	1.4	0.2	לא יודע/מסרב להשיב
100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	סך הכול

9. עד כמה אתה גאה בהיותך ישראלי? (ערבים)

2019	*2018	*2016	*2014	*2013	*2012	*2011	*2010	*2009	*2008	*2007	*2006	*2005	*2004	*2003	
26.9	13.2	16.5	24.3	13.3	14.1	20.6	16.9	14.8	19.5	15.5	16.8	14.5	22.3	12.8	מאוד גאה
38.4	37.4	38.8	38.5	26.4	30.4	32.2	28.4	21.3	22.7	15.0	41.6	42.0	32.1	27.0	די גאה
12.3	14.7	18.5	15.5	14.7	20.4	13.3	25.1	20.7	28.6	25.1	24.3	22.5	16.6	24.1	לא כל כך גאה
19.5	27.9	19.0	16.9	41.7	29.3	28.3	24.0	37.9	25.9	41.7	17.3	18.5	25.9	35.5	בכלל לא גאה
2.9	6.8	7.2	4.8	3.9	5.8	5.6	5.6	5.3	3.3	2.7	—	2.5	3.1	0.6	לא יודע/מסרב להשיב
100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	סך הכול

דיון
בעמ' 65**10. איזה מתח הכי חזק היום בעיניך בחברה הישראלית? (יהודים)**

2019	*2018	*2016	*2015	*2012	
2.0	3.4	1.5	4.4	2.7	המתח בין מזרחים לאשכנזים
17.6	24.4	10.7	10.0	21.2	המתח בין דתיים לחילונים
28.6	35.8	27.1	20.4	8.6	המתח בין ימין לשמאל
8.0	6.1	8.1	13.9	14.3	המתח בין עשירים לעניים
37.8	27.8	50.3	43.7	47.5	המתח בין יהודים לערבים
6.0	2.5	2.3	7.6	5.7	לא יודע/מסרב להשיב
100	100	100	100	100	סך הכול

10. איזה מתח הכי חזק היום בעיניך בחברה הישראלית? (ערבים)

2019	*2018	*2016	*2015	*2012	
1.1	15.8	0.6	1.3	4.2	המתח בין מזרחים לאשכנזים
14.2	26.8	9.6	11.6	16.2	המתח בין דתיים לחילונים
17.0	12.1	6.3	8.0	8.9	המתח בין ימין לשמאל
12.7	1.1	7.7	7.3	8.4	המתח בין עשירים לעניים
47.7	42.6	68.0	64.1	50.3	המתח בין יהודים לערבים
7.3	1.6	7.8	7.7	12.0	לא יודע/מסרב להשיב
100	100	100	100	100	סך הכול

* 2012-2018: מדד הדמוקרטיה הישראלית

דיון
בעמ' 67

1.1 להרגשתך, האם היחסים בין אזרחי ישראל היהודים ואזרחי ישראל הערבים הם כיום:

ערבים			יהודים			
2019	*2018	2017	2019	*2018	2017	
9.3	5.8	7.4	3.0	2.8	2.0	טובים מאוד
21.5	23.7	22.8	16.6	15.6	13.7	טובים
48.8	44.2	42.2	56.8	53.2	50.7	ככה־ככה
14.3	18.4	19.4	11.8	18.8	20.8	רעים
5.6	7.4	7.8	9.6	8.3	10.5	רעים מאוד
0.5	0.5	0.4	2.2	1.3	2.3	לא יודע/ מסרב להשיב
100	100	100	100	100	100	סך הכול

* 2018: מדד הדמוקרטיה הישראלית

האם אתה מסכים או לא מסכים עם המשפטים הבאים:
12. המשטר בישראל הוא דמוקרטי גם לאזרחים הערבים

דיון
 בעמ' 37

ערבים			יהודים			
2019	*2018	2017	2019	*2018	2017	
16.3	6.3	17.0	38.6	40.3	39.8	מאוד מסכים
28.0	26.3	28.0	32.0	35.7	27.5	די מסכים
19.6	40.0	21.6	17.6	15.0	19.3	לא כל כך מסכים
35.5	26.8	32.4	8.8	7.6	9.9	בכלל לא מסכים
0.6	0.6	1.0	3.0	1.4	3.5	לא יודע/מסרב להשיב
100	100	100	100	100	100	סך הכול

* 2018: מדד הדמוקרטיה הישראלית

**13. יש לקחת את זכות ההצבעה בבחירות ממי שלא מסכים להצהיר
 שישראל היא מדינת הלאום של העם היהודי (יהודים)**

דיון
 בעמ' 34

2019	*2018	2017	*2016	
37.6	35.3	43.4	31.9	מאוד מסכים
16.8	12.0	14.8	20.6	די מסכים
17.2	15.3	16.2	16.8	לא כל כך מסכים
22.4	35.4	21.8	28.6	בכלל לא מסכים
6.0	2.0	3.8	2.1	לא יודע/מסרב להשיב
100	100	100	100	סך הכול

* 2018, 2016: מדד הדמוקרטיה הישראלית

דיון
בעמ' 33

14. לישראל יש הזכות להיות מוגדרת מדינת הלאום של העם היהודי (ערבים)

2019	*2018	2017	*2016	
9.8	3.7	13.8	3.3	מאוד מסכים
11.5	26.1	12.6	13.8	די מסכים
10.7	42.0	8.4	19.3	לא כל כך מסכים
66.6	27.1	59.0	57.5	בכלל לא מסכים
1.4	1.1	6.2	6.1	לא יודע/מסרב להשיב
100	100	100	100	סך הכול

* 2016, 2018: מדד הדמוקרטיה הישראלית

דיון
בעמ' 58

16. עדיף שהיהודים והערבים בישראל יחיו בנפרד אלה מאלה

ערבים		יהודים		
2019	*2017	2019	*2017	
9.2	12.4	32.6	35.7	מאוד מסכים
8.0	9.6	13.8	16.6	די מסכים
18.3	12.0	25.2	20.0	לא כל כך מסכים
62.6	64.6	21.8	25.0	בכלל לא מסכים
1.9	1.4	6.6	2.7	לא יודע/מסרב להשיב
100	100	100	100	סך הכול

*נוסח השאלה ב-2017: "כדי לשמור על הזהות היהודית/ערבית (בהתאמה) עדיף שהיהודים והערבים בישראל יחיו בנפרד אלה מאלה".

דיון
בעמ' 50

17. חברי הכנסת הערבים מייצגים היטב את המגזר הערבי

ערבים		יהודים		
2019	*2017	2019	*2017	
12.9	23.0	21.6	20.5	מאוד מסכים
24.0	33.4	12.4	14.4	די מסכים
16.9	18.2	12.8	24.2	לא כל כך מסכים
41.1	22.6	40.8	31.9	בכלל לא מסכים
5.1	2.8	12.4	9.0	לא יודע/מסרב להשיב
100	100	100	100	סך הכול

* נוסח השאלה ב-2017: "חברי הכנסת הערבים מייצגים היטב את המגזר הערבי מבחינת ההבדלים וההסכמות במגזר הערבי בישראל".

18.1. אני משתדל שלא להיכנס ליישובים ערביים בשטח ישראל (יהודים)

דיון
בעמ' 79

2019	2017	
41.2	38.4	מאוד מסכים
16.4	20.1	די מסכים
15.4	18.8	לא כל-כך מסכים
24.0	21.1	בכלל לא מסכים
3.0	1.6	לא יודע/מסרב להשיב
100	100	סך הכול

18.2. אני משתדל שלא להיכנס ליישובים יהודיים (ערבים)

2019	2017	
5.0	5.0	מאוד מסכים
3.3	10.6	די מסכים
6.9	8.4	לא כל-כך מסכים
83.4	75.4	בכלל לא מסכים
1.4	0.6	לא יודע/מסרב להשיב
100	100	סך הכול

20. כשאתה במקום ציבורי בסביבה של יהודים, האם אתה מרגיש חופשי לדבר בערבית? (ערבים)

2019	2017	
48.3	42.4	מרגיש מאוד חופשי
35.7	28.4	מרגיש די חופשי
10.2	17.0	מרגיש לא כל כך חופשי
5.6	11.6	מרגיש לא חופשי בכלל
0.2	0.6	לא יודע/מסרב להשיב
100	100	סך הכול

דיון
בעמ' 79

21.1. האם אתה יכול לנהל שיחה בערבית? (יהודים)

2019	2017	
67.6	73.7	לא יכול בכלל
22.2	19.9	יכול קצת/שיחה לא שוטפת
8.2	6.1	יכול לנהל שיחה שוטפת
2.0	0.3	לא יודע/מסרב להשיב
100	100	סך הכול

21.2. האם אתה יכול לנהל שיחה בעברית? (ערבים)

2019	2017	
1.7	4.0	לא יכול בכלל
20.2	26.2	יכול קצת/שיחה לא שוטפת
78.1	69.4	יכול לנהל שיחה שוטפת
—	0.4	לא יודע/מסרב להשיב
100	100	סך הכול

דיון
בעמ' 39

22. לדעתך, האם שלטונות ישראל נהגו לאורך השנים בערבים אזרחי המדינה באופן שוויוני והוגן?

ערבים		יהודים		
2019	2017	2019	2017	
34.3	36.6	16.0	19.2	בכלל לא
43.6	40.6	28.0	33.1	במידה מעטה בלבד
14.7	16.0	23.8	22.6	במידה די רבה
4.6	4.4	23.0	19.4	במידה רבה מאוד
2.8	2.4	9.2	5.7	לא יודע/מסרב להשיב
100	100	100	100	סך הכול

29-23. האם אתה מסכים או לא מסכים עם המשפטים הבאים:

23. בישראל צריכות להיות לאזרחים היהודים יותר זכויות מאשר לאזרחים הערבים (יהודים)

2019	*2018	2017	*2016	*2015	*2014	*2013	*2009	
23.8	16.1	26.6	16.3	12.6	19.6	32.9	20.6	מאוד מסכים
10.4	10.6	13.6	12.5	12.8	14.6	16.1	15.3	די מסכים
20.4	18.3	23.2	21.5	22.5	20.4	14.8	19.4	לא כל כך מסכים
40.4	53.7	32.7	48.7	48.8	42.7	32.5	42.6	בכלל לא מסכים
5.0	1.3	3.9	1.0	3.3	2.7	3.7	2.1	לא יודע/מסרב
100	100	100	100	100	100	100	100	סך הכול

* 2009-2016, 2018: מדד הדמוקרטיה הישראלית

דיון
בעמ' 42

24. אפילו אם הערבים מתאימים יותר ללימודים או לעבודה, יהודים תמיד מתקבלים לפנייהם (ערבים)

דיון
בעמ' 65

2019	2017	
58.4	60.0	מאוד מסכים
17.2	19.4	די מסכים
6.9	5.6	לא כל כך מסכים
15.0	12.0	בכלל לא מסכים
2.5	3.0	לא יודע/מסרב להשיב
100	100	סך הכול

25. יש לחייב את כל הצעירים הערבים אזרחי ישראל בגיל 18 בשירות כלשהו, אזרחי או צבאי, לפי בחירתם

דיון
בעמ' 45

ערבים		יהודים		
2019	*2015	2019	*2015	
19.5	17.7	52.8	50.8	מאוד מסכים
15.4	7.0	19.2	23.3	די מסכים
9.0	12.1	7.6	6.6	לא כל כך מסכים
53.6	59.7	16.4	11.7	בכלל לא מסכים
2.5	3.5	4.0	7.6	לא יודע/ מסרב להשיב
100	100	100	100	סך הכול

* 2015: מדד הדמוקרטיה הישראלית

דיון
בעמ' 47

26. צריך שכל השילוט הרשמי במדינת ישראל - למשל, טפסים ושילוט של מוסדות ציבור, השלטים בכבישים ושמות הרחובות - יהיו כתובים גם בערבית

ערבים		יהודים		
2019	*2015	2019	*2015	
92.9	78.8	28.8	29.6	מאוד מסכים
4.7	8.5	26.2	31.5	די מסכים
1.0	2.3	16.2	14.1	לא כל כך מסכים
1.0	9.7	25.2	21.5	בכלל לא מסכים
0.4	0.7	3.6	3.3	לא יודע/מסרב להשיב
100	100	100	100	סך הכול

* 2015: מדד הדמוקרטיה הישראלית. נוסח השאלה היה: "צריך שכל שלטי החוצות וכל הטפסים הממשלתיים יהיו כתובים גם בערבית, כי כחמישית מאזרחי ישראל הם ערבים".

דיון
בעמ' 50

27. ועדת המעקב העליונה מייצגת היטב את הערבים אזרחי ישראל

ערבים		יהודים		
2019	2017	2019	2017	
16.5	20.6	10.2	9.6	מאוד מסכים
29.0	34.0	13.8	13.1	די מסכים
14.5	15.2	10.8	17.1	לא כל כך מסכים
24.9	14.0	15.6	14.1	בכלל לא מסכים
15.1	16.2	49.6	46.1	לא יודע/מסרב להשיב
100	100	100	100	סך הכול

29. רוב הערבים אזרחי ישראל רוצים להשתלב בחברה הישראלית ולהיות חלק ממנה

דיון
בעמ' 56

ערבים		יהודים		
2019	*2018	2019	*2018	
52.3	21.8	26.4	24.4	מאוד מסכים
30.5	44.2	30.4	43.0	די מסכים
7.5	27.1	18.8	19.7	לא כל כך מסכים
7.0	6.9	16.2	11.0	בכלל לא מסכים
2.7	—	8.2	1.9	לא יודע/מסרב להשיב
100	100	100	100	סך הכול

* 2018: מדד הדמוקרטיה הישראלית

30. האם לדעתך יש או אין לחייב ערבים אזרחי ישראל בעלי תפקיד רשמי לשיר את התקווה באירועים ציבוריים?

דיון
בעמ' 40

ערבים		יהודים		
2019	*2012	2019	*2012	
13.9	6.7	23.8	18.1	בטוח שיש לחייב
6.7	43.3	14.0	16.8	חושב שיש לחייב
20.0	47.8	23.0	31.3	חושב שאין לחייב
55.0	2.2	32.4	30.3	בטוח שאין לחייב
4.4	—	6.8	3.5	לא יודע/ מסרב להשיב
100	100	100	100	סך הכול

* 2012: מדד השלום, אפריל

דיון
בעמ' 85

31.1-34.1. האם תסכים לקבל ערבי כ... (יהודים)

2019	*2016		
12.2	20.7	כן	בן זוג לנישואים שלך או של ילדיך
83.6	76.2	לא	
4.2	3.1	לא יודע/מסרב להשיב	
100	100	סך הכול	
63.8	67.3	כן	חבר אישי
34.8	31.5	לא	
1.4	1.2	לא יודע/מסרב להשיב	
100	100	סך הכול	
58.2	67.3	כן	שכן
37.6	31.4	לא	
4.2	1.3	לא יודע/מסרב להשיב	
100	100	סך הכול	
80.8	82.1	כן	חבר לעבודה
18.0	17.2	לא	
1.1	0.7	לא יודע/מסרב להשיב	
100	100	סך הכול	

31.2-34.2. האם תסכים לקבל יהודי כ... (ערבים)

2019	*2016		
21.9	22.3	כן	בן זוג לנישואים שלך או של ילדיך
77.2	74.9	לא	
0.9	2.8	לא יודע/מסרב להשיב	
100	100	סך הכול	
85.1	87.6	כן	חבר אישי
14.4	11.6	לא	
0.5	0.8	לא יודע/מסרב להשיב	
100	100	סך הכול	
89.3	85.7	כן	שכן
10.5	12.7	לא	
0.2	1.6	לא יודע/מסרב להשיב	
100	100	סך הכול	
95.8	95.1	כן	חבר לעבודה
3.9	3.6	לא	
0.3	1.3	לא יודע/מסרב להשיב	
100	100	סך הכול	

* 2016: מדד הדמוקרטיה הישראלית

דיון
בעמ' 27

35. לדעתך, האם אפשרי או לא אפשרי שערבי אזרחי ישראל שמרגיש חלק מן העם הפלסטיני יהיה גם אזרח נאמן למדינת ישראל?

ערבים		יהודים			
2019	*2015	2019	2017	*2015	
38.7	56.0	11.8	8.5	8.2	בטוח שאפשרי
30.9	19.6	23.2	20.9	29.7	חושב שאפשרי
8.5	9.0	19.6	26.1	23.3	חושב שלא אפשרי
17.9	9.7	39.6	41.9	32.4	בטוח שלא אפשרי
4.0	5.7	5.8	2.6	6.4	לא יודע/מסרב להשיב
100	100	100	100	100	סך הכול

* 2015: מדד הדמוקרטיה הישראלית.

דיון
בעמ' 43

38. לדעתך, האם צריך לאפשר לערבים אזרחי ישראל (יהודים)

2019	2017	
24.2	29.2	לקנות קרקע בכל מקום בישראל
42.6	41.4	לקנות קרקע רק ביישובים ובשכונות של ערבים
22.4	24.7	לא צריך לאפשר לערבים לקנות קרקע בישראל בכלל
10.8	4.7	לא יודע/מסרב להשיב
100	100	סך הכול

4.1. חוק הלאום שנחקק ב־2018 קובע כי רק לעם היהודי יש זכות להגדרה עצמית לאומית במדינת ישראל. לפי התגובות בציבור הערבי, הקביעה הזו מקשה על אזרחי ישראל הערבים להרגיש שזו גם המדינה שלהם. לדעתך, האם היה או לא היה צורך בקביעה הזו בחוק? (יהודים)

2019	*2018	
30.2	32.9	בטוח שהיה צורך
15.6	19.4	חושב שהיה צורך
23.0	17.2	חושב שלא היה צורך
17.8	22.5	בטוח שלא היה צורך
13.4	8.0	לא יודע/מסרב להשיב
100	100	סך הכול

* 2018: מדד השלום, יולי. נוסח השאלה היה: "חוק הלאום שנחקק לאחרונה בכנסת קובע לראשונה באופן רשמי כי מדינת ישראל היא מדינת הלאום של העם היהודי ורק של העם היהודי. מתנגדי החוק טוענים שהוא מונע מאזרחי ישראל הערבים שאינם יהודים להרגיש שזו גם המדינה שלהם. האם לדעתך היה או לא היה צורך לקבוע זאת בחוק בזמן הזה?"

דיון
בעמ' 52

4.2. האם אתה תומך או מתנגד לצירוף של מפלגות ערביות לממשלה, כולל מינוי שרים ערבים? (יהודים)

2019	2017	*2016	*2015	*2010	*2009	*2008	*2007	*2006	*2005	*2004	*2003	
32.6	43.2	34.1	32.3	36.6	41.0	42.2	45.1	40.2	33.9	36.0	38.4	מאוד מתנגד
16.0	23.1	24.7	24.3	30.7	29.6	27.7	30.2	28.1	28.6	24.5	30.0	די מתנגד
25.2	22.2	28.0	27.3	24.3	25.4	25.8	17.5	25.6	27.0	31.0	25.5	די תומך
11.4	7.6	9.1	7.5	4.8	4.0	4.3	3.8	6.2	8.6	6.0	5.6	מאוד תומך
3.6	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	תלוי איזו ממשלה/ רק ממשלת שמאל
11.2	3.9	4.1	8.6	3.6	–	–	3.4	–	1.9	2.5	0.5	לא יודע/ מסרב להשיב
100	100	100	100	100	100	100	100	100	10.00	100	100	סך הכול

4.2. האם אתה תומך או מתנגד לצירוף של מפלגות ערביות לממשלה, כולל מינוי שרים ערבים? (ערבים)

2019	**2017	**2016	*2015	*2009	*2008	*2007	*2006	*2005	*2004	*2003		
9.7	6.8	7.5	5.0	15.9	18.6	11.2	3.2	4.0	3.1	6.4	מאוד מתנגד	
5.1	8.4	11.6	6.4	7.9	12.4	11.2	5.9	12.5	13.0	2.8	די מתנגד	
28.0	37.4	52.2	17.1	15.2	28.8	23.5	51.1	28.5	37.3	17.7	די תומך	
47.9	44.0	19.9	67.9	61.0	40.1	48.7	39.8	53.5	45.6	73.0	מאוד תומך	
2.0	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	תלוי איזו ממשלה/רק ממשלת שמאל
7.3	3.4	8.8	3.6	–	0.1	5.3	–	1.5	1.0	0.1	לא יודע/ מסרב להשיב	
100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	סך הכול

* 2003–2016: מדד הדמוקרטיה הישראלית

** נוסח השאלה לערבים ב-2016 (מדד הדמוקרטיה הישראלית) וב-2017 (שותפות בעירבון מוגבל) היה: "האם אתה תומך או מתנגד לך שהמפלגות הערביות יסיכמו להצטרף לממשלה, כולל מינוי של שרים ערבים?"

45. הערבית צריכה להיות שפת לימוד חובה בבתי הספר היהודיים

יהודים 2019	יהודים *1976	ערבים 2019	ערבים *1976	
37.8	38.9	73.9	46.5	מאוד מסכים
21.0	41.0	15.3	43.7	די מסכים
12.6	5.6	4.0	7.1	לא כל כך מסכים
27.4	7.6	5.3	0.8	בכלל לא מסכים
1.2	6.9	1.5	1.9	לא יודע/מסרב להשיב
100	100	100	100	סה"כ

* סקרי סמי סמוחה, "ציבור יהודי וערבי", אוניברסיטת חיפה, 1976. נוסח השאלה היה: "מה אתה חושב של הוראת השפה העברית בבתי הספר הערביים?"
אפשרויות התשובה היו: יש לבטלה, יש לצמצמה, יש להשאירה כמו שהיא, יש להרחיבה, אין תשובה.

46-48. האם אתה מסכים או לא מסכים עם המשפטים הבאים:

46. רוב הערבים אזרחי ישראל לא השלימו עם קיומה ותומכים בחיסולה (יהודים)

2019	2017	*2016	*2015	
27.0	31.0	22.5	24.0	מאוד מסכים
17.8	21.5	23.4	18.3	די מסכים
28.4	24.3	30.6	28.4	לא כל כך מסכים
21.4	18.2	21.6	23.9	בכלל לא מסכים
5.4	5.0	1.9	5.4	לא יודע/מסרב להשיב
100	100	100	100	סך הכול

* 2015, 2016: מדד הדמוקרטיה הישראלית

דיון
בעמ' 42

47. מדינת ישראל צריכה לתת תקציבים שווים ליישובים יהודיים וליישובים ערביים (יהודים)

2019	2017	
31.6	31.2	מאוד מסכים
24.4	26.9	די מסכים
16.8	14.7	לא כל כך מסכים
22.6	23.3	בכלל לא מסכים
4.6	3.9	לא יודע/ מסרב להשיב
100	100	סך הכול

דיון
בעמ' 31

48. ישראל היא מקום שטוב לחיות בו (יהודים)

2019	**2017	*2008	*2007	
62.6	46.1	73.8	65.6	מאוד מסכים
22.4	40.2	14.0	20.3	די מסכים
10.6	9.7	7.7	7.0	לא כל כך מסכים
3.6	3.4	3.9	6.5	בכלל לא מסכים
0.8	0.6	0.6	0.6	לא יודע/מסרב להשיב
100	100	100	100	סך הכול

* 2007, 2008: סמי סמוחה, סקרי יהודים וערבים בישראל
** 2017: מדד הדמוקרטיה הישראלית

48. ישראל היא מקום שטוב לחיות בו (ערבים)

***2019	**2017	*2015	*2013	*2012	*2011	*2010	*2008	
44.1	35.6	29.9	33.2	28.6	33.7	36.9	30.4	מאוד מסכים
40.9	37.5	34.1	37.5	30.4	37.9	31.0	30.9	די מסכים
7.0	16.9	22.0	18.4	22.5	16.9	19.3	21.7	לא כל כך מסכים
5.6	10.0	13.8	10.8	18.3	11.3	12.2	17.0	בכלל לא מסכים
2.4	—	0.2	0.1	0.2	0.2	0.6	—	לא יודע/מסרב להשיב
100	100	100	100	100	100	100	100	סך הכול

* 2008-2015: סמי סמוחה, סקרי יהודים וערבים בישראל. אפשרויות התשובה היו: לא מסכים, נוטה שלא להסכים, נוטה להסכים, מסכים.

** 2017: מדד הדמוקרטיה הישראלית

*** 2019: הנתונים מסקר שנעשה בחודש מרץ.

53. האם לדעתך צריך למנות יותר ערבים לתפקידים בכירים במדינה? (יהודים)

2019	*2010	
7.0	4.8	בטוח שצריך
17.2	21.2	חושב שצריך
23.2	26.7	חושב שלא צריך
41.2	43.0	בטוח שלא צריך
11.4	4.3	לא יודע/מסרב להשיב
100	100	סך הכול

* 2010: מדד הדמוקרטיה הישראלית

דיון
בעמ' 46

דיון
בעמ' 73

54.1. האם אתה עובד או עבדת בעבר במקום שיש בו גם עובדים ערבים? (יהודים)

2019	2017	
69.6	68.8	כן
28.8	30.5	לא
1.6	0.7	לא יודע/מסרב להשיב
100	100	סך הכול

54.2. האם אתה עובד או עבדת בעבר במקום שיש בו גם עובדים יהודים? (ערבים)

2019	2017	
74.8	74.2	כן
25.2	25.6	לא
—	0.2	לא יודע/מסרב להשיב
100	100	סך הכול

**55. איך היית מגדיר את היחסים בין העובדים היהודים לעובדים הערבים
במקום העבודה הזה? (עבדו/עובדים במקום שיש בו גם עובדים יהודים
וגם עובדים ערבים)**

יהודים 2017	יהודים 2019	ערבים 2017	ערבים 2019	
43.3	51.4	65.1	70.6	מאוד טובים
46.2	41.1	29.1	27.8	די טובים
7.1	4.9	3.2	0.5	לא כל כך טובים
2.3	1.4	1.1	0.8	בכלל לא טובים
1.1	1.2	1.6	0.3	לא יודע/מסרב להשיב
100	100	100	100	סך הכול

נספח 3 / ההרכב החברתי-דמוגרפי והגדרות עצמיות (% ,מדגם 2019)

מין	יהודים	ערבים
גברים	48.6	51.5
נשים	51.4	48.5
סך הכול	100	100

גיל	יהודים	ערבים
34-18	30.2	46.8
54-35	35.4	37.2
+55	34.4	16.0
סך הכול	100	100

השכלה	יהודים	ערבים
יסודית או תיכונית חלקית, ללא תעודת בגרות	8.6	28.2
תיכונית מלאה, עם תעודת בגרות	26.4	23.8
על-תיכונית (סמינר למורים, בי"ס לסיעוד, בי"ס להנדסאים)	16.0	7.3
ישיבה על-תיכונית	3.4	—
השכלה אקדמית חלקית (ללא תואר; כולל סטודנטים לתואר ראשון)	9.2	8.7
תואר אקדמי מלא (תואר ראשון ומעלה)	33.2	31.0
לא יודע/מסרב להשיב	3.2	1.0
סך הכול	100	100

לימודים ב... :	ערבים
רק במוסדות לימוד ערביים	46.5
גם במוסדות ערביים וגם במוסדות מעורבים של יהודים וערבים	39.2
רק במוסדות מעורבים של יהודים וערבים	8.9
לא יודע/מסרב להשיב	5.5
סך הכול	100

ערבים	יהודים	הכנסה חודשית למשק הבית
18.6	18.0	הרבה מתחת לממוצע*
16.6	20.8	מעט מתחת לממוצע
22.8	20.0	כמו הממוצע
20.7	21.0	מעט מעל הממוצע
16.3	7.8	הרבה מעל הממוצע
4.8	12.4	לא יודע/מסרב להשיב
100	100	סך הכול

* יש לשים לב כי ההכנסה החודשית הממוצעת ליהודים ולערבים היא שונה (יהודים – 16,500 ש"ח; ערבים – 9,700 ש"ח).

יהודים	מיקום על הרצף החרדי-חילוני (הגדרה עצמית)
10.4	חרדים
11.6	דתיים-לאומיים/תורניים
12.2	מסורתיים דתיים
21.0	מסורתיים לא-דתיים
44.0	חילונים
0.8	לא יודע/מסרב להשיב
100	סך הכול

ערבים	דת (הגדרה עצמית)
73.7	מוסלמים
10.8	נוצרים-ערבים
11.5	דרוזים
3.6	אחר
0.4	לא יודע/מסרב להשיב
100	סך הכול

ערבים	דתיות (הגדרה עצמית)
6.5	דתיים מאוד
21.4	דתיים
51.9	מסורתיים
19.5	לא דתיים בכלל
0.6	לא יודע/מסרב להשיב
100	סך הכול

מחנה פוליטי (הגדרה עצמית)	יהודים	ערבים
ימין	30.2	3.8
ימין מתון	29.2	2.7
מרכז	24.4	27.0
שמאל מתון	6.4	16.2
שמאל	4.4	19.0
לא יודע/מסרב להשיב	5.4	31.3
סך הכול	100	100

הצבעה בבחירות 2015 לכנסת	יהודים	ערבים
הליכוד, בראשות בנימין נתניהו	26.4	4.2
המחנה הציוני, בראשות יצחק (בוז'י) הרצוג	8.8	1.5
יש עתיד, בראשות יאיר לפיד	10.0	0.3
הבית היהודי, בראשות נפתלי בנט	5.6	–
כולנו, בראשות משה כחלון	3.8	0.4
ישראל ביתנו, בראשות אביגדור ליברמן	0.6	0.3
מרצ, בראשות זהבה גלאון	2.4	2.7
יהדות התורה	6.6	–
ש"ס, בראשות אריה דרעי	4.8	1.1
יחד, בראשות אלי ישי	1.4	–
הרשימה המשותפת, בראשות אימן עודה	0.2	39.6
מפלגה אחרת	2.2	0.7
לא הצביע/פתק לבן/מסרב להשיב	27.2	49.2
סך הכול	100	100

שירות בצה"ל	יהודים	ערבים
כן	63.0	7.7
לא	35.4	90.6
מסרב להשיב	1.6	1.7
סך הכול	100	100

האם יש קרובי משפחה מדרגה ראשונה או שנייה המתגוררים בגדה המערבית או ברצועת עזה?	ערבים
יש	15.5
אין	82.6
לא יודע/מסרב להשיב	2.0
סך הכול	100

צוות המחקר

פרופ' תמר הרמן היא המנהלת האקדמית של מרכז גוטמן לחקר דעת קהל ומדיניות במכון הישראלי לדמוקרטיה, עמיתה בכירה במכון ופרופסור למדע המדינה באוניברסיטה הפתוחה. מומחית לחקר דעת קהל ולחברה אזרחית ופוליטיקה חוץ-פרלמנטרית.

אלה הלר היא רכזת הסקרים של מרכז גוטמן לחקר דעת קהל ומדיניות במכון הישראלי לדמוקרטיה. בעבר שימשה מנהלת המחקר במכון הסקרים של "מודיעין אזרחי" וחוקרת בכירה במרכז המחקר והמידע של הכנסת. מומחית לסקרים ודעת קהל.

פאדי עומר הוא חבר בצוות מרכז גוטמן לחקר דעת קהל ומדיניות במכון הישראלי לדמוקרטיה ודוקטורנט בחוג לסוציולוגיה ואנתרופולוגיה באוניברסיטת חיפה. תחומי העניין שלו הם שיטות מחקר כמותניות, חקר החברה הערבית בישראל וחקר ארגונים.

אור ענבי הוא חבר בצוות מרכז גוטמן לחקר דעת קהל ומדיניות במכון הישראלי לדמוקרטיה. נמצא בשלבי סיום כתיבת עבודת הדוקטור שלו במחלקה לסוציולוגיה ולאנתרופולוגיה באוניברסיטת בר-אילן בנושא מעורבות אבהית, גבריות חדשה והממשק שבין עבודה למשפחה. חוקר כמותי.

ד"ר ויליאם קביסון הוא חבר בצוות מרכז גוטמן לחקר דעת קהל ומדיניות במכון הישראלי לדמוקרטיה. עבודת הדוקטורט שלו, שנכתבה באוניברסיטת ג'ורג' וושינגטון שבארצות הברית, עוסקת בהתנהגות פוליטית, בשיעורי הצבעה ובבחירות שעושים המצביעים. לפני שעלה לישראל עבד בקמפיינים פוליטיים בבחירות בארצות הברית.

המכון הישראלי לדמוקרטיה הוא מוסד עצמאי א-מפלגתי, מחקרי ויישומי, הפועל בזירה הציבורית הישראלית בתחומי הממשל, הכלכלה והחברה. יעדיו הם חיזוק התשתית הערכית והמוסדית של ישראל כמדינה יהודית ודמוקרטית, שיפור התפקוד של מבני הממשל והמשק, גיבוש דרכים להתמודדות עם אתגרי הביטחון מתוך שמירה על הערכים הדמוקרטיים וטיפוח שותפות ומכנה משותף אזרחי בחברה הישראלית רבת הפנים.

לצורך מימוש יעדים אלו חוקרי המכון שוקדים על מחקרים המניחים תשתית רעיונית ומעשית לדמוקרטיה הישראלית. בעקבותיהם מגובשות המלצות מעשיות לשיפור התפקוד של המשטר במדינת ישראל ולטיפול חזון ארוך טווח של תרבות דמוקרטית נכונה לחברה הישראלית ולמגוון הזהויות שבה. המכון שם לו למטרה לקדם בישראל שיח ציבורי מבוסס ידע בנושאים שעל סדר היום הלאומי, ליזום רפורמות מבניות, פוליטיות וכלכליות ולשמש גוף מייעץ למקבלי ההחלטות ולציבור הרחב.

שותפות בעירבון מוגבל הוא מחקר תקופתי הבוחן את מערכת היחסים של היהודים והערבים בישראל. בחרנו להתייחס למערכת יחסים זו בשלוש רמות - רמת המדינה, רמת החברה והרמה הבינ-אישית - וכללנו שאלות על הזהות הלאומית האישית, תפיסת הבעלות על הארץ, הוגנת המדינה כלפי קבוצת המיעוט הילידי הערבי, הנכונות לחלוקת משאבים ולשותפות בתהליכי קבלת החלטות, סטראוטיפים הדדיים, ועוד.

התוכנית ליחסי יהודים-ערבים שואפת לקדם שותפות אזרחית רב-ממדית בין יהודים לערבים המבוססת בראש ובראשונה על ערך השוויון. מחקרי התוכנית מכונים לאיתור החסמים בדרך לשותפות שוויונית מעין זו ולזיהוי הגורמים שיתרמו לקידומה. התפיסה העומדת ביסוד המאמץ המחקרי היא שדרושה התבוננות פנימית מעמיקה בחברה הערבית, בד בבד עם איתור ואבחון המוקדים החיצוניים שעשויים לסייע להשתלבות מלאה של האזרחים הערבים בזירה האזרחית, החברתית והפוליטית בישראל. התוכנית שואפת לבסס את המכון הישראלי לדמוקרטיה כמוקד ידע משמעותי בסוגיות הרלוונטיות לקידום יחסי יהודים-ערבים, מתוך התמקדות בקידום ערכי הדמוקרטיה כפי שהם באים לידי ביטוי ביחסי רוב ומיעוט.

מרכז גוטמן לחקר דעת קהל ומדיניות הוקם במתכונתו הנוכחית בשנת 1998, כאשר מכון גוטמן למחקר חברתי שימושי עבר למכון הישראלי לדמוקרטיה. המכון המקורי הוקם בשנת 1949 בידי פרופ' אליהו (לואי) גוטמן כמרכז חלוצי למחקרי דעת קהל וקידום מתודולוגיה במדעי החברה. יעדו של מרכז גוטמן הוא להעשיר את הדיון הציבורי בסוגיות מדיניות ציבורית באמצעות מידע השאוב מבסיסי הנתונים של המרכז ומסקרי דעת הקהל שהוא עורך.

הספר הוא תוצר של שיתוף פעולה בין התוכנית ליחסי יהודים-ערבים ומרכז גוטמן.

ספטמבר 2019
מחיר מומלץ: 82 ש"ח
מסת"ב 5-260-519-965-78
www.idi.org.il

0 4500001185 4
דאנאקוד 450-1185